

630

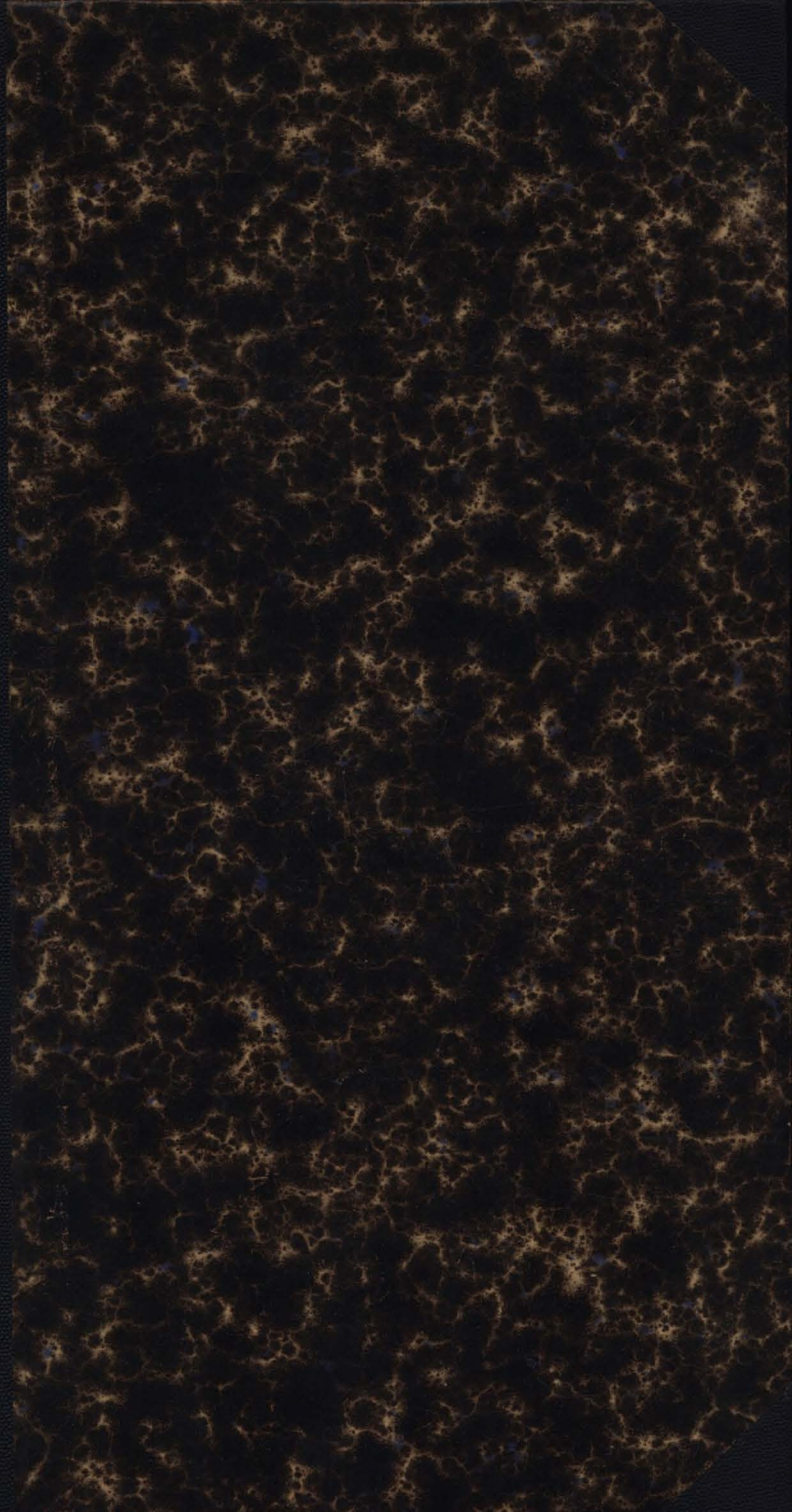
Monostori
Eb-
enyés-
tés.

M

86

1889
A. M.

M/86

OEE Könyvtár
Áll. EIL-2018

EBTENYÉSZTÉS

KÉZIKÖNYV EBTENYÉSZTŐK, VADÁSZOK ÉS
EBKEDVELŐK SZÁMÁRA

(A kutya természetrajzi, bonc- és élettani s külemtani leírása, fajtái, szaporítása, felnevelése, táplálása, gondozása, tanítása, használása és fontosabb hibáinak és betegségeinek orvoslása)

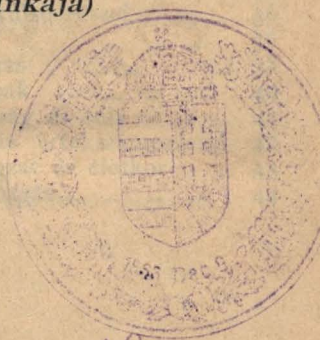
IRTA ÉS SZÁZ ÁBRÁVAL ELLÁTTA

MONOSTORI KÁROLY

ÁLLATORVOS, A M. KIR. ÁLLATORVOSI FŐISKOLÁN AZ ÁLLATTENYÉSZTÉS
NYILVÁNOS RENDES TANÁRA,
AZ «ORSZÁGOS ÁLLATVÉDŐ-EGYESÜLET» IGAZGATÓ-TITKÁRA

(Szerző 3000-edik szakmunkája)

An : 2844.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

OEE Könyvtár
Áll.EH. 2018

Minden jog fentartva.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

TARTALOM.

Előszó	Lap	7
Bevezetés		9
Természetrzaji adatok		16

ELSŐ RÉSZ.

Az eb testének belső és külső részei.

a) A csontváz	19	1) a gyomor	33
b) Az izmok	21	2) a belek	33
c) A bőr és szőr s a szín	23	3) a máj	34
d) A test üregei s az azokban levő szervek	27	4) a hasnyálmirigy	34
1. az agyvelő	27	5) a lép	34
2. a látás szerve	28	6) a vesék	34
3. a szaglás szerve	28	7) a herék	34
4. a hallás szerve	28	8) a hímvessző	34
5. az izlelés szerve	28	9) a petefészek	35
6. a tapintás szerve	28	10) az anyaméh	35
7. az eb szellemi képessége	28	11) a csecsek	36
1) a fogak	31	e) A test külső részei	36
2) a nyelv	31	1. A fej	36
3) a garat	31	2. A törzs	38
4) a gége	31	3. A lábak	40
1. a tüdő	31	4. Nagyság és súly	42
2. a szív	32	5. Birálás értékszámozással	42
3. a mellvezeték	33	6. A fogzat és életkor	43
		7. A mozgás	44

MÁSODIK RÉSZ.

Ebfajták.

A) Vadász-ebek.

1. A hangtalan véreb	47	4. Az angol véreb	49
2. A hannoveri hangos véreb	48	5. A vidrázó eb	50
3. A bajor hangos véreb	48	1) A német kopó	50
		2) Az osztrák kopó	50
		3) Schweizi kopók	51
		4) Az angol róka kopó	51

5) Az angol nagyobb nyúlkapó	52
6) Az angol kisebb nyúlkapó	52
7) Francia kopók	53
1) Angol vizslák	54
a) A rövid szőrű angol vizsla	54
b) A hosszú szőrű angol vizsla	54
2) A skót vizsla	57
3) Az ír vizsla	57
4) A német vizslák	57
a) a rövid szőrű	58
b) a hosszú szőrű	59
c) a szálkás szőrű	59
5) Az olasz vizsla	60
6) A spanyol vizslák	60
a) a rövid szőrű	60
b) a hosszú szőrű	61
7) A francia vizslák	61
a) a rövid szőrű	61
b) a hosszú szőrű	61
c) a bolyhos szőrű (Griffon)	61
d) a Barbet	63
8) A dalmát eb	63

Selymérek (Spanielek.)

a) szárazföldi	64
b) a vízi	65
c) a retrievier	65

Tacskók. (Borzebek.)

a) a rövid szőrű	66
b) a hosszú szőrű	68
c) a szálkás szőrű	69
d) a Basset	69

Agarak, rövid szőrűek.

a) az angol agár	70
b) a whippet	71
c) az olasz agár	71
d) a spanyol agár	71
e) az arabs agár	71
f) a magyar agár	71

Agarak, szálkás szőrűek.

a) a skót agár	73
b) a skót szarvas-eb	73
c) az ír farkas-eb	73

Agarak, hosszú szőrűek.

a) az orosz agár	74
q) a perzsa agár	75

B) Házi kutyák, ör- és pásztor ebek. Szelindekek.

1. A dán dog	76
2. A német dog	76
3. Az angol dog	78
4. Az angol buldog	78
5. A francia dog	79

Szt. Bernárdhegyi, Ujfoundlandi ebek.

1. A szentbernárd hegyi	80
a) rövid szőrű	81
b) hosszú szőrű	83
2. az ujfoundlandi eb	84

Nyájebek, pásztorkutyák, uszkárok.

1. Nyájebek	85
a) a magyar sima fejű komondor	85
b) a magyar borzas fejű komondor	88
c) a sima fejű olasz komondor	90
d) a borzas fejű orosz komondor	90
e) az afganisztani pásztor eb	90
f) az eszkimók ebe	90
2. Uszkárok. (Pudlik)	91
a) a kondor szőrű	91
b) a zsinoros szőrű	91

Juhászkutyák, őrekek.

1. Juhász kutyák.

a) a magyar puli	92
b) a magyar kuvasz	94
c) a német juhász eb	95
d) a skót juhász eb. (Collie)	97
e) az angol juhász eb. (Bobtail)	98
f) egyéb juhászekek	98

2. Őrekek, hosszú szőrűek.

a) a német spic	99
b) más spicszerű ebek	100

Őrekek, szálkás szőrűek.

a) az orosz spic	100
b) a finn spic	100

Őrekek, rövid szőrűek.

a) a belga spic	100
-----------------	-----

Bangó ebek (Pincsek) és terrierek.

1. Szálkás szőrű patkányfógó eb	101
2. Sima szőrű patkányfógó eb	102
3. Terrierek	102
a) sima szőrű angol Bullterrier	103
b) Black and ten Terrier	103
c) Fehér angol terrier	104
d) Angol Foxterrier sima szőrű	104
e) Angol Foxterrier szálkás szőrű	105
f) Ir-terrier	105
g) Skót-terrier	105
h) Dandy Dinmont-terrier	106
i) Bedlington-terrier	107
k) Ayredale-terrier	107
l) Skye-terrier	108
Pária ebek	109

C) Fitorkák. (Mopszok.) Fényüzési ebek. Törpe kutyák.

a) a mopszli	110
b) a japán tschin	111

Uszkarok.

a) a törpe uszkar	112
b) a máltai (spanyol) pudli	112

Őrekek.

a) a törpe spic	113
b) a selyem spic	113

Bangók. (Pincsek.)

a) a német rövid szőrű pincsi	118
b) a német hosszú szőrű pincsi	113
c) a német szálkás szőrű pincsi	113
d) a belga majom pincsi	114

Terrierek.

a) a Toy-Terrier	114
b) a yorkshirei-terrier	114

Selymérek, Bulldogok, Agarak.

a) az olasz agár	115
b) az afrikai kopasz agár	116
c) a törpe Whippet	116
d) u. n. zsebkutyák	117

HARMADIK RÉSZ.**Tartózkodási hely.**

1) A szobakutya elhelyezése	118	4) Vadászebek (falkák) elhelyezése	121
2) Az istálló-eb elhelyezése	118	5) Felszerelés	124
3) Házörző eb elhelyezése	119	a) Etető edények	124
		b) Itató edények	124
		c) Egyéb eszközök	124

NEGYEDIK RÉSZ.

Tenyésztés.

A) <i>Tenyésztési eljárások.</i>	Lap	B) <i>Tenyésztés.</i>	Lap
Beltenyésztés	126	A szuka és kan megválasztása	130
Rokontenyésztés	126	Ivarzás	130
Vérfertőző tenyésztés	127	Hágatás	131
Vérfrissítés	127	Vemhesség	131
Törzskönyv	127	Kölykezés	131
Keresztezés	128	Szoptatás	132
Selejtezés	128	Elválasztás	133
		További gondozás	134

ÖTÖDIK RÉSZ.

Felnevelés. Tanítás. Idomítás.

1. Tanítás figyelmességre, szó-fogadásra	137	7. A vizslaidomítás, főbb vonásokban	147
2. Tanítás szobatisztaságra	139	8. A borzeb - idomítás, főbb vonásokban	150
3. Tanítás hangadásra	140	9. Idomítás nyájörzésre	151
4. Tanítás szájkosárviselésre	141	10. Idomítás rendőri szolgálatra	153
5. Tanítás a gazda követésére	142		
6. Tanítás egyéb műveletekre	144		

HATODIK RÉSZ.

Táplálás, gondozás, adás-vevés, szállítás.

1) Táplálás	157	n) ital nyújtás	162
a) a tej	157	2) Gondozás	163
b) a tojás	158	a) Fésülés, kefézés	163
c) a hús s a csont	158	b) Mosás, füröztetés	163
d) a rizs	159	c) Nyírás	164
e) a liszt, dara és korpa	159	d) Felöltöztetés	164
f) a kenyér	160	e) Jártatás, mozgatás	165
g) hüvelyes magvak	160	3) Adás-vevés, szállítás	165
h) gumók, gyökerek	160	a) Adás-vevés otthon	165
i) eb-pogácsák	160	b) Adás-vevés vásáron	165
k) a táplálék mennyisége	161	c) Szállítás lábon, járműven	166
l) az etetés ideje, módja	162	d) Szállítás vasuton	166
m) fűszer nyújtás. (Sózás.)	162		

HETEDIK RÉSZ.

Főbb betegségek és rossz szokások.

Az egészség és betegség főbb jelei.

I. Belső betegségek	169
II. Külső betegségek	185
III. Rossz szokások	192

ELŐSZÓ.

Statisztika híján lehetetlen még csak megközelítőleg is megmondani, hogy hány eb van szobákban, udvarokban, tanyákon, nyájak körül hazánkban, csak egy bizonyos, hogy t. i. sok van, s e sok — kevés kivételtől eltekintve — oly zagyvalék, hogy ahhoz fogható nincsen egyetlenegy műveltebb európai államban sem.

Egyes ebkedvelőktől, vadászemberektől s újabban néhány szakértelmesebb kutyatenyésztőtől eltekintve, náluk fogalmuk sincs az ebtartóknak ez állat felől sem állattanilag, sem fajtatanilag, sem tenyésztéstanilag s ez az oka, hogy ebjeink jelentékeny része nem csak hogy teljesen haszontalan, hanem egyben értéktelen is, mert nem értjük a módját a szemre is tetszetős, szolgálatra is alkalmas fajták megválasztásának, szaporításának s tökéletesbítésének, mint érti sok más nemzet, a kinek aztán a kutyaimportoknál súlyos pénzzel adózunk.

A kutya tüzetesebb megismerésére, tenyésztésének megtanulására nem is igen kínálkozott nálunk alkalom, hiszen *egy* könyv nem volna sok, de tudtommal még annyi sincs, mely ez állattal *tenyésztésileg* foglalkoznék. Pedig ma már ebből az állatból is nagyobb hasznot akarunk látni, mint valaha; ma szebbnek, jobbnak, értékesebbnek óhajtjuk azt, mint egykor; de ezt óhajtva nem hagyhatjuk ez állatunkat se a jóságos természetre egy magára, hanem be kell avatkoznunk a különféle célokhoz mérten, szaporodásának, tökéletesbülésének irányításába, a mit pedig csak okszerű, céltudatos fajta és

tenyésztés-állat megválasztással, szaporítással, felneveléssel és elkészítéssel érhetünk el.

Oly magyar könyv, mint mondám, amely minderre kioktatná a tudnivalókat, nincsen s egyedül a vadászbek idomításában áll rendelkezésünkre egy-két jó magyar könyv. A hézagot elég tátongónak láttam én már évek előtt, úgy, hogy némileg betöltendő azt, mint tanár felvettem előadásaim sorozatába az ebtenyésztést; ettől fogva mind maig folytonosan hiányát éreztem azonban magam is, hiányát érezték hallgatóim is egy rövidre fogott kézikönyvnek, mely vezérfonalul szolgálhatna az idevágó tudnivalók tekintetében. Szem előtt tartva ezt a szükségletet és azt is, mely e tekintetben a gazdálkodásban, de a társadalomban egyáltalán is mutatkozik: előadásainra szolgáló, a nemzetközi irodalom adataival is tetézett jegyzeteimet kibővítettem, könyv alakba szedtem s íme nyilvánosságra hoztam itt abban a vélekedésben, hogy ezzel is hasznára lehetek a közügynek.

Vegye a t. olvasó e munkámat is, mely nyomtatásban megjelent kisebb-nagyobb műveimnek három-ezerezeredike, szívesen.

Budapest, 1909 január.

Monostori Károly
tanár.

BEVEZETÉS.

Mint majd minden állat, úgy valószínűleg az eb is, megelőzte a földön való megjelenésben az embert s előbb mint tőle független lény élt szabadjában, aztán talán mellé és hozzászegődött, vagy általa megszelídített s ekként köztük szorosabb kapcsolat, viszony létesült a létért való küzdelemre. Ez a kapcsolat ősrégi, annyira, hogy az ebet már a kőkorszakban ott leljük az ember társaságában, ott találjuk a cölöplakók birtokában oly alakban, amely a ma is élő kis sakálban adva van. Ezt a *tőzeg eb*-nek elnevezett kutyát a bronc-korszakban egy másik követi — a *bronckorbeli eb*-nek nevezett — mely valószínűleg az indiai farkasnak a leszármazottja. A bronc-korszak végén aztán egy harmadik alak is megjelölhető maradványaiban s ez a legnagyobb testű volt és *hamu eb*-nek neveztetett el s feltehető, hogy ez a közönséges farkasnak (l. 8. old.) egyszerűen szelidített változata volt.

A mai felfogás ezekből folyólag az, hogy a szelíd kutyának legalább is három vad őse volt, t. i. a *kis sakál*, (*Canis aureus*), az *indiai farkas* (*Canis pallipes*) és a *farkas* (*Canis lupus*), de nem tartják valószínűtlennek, hogy a nagy sakál is (*Canis lupaster*) egy szelíd eb változatot (az egyiptomi utcai ebet) szolgáltatott.

A mondott, ma is élő vad ősök közül az egész Keleten és Délkeleti Európában elterjedt kis sakál maiglan is könnyűszerrel szelidíthető, sőt vannak akik állítják, hogy ez állat egyszerűen odaszegődik az ember-

hez, megszelídül s egészen úgy viselkedik, mint az úgynevezett házi eb. Csak valamivel nehezebben szelídíthető a nagy sakál és igen nehezen az indiai s a közönséges farkas, de példa van ezeknek is a megszelídíthetésére.

Egyébiránt ma senki sem vonja többé kétségbe, mert kísérleti adatok is bizonyítják, hogy a domestikált kutya a kis és nagy sakállal és a farkassal is eredményesen párizik s hogy az ekként keletkező ivadékok maguk között is szaporodni képesek.

A történelem előtti idők jelzett kutyái valószínűleg csak mint a vadászatnál, halászatnál segédkezők s egyéb állatokat és az embert őrzők és védők tettek szolgálatot s fogyasztás tárgyát — legalább általánosan, úgy mint a többi házi állat — nem képezték; szétterjedve pedig az egész földtekén, a legkülönbébb változatú hasznos állattá alakultak s maig a fogyasztásba is belekerültek.

A történelmi időkre egy pillantást vetve, azt látjuk, hogy a régi kulturnépek kezén mindenütt ott van már az eb és pedig sok oly formában már, amilyent ma szemlélhetünk.

A régi *egyiptomiak*-nak Kr. e. mintegy 3500 esztendővel és előbb emelt uralkodói síremlékein már többféle eb van megörökítve, köztük olyan is, amelynek a fülei készakaratosan csonkítottak. Mindez ebek részint vadászati célokra, részint nyájak, udvarok őrzésére, ember védésére és luxus ebekül tartattak s igen nagy becsben állhattak, tekintve, hogy Kinopolisban bálványát szent gyanánt tisztelték. (Lásd az 1. ábra 1., 2., 5., 7. rajzait.)

A *zsidók*, mint tisztátalan állatot, lenézték a kutyát, úgy mint a sertést is, de nyájaik őrzésére, vezetésére, védésére felhasználták azt s nyoma van az ó-testamentumban, hogy a zsidók tartózkodási helyein az ebek, melyek nyájőrzésre nem kellettek, amolyan gazdátlan, cellengő életet folytattak, hulladékokon tengődve, amilyet pl. a konstantinápolyi pária-ebek.

A régi *Indiában*, nemkülönben már Kr. e. 2000—3000 évvel ismeretes volt a szelíd eb, szent könyvükben, a *Veda*-ban legalább nyoma van, hogy a bevándorolt szíriaiak egyéb állatok közt kutyát is vittek oda magukkal.

1. ábra. Ókori ebek. 1. pásztoreb egyiptomi. 2. borzebformájú egyiptomi. 3. ógörög ebek. 4. római antik öl-eb. 5. egyiptomi agarak. 6. római antik luxus-eb. 7. egyiptomi vizslaszerű vadászkutyák. 8. asszíriai vérebek.

Perzsiában Kr. e. legalább 1500 évvel már szintén létezett szelíd eb, *Avesta* nevű szent könyvükben legalább több helyen van arról említés téve és pedig magasztalólag s még arról is gondoskodva van e törvénykönyvben, hogy a *hasznos* (nyájörző, embert, vagyont védő,) *tanított* kutyákat bántani senki ne meré-

szelje. Későbbi időkben a perzsák már vadászatra is felhasználták a kutyát, sőt a barbarok elleni harcaikban mint csata-ebeket is igénybe vették.

A régi görögök 1000 évvel már Kr. előtt, ugyancsak ismerték a szelíd ebet s azt ember kísérelőjéül, nyáj- és vagyon őrzésére, vadászatra, sőt háborúban is használták, mi több: kedvenc ebeikkel együtt égették el némely hőseiket, amint az az Iliasból megtudható. *Xenophon* és *Aristoteles* plane három, illetőleg öt kutya-fajtát írnak már le műveikben s érdekes, hogy ezek egyikét-másikat a kutya és róka származékának mondják. (Lásd 1. ábra 3. rajzát.)

A rómaiaknál is ösmeretes volt már ezidőben a kutya s szolgálatot tett, mint ház- és életörző és védő, mint vadászkutya s mint luxus állat, de mint cirkus-mutatványos is, sőt isteneiknek egyéb állat között ebbel is áldoztak. (Lásd az 1. ábra 4., 6. rajzait.)

Íróik, különösen *Varro* és *Gratius Faliscus* több fajtát írnak már le, ez utóbbi nem kevesebb, mint tizenkettőt, köztük 6 európai, egy afrikait és 5 ázsiait. A rómaiak és a görögök fenmaradt régi kutya- emlékeikből biztosan arra lehet következtetni, hogy az eb ma ismeretes főbb változatait egyik-másik amerikai és másfajta kivételével, ők már mind ösmerték és tartották.

A régi *germanok*, mint szenvedélyes vadászok, kivált ezen hasznosítású ebeknek voltak birtokában s a középkorban már nem kevesebb, mint 14 fajtát tudtak megkülönböztetni, de ezeken kívül luxus-ebeket is ösmertek és tartottak. Hasonló mondható a régi *gallokról* és *brittekről*, mely nemzetek ma is legelől állnak ebeik sokfélesége és kiválósága tekintetében.

A kelet népei közül a török, arabs s valószínűleg a magyar sem volt a régi időkben ebkedvelő s a török ma is úgy viselkedik ez állattal szemben, mint a régi zsidó. Minden jel arra mutat azonban, hogy honkereső és honfoglaló őseinknek már ebek voltak birtokukban

és pedig bizonyára csak nyáj- és podgyászörző kutyáik, amire mutat többek között az, hogy már Álmos vezér a kievi vár ostrománál (a magyar mythologia szerint) a *mi kutyáink*-ről szól katonáihoz, azokhoz hasonlítván az ellenséget; a fejedelmek s még inkább a királyok idejében azonban már porta-örzők, vadász-kutyáik, sőt az asszony népnek a magasabb rangúaknál luxus-ebeik is voltak.

Amerikában Columbus már talált ebeket és pedig kisebb-nagyobb termetűeket s ezek közt voltak kopaszok és dús szőrűek. Az északamerikai benszülött indiánok farkas-szerű eb felett rendelkeztek, de tartottak egy kopasz, jól hizó fajtát is, melyet fogyasztottak.

Igen valószínű, hogy Amerika őslakói háromféle otthonos farkas-ebből nyerték kutyáikat, mely vad-ebek maig is megvannak s szelídíthetők. A felfedezés után spanyol és angol doggok, vérebec s egyéb fajták is be kerültek aztán oda s ma Amerika a kutyákban is igen változatos és kiváló anyag felett rendelkezik.

Az *északi népek* tanyája névszerint Grönland és Kamtschatka, az úgynevezett *sarki kutya* ősrégi hazája, e nép a maga 5 vagy 7-es kutya-fogatú szánkója nélkül sem ezelőtt meg nem élhetett volna, sem ma meg nem élhetne s mégis, ha valahol, ép e helyeken van igazi kutyasorjuk a boldogtalan ebeknek, ami azonban érthető, ha gazdáik műveletlenségét és nemkülönben súlyos existenciáját nem feledjük.

Ha ezek után most egy pillantást vetünk a civilizált modern világra, látjuk, hogy abban az eb óriási mennyiségben s alig számontartható változatban foglal helyet, nem tagadható, hogy közte nagyszámú haszontalan, értéktelen minőségben, de nagyobb számú értékes, hasznos formában. Nincs az embernek hívebb, ragaszkodóbb, odaadóbb, igénytelenebb, megbízhatóbb állatszolgája az ebnél, ha az eb jó. A háznak, nyájnak s egyéb vagyonnak és az életnek is az őrzésében és védésében van-e

igénytelenebb, fáradhatatlanabb, bátrabb, rettenhetetlenebb, megbízhatóbb segítőnk a jó kutyánál? Nincsen. Van-e türelmesebb, olcsóbb, utolsó leheletéig helytálló segítőnk a vadászatban? Nincs. Hol az a végletekig menő türelem, jó indulat, ragaszkodás, a melylyel a jó kutya viselkedik gazdája, asszonya, a gyereksereg, a becsületes, jóra való gondozóval szemben, s hol az az önfeláldozás, amelyet a kutyában oly sokszor s annyi mindenféle alkalommal megnyilatkozni látunk? Hol, kiben, miben van meg az a határtalan vonzalom, ragaszkodás, hűség, szeretet, amely a jó kutyát tiz községen, erdőn, mezőn úttalan-útakon űzi végkimerülésig gazdája után, akit mindenek fölébe helyez s követ a sírig. Más állatban, mint a kutyában, ez nincs meg. És hát nem becses szolgálat, ha az eb írta a kártékony állatot, kiment a vízben fuldoklót, reá visz a szerencsétlen eltévelyedett s veszélyben forgó ember nyomára, segítkeznek rendőrnek, katonának a feladatánál, szegény embernek terhek vontatásában és a többi.

Mire tárgyalnám aztán itt hosszasan még azt is, hogy az eb sok gyönyörűséget is okoz egyéb hasznossága mellett az embernek és pedig pl. nem pusztán csak némely gyermektelen családnak, aggszűznek vagy agglegénynek, avagy garçon ifjúnak, katonatisztnek, tanulóknak stb., hanem minden más ép lelkületű embernek is akkor, amikor különféle «művészetekre» be van tanítva s azokat mulattatásunkra előadja, legyen az táncolás, holtnek tettetés, falat-elkapás, boton-átugrás, pipázás, kintorna-forgatás, kéregetés, lábadás, vásárolni járás, lovaglás, tornázás, stb.

De nem kicsinyelhető aztán az eb abban sem, hogy holt anyagaiban is érték rejlik s pl. bőre mindenütt, húsa pedig itt-ott értékesíthető.

Sajnos azonban, hogy nem minden eb jó kutya, ilyenné az ember kell hogy tegye és sajnos, van az ebnek oly hibája is, amely félelmissé teszi.

Egyebektől eltekintve, itt csak a veszettséget említem, amely egyenesen irtóztató, ha az emberre átragad.

Ámde, amint módunkban áll tenyésztés útján jó, a célnak megfelelő ebet előállítani, épúgy módunkban van e veszélyes betegségtől és sok egyéb kellemetlen bajtól, hibától megvédeni.

Ezeknek a keresztül vitelére könyvem mindenkéltt ismerteti:

- 1., az ebet, mint olyant, külsőleg és belsőleg;
- 2., feltárja változataiban, fajtaismeretileg;
- 3., tárgyalja elhelyezésének mibenlétét;
- 4., ismerteti szaporításának okszerű módját;
- 5., irányt mutat a felnevelésben, tanításban;
- 6., tanácsot ad a táplálásra, gondozásra, szállításra;
- 7., szól belső- és külső betegségeiről, rossz szokásairól s mindezek orvoslásáról, ábrákkal is illusztrálva

mindenütt, ahol szükséges, a mondottakat. Az ábrák nagyrészt általam és mások által készített fényképek másolatai, másrészt másolatai a nemzetközi szakirodalom idevágó képeinek. Ez utóbbiak nagyrésztét aszisztensém Ráczy Miksa és tanítványom, Mellinger Sándor szolgáltatta. Fogadják ebeli szivességükért itt is köszönetemet és fogadják hálámát t. kiadóm, a Franklin-Társulat, a könyv díszes kiállításában hozott áldozatkészségeért.

TERMÉSZETRAJZI ADATOK.

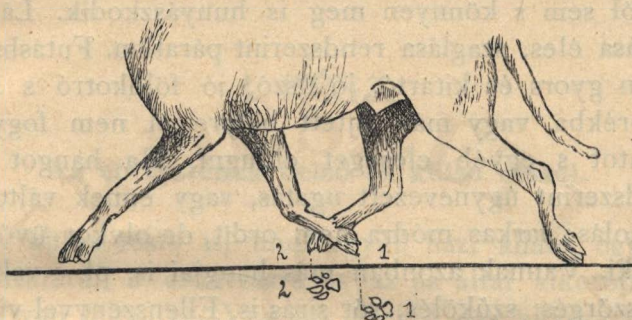
A *kutyafélék* (Canidák) két osztályba soroztatnak, t. i. a hosszúkás látó-nyilású, rókaszerű (Vulpina) és a kerekded látónyilású (pupilláju), farkas-szerű (Lupina) ebek osztályába s ez utóbbiba tartozik a szelíd- vagy házi-kutya (*Canis domesticus*, *Canis familiaris*) is. Ez utóbbi kutya vad állapotban nem ismeretes, elvadult állapotban azonban előfordul.

A szelíd ebnek, ezen melegvérű emlős állatnak, állattani főbb ismertető jelei a következők: állcsontjaiban rendszerint úgy, mint a ragadozó vad kutyaféléknek, összesen 42 foga van és pedig 12 metszőfoga, 4 agyara és 26 zápfoga, mely utóbbiak közül kettő úgynevezett farkasfog s az alsó állcsontban fészkel. Fogzatának képlete tehát ez:

$$\begin{array}{cccccc} 6 & 1 & 6 & 1 & 6 & \\ \hline 6 & 1 & 1 & 6 & 1 & 1 & 6 \end{array}$$

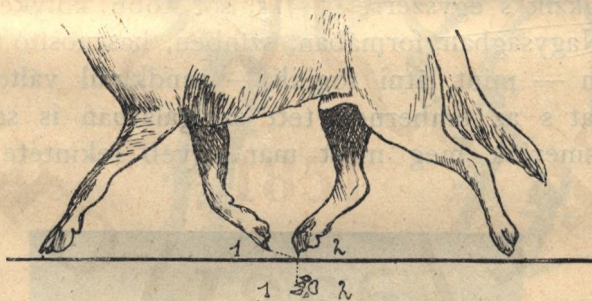
Magzatait rendszerint két hónapig építi méhében s idétlenül, vakon szüli azokat. Két sorban elhelyezett 8—10 csecse van. Hím vesszője, melyben csont van, közösüléskor görcsösen megduzzad, emiatt a hím a szukával közösüléskor, mint mondani szokás, összeragad. Gyomra egy üregű, s inkább állati táplálékra utalt, de tulajdonképen mindent evő. Talpon és újjon jár; mellső lábán öt, a hátsón négy ujja van s ezek karmai vissza nem húzhatók. Ügetés közben nem a nyíl irányában viszi ugyanazon oldali lábait előre, hanem ferdén, oldalogva. E mozgásának képlete, lábnyomokban visszaadva és a farkas nyo-

maival összehasonlítva az, amelyet a 2. és 3-ik ábrák feltüntetnek, vagyis a hátsó láb nem lép a mellső ugyanazon oldali láb nyomába, hanem mellé és kifelé elébe. Sajátsága még az ebnek, hogy farkát menés közben

2. sbra. Kutya lábnyoma. 1,1 mellső jobb láb és nyoma. 2,2 hátsó jobb láb és nyoma.

oldalra elhajlítottan hordja, valószínűleg az imént jelzett mozgásforma következtében. Az eb különben láthatóan nem izzad, hanem kilógatott nyelvvel erősen nyáladzik. Az élemedett hím felemelt hátsó lábbal vizel, legszive-

3. ábra. Farkas lábnyoma. 1,1 mellső jobb láb és nyoma. 2,2 hátsó jobb láb és nyoma.

sebben oda, ahol más eb hügyát érzi s bélsárt előszeretettel valamely magasabban álló helyre ürít. Egyébiránt megrögzött szokása egymás alfelének a szimatolása s az, hogy hosszasan egy helyben meg nem áll, hanem csakhamar leül. Éberen, de sokat alszik, kivált ha zárt területen van, s álmodik is. Farkát a legcsekélyebb

gerjedelemre is fáradhatatlanul csóválja, vagy másként mozgatja. Nagy benne a hajlam a hízékedésre; jó emlékező tehetséggel bír; tanulékony, hű és ragaszkodó; bátor sőt rettenthetetlen is, de nem mentes a ravasz-ságtól sem s könnyen meg is hunyászkodik. Látása és hallása éles, szaglása rendszerint páratlan. Futásban általában gyors és kitartó, jó úszó, jó földkotró s szokása kotorékba, vagy más rejtett helyre el nem fogyasztott csontot s egyéb eleséget eldugni. Ha hangot ad, az rendszerint úgynevezett ugatás, vagy ennek változata, a csaholás; farkas módra nem ordít, de olykor üvöltésben tör ki. Vannak azonban más hangjai is, pl. a vakkantás, nyöszörgés, szűkölés, sőt sirás is. Ellenszenvvel viseltetik a hold iránt, de más szokatlanabb fény — pl. égési világosság — és (míg meg nem szokja) a zene és éles harangszó iránt is.

Teljes fejlettségét 3—4 éves korában éri el s 12 éven túl ritkán él. A tenyészésre már 9—12 hónapos korában érett. Évente rendszerint kétszer koslat, illetőleg bakzik s egyszerre 5—15, sőt több kölyket is vehet. Nagyságban, formában, színben, hasznosító tulajdon-ságban — mint látni fogjuk — rendkívül változatos ez az állat s az embernek tett szolgálatban is sokoldalú.

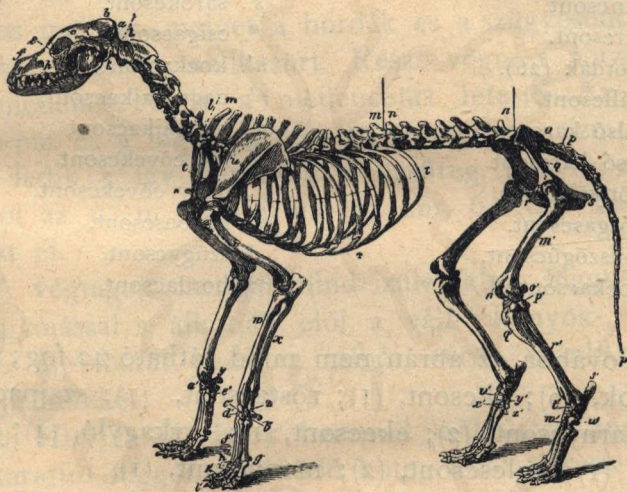
Ismerjük meg most már egyéb tekintetekben is.

I. RÉSZ.

Az eb testének belső és külső részei.

A kutya teste is, mint egyéb házi állaté, egy fundamentumra, a csontvázra és az az által alkotott üregekbe van felépítve. Vessünk ezekre egy akkora pillan-

4. ábra. Az eb csontváza.

tást, amely elég arra, hogy ezt az állatot célunkhoz mérten bonctanilag, élettanilag és külemtanilag ismerhessük.

a) *A csontváz.* Az eb testében összesen 300 csont van, oda számítva a fogakat s a vázzal össze nem függő csontokat is.

És pedig: (N. a 4-ik ábrát.)

<i>a.</i> nyakszirtecsont.	<i>b'</i> . kúpcsont.
<i>b.</i> falcsont.	<i>c'</i> . sajkacsont.
<i>c.</i> homlokcsont.	<i>d'</i> . félholdcsont.
<i>d.</i> járomcsont.	<i>e'</i> . borsócsont.
<i>e.</i> könyocsont.	<i>f'</i> . szárcsont.
<i>f.</i> orrcsont.	<i>g'</i> . hátsó egyenítőcsont.
<i>g.</i> mellső kis állcsont.	<i>h'</i> . mellső egyenítőcsont.
<i>h.</i> mellső nagy állcsont.	<i>i'</i> . csüdcsont.
<i>i.</i> hátsó állcsont.	<i>k'</i> . pártacsont.
<i>k.</i> halántékcsont.	<i>l'</i> . körömcson.
<i>ll.</i> 7 nyakcsigolya.	<i>m'</i> . konccsont.
<i>mm.</i> 13 hátcsigolya.	<i>n'</i> . térdkalácscsont.
<i>nn.</i> 7 ágyékcsgolya.	<i>o'</i> . lencsecsont.
<i>o.</i> keresztcsont.	<i>p'</i> . lencsecsont.
<i>pp.</i> 20—18 farokcsigolya.	<i>q'</i> . combcsont.
<i>q.</i> csipőcsont.	<i>r'</i> . kis combcsont.
<i>r.</i> fancsont.	<i>s'</i> . sarokcsont.
<i>s.</i> farcsont.	<i>t'</i> . csigacsont.
<i>tt.</i> bordák (26).	<i>u'</i> . kockacsont.
<i>u.</i> vállcsont.	<i>v'</i> . nagy sajkacsont.
<i>v.</i> felső karcsont.	<i>w'</i> . kis sajkacsont
<i>w.</i> alsó karcsont.	<i>x'</i> . kis cővekcson.
<i>x.</i> könyőcsont.	<i>y'</i> . nagy cővekcson.
<i>y.</i> horgacsont.	<i>z'</i> . kapocscsont.
<i>z.</i> sokszögűcsont.	* szűgycsont.
<i>a'</i> . kockacsont.	** bordacsont.

Továbbá az ábrán nem mind látható 42 fog; a halló csontok, (6); ikcsont, (1); rostacsont, (1); szájpadcson, (2); szárnycsont, (2); ekecsont, (1); orrkagyló, (4); nyelvcsont, (1); kulcscsont, (2); monycsont, (1).

Mind a betűkkel megjelölt csontok majd laposak, mint pl. a fej legtöbb csontjai s a vállcsont, majd csőszerűek, mint pl. a lábak nagy csontjai, majd szivacsosak, mint pl. a gerinccsigolyák. Kívül hártya vonja be a csontokat, mely alatt a csontkéreg van, ez alatt a szivacsos rész, vagy — a velős csontokban — az üreges rész következik.

Az egyes csontok bizonyos terv szerint vannak egymás mellé és fölé csoportosítva; némelyek össze is van-

nak növe, mások többé-kevésbé mozgékonyan, csak összeköttetésben állnak egymással, még pedig szalagok, pólyák, inak, izmok segítségével s többnyire ú. n. ízületekben. Az így felszerelt és a szőrös bőrrel bevont testben aztán üregek vannak, melyekben — mint tüstént látni fogjuk — különféle szervek fészkelnek.

A fej csontjai két főrészt alkotnak, t. i. a koponyai és az arcorri részt. Az előbbiben vannak a koponyaüreg, halánték-gödör s részben a szem-gödör, az utóbbiban az orrüreg, szájüreg, toroküreg.

A törzs csontjai mindenek előtt a csigolyákból álló ú. n. gerincoszlopot alkotják, mely a tarkónál kezdődik s a farok utolsó csigolyájával végződik. E csontoszlopban is van üreg, a gerincür. A törzsnek része még a csontos mellkas, melyet a bordák és a szügycsont alkotnak, képezvén a mellkasürt. Része végre a törzsnek a csontmedence, mely a medenceürt létesíti. Az utolsó borda-pár és a medence közötti területet az izmos hasfalak fedik s így képződik a hasüreg, melyet a mellüregtől az ú. n. rekeszizom, (9. ábr. 6.) egy husos fal, választ el.

A végtagok csontjai mind ízületekben függnék össze egymással s alkotják elől a váll-, könyök-, lábtő-, boka-, újj-, hátul pedig a csipő-, térd-, csánk-, boka- és újjizületeket.

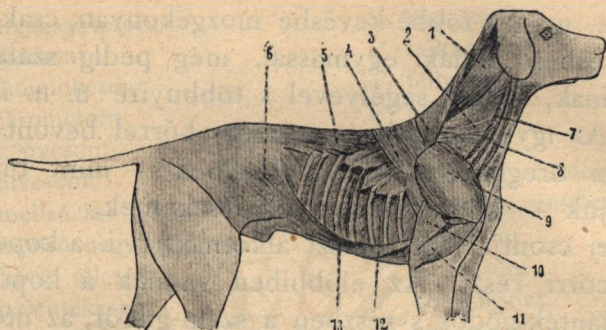
b) *Az izmok.* Ezek harántul csikolatos, rugalmas, az akarattól függően működő kötegekből állanak s több rétegben borítják, kötik és mozgatják a csontvázat.

A fejen pl. főbbek a rágóizmok, a nyelv-, szem-, fül-, ajakmozgató izmok.

A fejen és nyakon a fejemelintő, biccentő, forgató, feszítő, a nyak oldalra vonó, feszítő, emelő, hajlítóizmok.

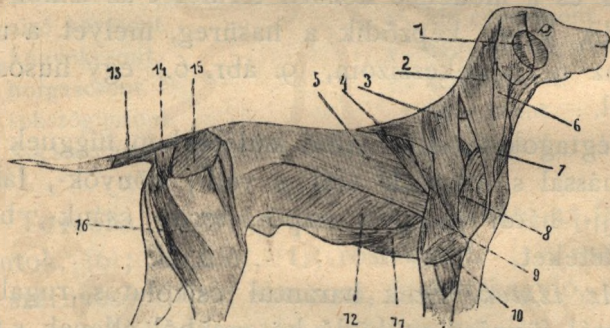
A törzsben a borda mozgató, a be- és kilégzésnél működő izmok; a hasizmok; a hátrögzítő-, feszítő-, hajlítóizmok; a farok-mozgató izmok; a végtagokat a törzshez kötő s azokat részben mozgató izmok.

5. ábra. A törzs felületesebb izmai. 1. Külső rágóizom. 2. Karfejizom nyaki része. 3. Csuklyaizom nyaki része. 4. Tővis mögötti izom. 5. Széles hátizom. 6. Kar-fejizom feji része. 7. Szegy-szakcsonti izom. 8. A felkar hosszú távozató izmai. 9. Hosszú könyökfeszítő izom. 10. Külső karkönyök izom. 11. Nagy mellfelkarizom. 12. Külső ferde hasizom. 13. A farok oldalsó emelő izma. 14. Külső farizom. 15. Nagy farizom. 16. A czomb kétfejű izmai.

A végtagokon a lapockát, felső kart, válszegleteket, könyöket, alsó kart feszítő és hajlító izmok; a lábvégeket feszítők, hajlítók, forgatók.

6. ábra. A törzs mélyebb izmai. 1. A fejnek és nyaknak szíjizma. 2. A széles fogas izom nyaki részei. 3. Külső rhomb-izom. 4. Hátulsó rhomb-izom. 5. Hosszú hátizom. 6. Belső ferde hasizom. 7. Kisebb átfont izom. 8. A harántnyújtványi tővisizom nyaki része. 9. Tővis előtti és tővis mögötti izom. 10. Hosszú könyökfeszítő izom. 11. Külső kar-könyök izom. 12. Belülső bordaközi izmok. 13. Egyesenes hasizom.

A koncon, faron levők, melyek egyfelől az ágyékot és medencét rögzítik, másfelől a térdet, combot feszítik, hajlítják, be- és kifelé forgatják. A combon levők, melyek a lábvégeket csánkban s lejjebb feszítik, rögzítik, hajlítják.

A lábak legvégén levők, melyek az ujjakat, körmöket mozgatják.

Ezeken kívül minden természetes nyílásnál ú. n. záróizmok, melyeknek mozgatása nemkülönbén függ az akaratól is.

Mindezen izmok főbbjeit, magyarázat kíséretében, az 5., 6., 7., 8. ábrák tüntetik fel.

c) *A bőr és szőr.* A testet kívülről mindenütt a szőrös bőr borítja és védi s ott, ahol a természetes nyílásokon befordul, szőrtelen és más alakú mint kívül s nyálkahártya a neve. A bőr a testen itt-ott szilárdan, máshol lazán — megemelhetőleg — van az izomzathoz kötve s nemcsak védő takarója a testnek, hanem egyben fontos életszerve is.

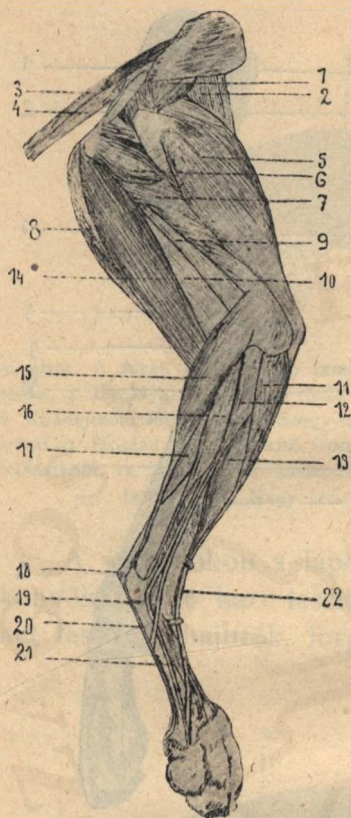
Három fő rétege van, t. i. legkívül a szarusodott felhám, (Epidermis) közbül az irha, (Corium) s az izomzathoz kötve a kötőszöveti, illetőleg zsírréteg, (Pars reticularis). Az irhában fészkelnek véredényeken kívül idegvégkészülékek (tapintó s más érző képletek), verejtek (izzadtság) mirigyek és faggyú mirigyek, meg a szőrök tövei (hagymái), honnan a felhámon kinn álló szőrök kinőnek. A faggyú mirigyek zsíradékot ömlesztnek a szőrökre és bőrfelületre s azokat ezzel rugalmasan

7. ábra. A mellső jobbláb izmai.

1. Tövis előtti izom. 2—3. A felkar hosszú távoztatója. 4. Külső karkönyök izom. 5. Tövis mögötti izom. 6. A kar nagy közelítő izma. 7. Hosszú könyökfeszítő izom. 8. Rövid karkönyök izom. 9. Az alkarnak fonódott hajlító izma. 10. A kéztő egyenes nyújtó izma. 11. Könyök felőli kéztő feszítő izom. 12. Könyök felőli kéztőhajlító izom. 13. A lábvég hosszú nyújtó izma. 14. A kéz-középcsont ferde feszítő izma.

8. ábra. A hátsó jobbláb izmai.
 1. Kicsiny farizom. 2. Belső csipő
 czombizom. 3—4. Farokizmok. 5.
 A térdizület nyújtó izmának külső
 feje. 6. Kicsiny ülőcsonti czomb-
 izom. 7. A czomb nagy közelítő
 izma. 8—10. Nagy ülőcsonti czomb-
 izom. 11. Elülső sípcsonti izom. 12.
 Hosszú szárkapocs izom. 13. A láb-
 vég hosszú nyújtó izma. 14. Hátulso
 kereszt-ülő czombizom. 15. A konc-
 sarokcsonti izom külső feje. 16. A
 belső dugóizom ina. 17. A lábvég
 fölületes hajlító izma. 18. Annak ina.
 19. A rövid szárkapocscsonti izom
 ina. 20. A lábvég felületes hajlító-
 jának ina. 21. A harmadik szárkapocsc-
 sonti izom ina. 22. A lábvég hosszú
 nyújtó izmának ina.

tartják és védik, a verejték mirigyek pedig izzadtság alak-
 jában (mely eben nem tűnik
 úgy szembe, mint némely más
 háziállaton) anyagokat köszö-
 bőlnek ki, amelyek a szerve-
 zetben veszély okozása nélkül
 benn nem maradhatnak.

Az eb fejének a bőrén
 több ú. n. tapintó bőr sze-
 mölcs van szőrpamaccsal el-
 látottan; és pedig rendszerint
 2 a szemboltok felett, 2 a pofá-
 kon, 2 az állkapczákon s 1 az
 állgödri tájon.

A bőr sok eben egészen
 feszesen, más kutyákon ránco-
 san, pötyögősen borítja a tes-
 tet s pl. az ajak szegletekben
 s torokélen lebenyesen lóg-
 hat is. Vastagsága különféle
 s elszalonnásodni nem igen
 szokott.

A szőr. A kutyát a szőr-
 zete is védi a külső káros be-
 hatásoktól s meleget is tart,
 egyben pedig eldönti színe-
 ződését. A szőr a bőrből kü-
 lönféle irányokban nő ki és
 áll vagy fekszik azon s majd
 rövid, majd hosszú, ritka vagy
 tömött növéssű. Itt-ott a tes-
 ten mint fedőszőr fordul elő,
 de mutatkozik paróka, sze-
 möld, bajusz és szakál alak-
 ban a fejen; örv, gallér alak-

ban a nyakon; fürt, választék és zsinór alakban a törzsön; rojt, bojt, toll és zászló alakban, nemez, gubanc, cafrang és kolonc formában bárhol, de kivált a lábakon és farkon.

A szőrszálak maguk lehetnek pehelyszerűek (gyapjasok), merevebbek, ú. n. fedőszőrök; síma futásuak, hullámosak, kondorok s alá vannak vetve évenként egyszer a vedlésnek, mely április, májusban kezdődik és sokszor — kivált tömött, hosszúszőrű fajtáknál — a tél kezdetéig is eltart s gyakran nemez, gubanc és kolonc formában elhalva, ott tapad az élő szőrzeten. Van eset, hogy nem is vedlik a kutya s kivált örvét, tollát, zászlóját nem váltja rohamosan, hanem szálanként folytonosan, mint ember a haját.

Kinézésére, alkatára, elosztódására, viselkedésére nézve a következő szőrminőségeket lehet megkülönböztetni a különféle ebeken:

a) *vad szőrzet, farkas szőrzet* néven gyapjas aljú szálkás szőrzetet értünk, mely a nyakon, farkon hosszúszálú, máshol rövid. Ez a vad ebek szőrzete s a szelid kutyák közül közel hasonló szőrzetű pl. a spitz nevű eb egyik változata, a magyar kuvasz és síma fejű komdor, az északi (sarki) eb, stb.

b) *síma szőrzet*. Ez rövid, rugalmas, de testhez álló s ritkán gyapjas aljú. Ilyen pl. az angol pointer vizsla, a legtöbb dogg, borzeb, mopsz szőrzete.

c) *szálkás szőrzet*. Ez átmeneti forma a síma és farkas szőrzet között, s többnyire pehelyszőr alapú. A síma szőrzetnél hosszabb, igen kevésé ívelt s gorombább szálú. Ilyen szőrzetű pl. a szálkás szőrű Bernard hegyi, a német szálkás szőrű juhász eb, stb.

d) *tüskés szőrzet, drót szőrzet*. Ez gyapjas aljú, de jóval merevebb fedő szőrű, mint a szálkás s gyengén ívelődő szálú. Látjuk pl. a drót szőrű patkányfogón, a tüskés szőrű német vizslán, a hasonló szőrű borz eben.

e) *selyem szőrzet*. Ez hosszú, puha, selyem fényű,

sekélyen ívelődő, finom, pelyhes aljú szőrzet, itt-ott a testen toll, örv és zászló alakban még erősebben meghosszabbodva s esetleg a háton választékban elhelyezkedve és leomolva. Ilyen szőrzetű, a selyem pincs, egészen közel áll hozzá az angol setter, a hosszú szőrű Bernardhegyi, újfundlandi, német hosszú szőrű vizsla, a spaniel, stb.

f) *bojtos, barkás, fürtös szőrzet* névvel egy hosszú, puha, sekélyen ívelt szálú szőrzetet illetnek, mely tinceseiben hajlandó a dugóhuzó-szerűen való elcsavarodásra s elgöndörödésre, sőt zsinórrá alakulásra. Ilyes szőrzetű a magyar puli vagy pumi kutya, az uszkar (pudli) egyike-másikba, némely Griffon, Terrier és zsinóros az ú. n. zsinórszőrű pudli.

g) *borzas, bozontos, boglyas szőrzet*. E névvel illetik a szőrzetet, ha az szálaiban össze-vissza áll, t. i. elülről hátra, hátulról előfele, felülről le, lenről felfele és keresztbe is és pedig kötegekben, pászmákban, barkákban. Látható fajtába nem tartozó keverék ebeken, olykor német patkányfogók egyes példányain s Griffonokon is.

A szőrzetek e minőségei az egyes fajtákon — mint látni fogjuk — meglehetősen nagy bizonyossággal fordulnak elő s emiatt jellegzők. Előre is megjegyezhető, hogy pl. az agarak lehetnek rövid-, síma-, hosszú- és szálkás szőrűek, ugyanígy pl. a vizslák, de már pl. tiszta fajtát feltételezve, a doggok, mopszok, kopók, vérebek csak síma, rövid szőrűek lehetnek. A szőrzet színéről, a fajták tárgyalásában hátrább van szó e könyvben, itt csak a következőket említem általános tájékoztatóul.

Szín. A festékhez (pigment) képest, mely a szőrökben foglaltatik, a szín általában két féle az eben, t. i. világos és sötét. Világos a színben az oldott festékű és sötét a színben a szemcsés festékű szőr.

A szín különben igen nagy határok között ingadozik az eben s mindenek előtt megállapítható, hogy van-

nak egy, két és három színű ebek. Névszerint feketék, barnák, veresek, pirosak, sárgák, fakók, fehérek; aztán szürkék, deresek, tűzöttek, sávolyosak; továbbá minden sötét alapszín fehérrel vagy más alapszínnel tarkázva és pedig nagy foltokban vagy kicsikben két színben és három színben tarkák.

Lehetségesek az eben még ú. n. jegyek is, különösen a fejen. Pl. csillag, virág, hóka, okula, lárva (álarc), szemöld-folt, állkapca-folt stb.

Csak kivételes, hogy egy bizonyos fajta egyetlen színben fordul elő; rendszerint egy és ugyanazon fajta egyes családjai, törzsei, egyedei el is üthetnek a színben egymástól vagyis többféle színben mutatkozhatnak. Így pl. van fehér, fekete, hamuszínű és tarka pudli stb.

d) *A test üregei és az azokban foglalt szervek.* Jelezve volt, hogy részint a csontváz, részint ez és a lágy részek üregeket alkotnak, melyekben szervek fészkelnek. E szervek egyfelől az észnek, öntudatnak, érzésnek, mozgásnak, érzékeknek, másfelől a lélegzésnek és vérkeringésnek, emésztésnek, kiválasztásnak és fajfenntartásnak a készülékei. És pedig: I. A fej üregeiben és a gerinccsatornában levők a következők:

1. *az agyvelő.* Ez burkaiba foglaltan, a koponyaüregben fészkel s két fő része van: a nagy- és kisagy, mely folytatást nyer az ú. n. nyultagyban, ez pedig a gerinccsatornában fekvő gerincvelőben.

Az agyból, ép úgy, mint a gerincvelőből, számos idegfonál és idegcsomó (dúc) ered s ágazik el különféle szervekbe. Ezek egyesei *mozgató* idegek, melyek, hogy úgy mondjam: a parancsolatot, az akaratot a szervekkel közlik, mások pedig oly idegek, amelyek az érzéseket az agyvelőhöz vezetik, annak tudtára adják s ezek *érező* idegeknek mondatnak. Még ú. n. együttérző idegek is vannak, amelyek a szervezetnek különféle egyéb munkálkodását irányítják, t. i. a lélegzést-, szív-, bél-, gyomor-működést, nyál-, tejelválasztást stb.

Az agyvelő maga az öntudatnak, érzésnek, értelemnek és akaratnak a fő szerve, középpontja, honnan a legtöbb cselekedetre, munkára az indítás történik s a hová a legtöbb tudósítás a szervezet részéről megy. Összeköttetésben állnak vele az ú. n. érzékszervek is, melyek a következők:

2. *a látás szerve*, a szemgolyó, mely a szemgödörben fészkel. Ez a szerv egy a megvilágított képet bevezető lencsékkel felszerelt szerves sötétkamra, melynek olyan érző készüléke is van, mint a fényképész érzékeny lemeze s ez az ú. n. ideghártya, mely a képet meglátja (megérzi) és ez érzését a látóidegen keresztül az agyvelővel közli.

3. *a szaglás szerve*, az orr üregeket kibélelő nyálkás hártában szintén idegkészülék, mely a levegőben foglalt szagos anyagokat megérzi s a szaglóideg útján ugyancsak az agyvelővel közli.

4. *a hallás szerve* a külső és belső fül, mely kagylójával a hangokat — e levegőrezgéseket — felfogja, a belső fülbe vezeti, annak dobhártyáját s halló csontocskáit megmozgatja, fülvizet hoz egyben mozgásba, mely vízben az érző idegek megérzik a különféle hangokat s közlik nemkülönben az aggyal.

5. *az ízlelés szerve* a nyelv szemölcsseiben, melyek ú. n. ízlelő kelyhekből vannak összealkotva, szintén érző ideg képletekből, melyek a feloldott, velük érintkezésbe jutott ízes anyagokat megérzik s ez érzésüket hasonlóképen az agyvelővel közlik.

6. *a tapintás szerve* részint a nyelvben, részint az egész bőrben, talpban, újjbegyekben s a fejen levő tapintó szemölcsökben. Ez is különféle alakú idegképlet, mely a nyert legkülönfélébb érzetet (símaság, gőrgyösség, hidegség, melegség) megérzi s az aggyal tudatja.

7. *Az eb szellemi képessége*. Az eb mindez érzékszervei aránylag éles fejlettségűek. Esze, intelligenciája, tanulékonyága, mint már előbb is jeleztem, nagy. Az

agyával, idegrendszerével kapcsolatos minden tulajdonsága jelentékeny; emlékezőtehetsége, tájékozódó, felismerő, megkülönböztető képessége magas fokú; a hűség, ragaszkodás, bátorság, rettenhetlenség s az esetleges ravaszság, számítás, tettetés is nem kis fokú benne.

Látása, különösen a távolságokra, felettén éles; szaglása általában kitűnő s csak egynémely fajtánál alárendeltebb fokú; ez az érzéke könnyen el is rontható, amint azt vadászebeken tapasztalni lehet. Rontja nevezetesen az eb szaglóérzékét kivált a füst, de úgyszólván minden penetránsabb, erősebb, élesebb szag, s pl. hosszabban vasúton szállított eb, úgyszólván szaglási érzés nélkül érkezik a rendeltetési helyre.

Az eb hallásának élességében és a különféle hangok elviselésének formájában, körülbelül megegyezik az ember hallásával s nála is, a kor haladtával ez is, de a látás is ép úgy gyengül, mint az embernél s tudjuk, hogy 8—12 éves eb már többnyire süket és vak, de rendszerint szaglása sincs már.

Az izlelés dolgában a legnagyobb különbségeket látjuk az ebeknél. Egyesek valósággal raffinált ízlésűek, csak kedvenc falatokhoz nyulók, mások nem válogatnak s felfalnak tücsköt, bogarat, hagymát, szőlőt, ugorkát, dinyét, szilvát, emberi, állati ürüléket, ez utóbbiakat azonban rendszerint csak erős éhségtől sarkalva.

Tapintó, közérző készüléke érzékeny s kivált a hideget, meleget, nedvességet, szárazságot, légy inzultust, stb. feltűnő finomsággal érzi meg.

Idegrendszeréből, érzék szerveiből s illetőleg egész szervezeti minőségéből folyólag az eb értelmes állat s érzelmeit, kívánságait a maga nyelvén közölni is tudja. Hiszen nem ismeretlen, hogy már temperamentumának minőségét bizonyos jelekben elárulja és különféle kívánságait, érzéseit más és más formában közli, hangban és gesztusban egyaránt. Alig született meg, már örömeinek farokcsóválással tudja jelét adni; kifejezése van az ebnek

csak meg kell érteni, az örömon kívül a lehangolt-ságra, bánatra, kedvre, kedvtelenségre, részvétre, haragra, dühre, meglegedettségre, ijedelemre, meglepettségre, félelemre, várakozásra, szégyenlésre, kérezkodésre és sok egyébire.

Örömeben pl. felemeli, csóválja a farkát az eb s felemelt fővel, ide-oda mozogva tekintget az emberre, majd elszáguld, ismét visszatér, az emberre ugrik, egy-egy éles, örvendő hangot ad ki, sőt nevet is, ajkait szét és felhúzza, de fogát nem vicsoritva, ám füleit hátra huzva és lefektetve.

Ha haragszik, fogát vicsoritja, morog, farkát feszesen tartja, szőre a hátán felborzolódik, szeme kidülled s készül neki rontani annak, ami vagy aki méregbe hozta.

Ha dühös, ehhez a jelekhez rángatózások járulnak s harapás is.

Meglegedettségében az eb nem szól, időnkint jóízűen ásít, nyugodtan fekszik, vagy ül s fejét fenntartva nyugodtan pislogat, olykor ajkait nyalogatva.

Ha vigyáz, figyel, fejét megemeli, füleit hegyezi, farkát mozdulatlanul tartja, teste se mozog s egyik mellső-ritkán hátsó lábát esetleg meg is emeli.

Meglepetésében megáll mozdulatlanul, mint földbe vert czövek, farkát bevonja, fejét nem mozgatja s oda néz mereven, honnan a meglepetés jött.

Félelmében hasonlóképp viselkedik farkával, fejével az eb s lehajtott fővel igyekszik eloldalogni, meghátrálni s elrejtőzködni.

Megrettenve füle, farka lebecsülik, leül vagy lekuporodik, reszket, esetleg vizelete megindul.

Szégyenkezésében összehúzza testét, lehajtja fejét, szemeit lesüti, farkát behúzza, le is kuksol vagy törekszik elvonulni.

Egyébiránt hangadásában is — mint már volt jelezve — kifejezi érzelmeit. Másképp ugat ha örvendő, másképp ha haragszik, ha mérges, ha dühös; másképp

ugat a gyepmestert érezve s máskép a tyukász vagy drótos és ablakos tótot szimatolva vagy azok óbégatását hallva; ismét máskép, ha nem biztos, hogy idegen motoszkál-e éjjel a portán vagy ismerős; máskép ugatja meg a holdat, a tűzlángot és harangszót, máskép a távoli kutyák hangját, a macskát, disznót; hosszasan magára hagyva némely kedvenc öleb oly keservesen jajveszékél sirámos hangon, mint az apró gyermek.

Egyszóval, már eddigi még mindig hiányos megfigyeléseink s tapasztalataink alapján is kimondhatjuk, hogy az eb megnyilatkozásaiban egyike a legértelmesebb állatoknak.

II. A száj és toroküregben foglalt szervek ezek:

1. *a fogak*, összesen mint láttuk 42, a felső és alsó állcsontokban fészkelnek s arra valók, hogy az eleségeket elszakgassák, esetleg el is darabolják, megőröljék. Jeleket szolgáltatnak különben az eb életkorára, amint hátrább látni fogjuk.

2. *a nyelv* a száj és toroküregben helyeződik s mint imént láttuk, készüléke az izlelésnek, de szerepe van a hangadásban és a falatok alakításában és lenyelésében is. Alatta és mellette nyálmirigyek foglalnak helyet, melyek a szájba nyálat öntenek a keményítő emésztés céljára.

3. *a garat* izmos, tölcseárszerű szerv s arra való, hogy azon a falatok lejárjanak a bázrsing csatornán (9. ábra, 5.) át a gyomorba.

4. *a gége* (9. ábra, 1.) több porcból álló csőszzerű szerv s a lélegzőcsőnek a kezdete. Ebből jut a külső levegő belélegzéskor a légcsőven (9. ábra, 2.) át a tüdőbe, a kilélegzéskor pedig ezen át jut az elhasznált lég- és vízgőz a külvilágba. A gégeben különben ú. n. hangszalagok vannak, melyek hangadásnál rezegve, alakítják a különféle hangokat.

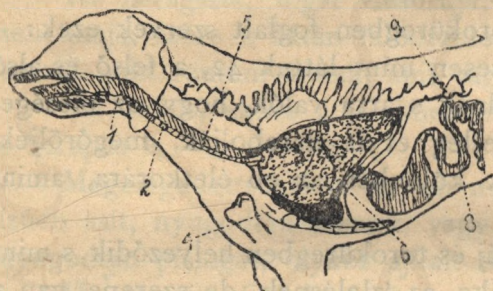
III. A mellüregben a következő szervek vannak:

1. *a tüdő*. (9. ábra, 3.) Ez a szerv a lélegzésnek a központi készüléke. Belenyílik a gégeből kiinduló lég-

cső, mely két főcsőre, aztán több apró ú. n. hörgőre ágazik el s a tüdői légúti csövekben végződik. E csövekben megy végbe a vérnek élenyesülése (oxydatioja), itt veszik fel t. i. a vörsejtek a levegő élenyét (oxygeniumát) s adják át a szénsavat s vizet a kilehelt levegőnek.

2. *a szív.* (9. ábra, 4.) Ez a szerv a vérkeringésnek a központi készüléke s egy burokba foglaltan 4 üreget rejt husos falai között, t. i. a két (bal és jobb oldali) szív kamrát (10. ábra, 1., 2.) és a két szívpitvart. (10. ábra, 3., 4.) Ez utóbbiak az előbbiekkal billentyűs nyílásokon át közlekedésben állnak, azonkívül vérgyűjtő

9. ábra. A belső szervek vázlatosan. 1. A gége
2. Légcső. 3. Tüdő. 4. Szív. 5. Bárzsing. 6. Rekesz-
izom, 7. Gyomor. 8. Vékonybelek, 9. Vastagbelek.

erek (10. ábra, B.) szájadznak be a jobb pitvarba, melyek a test minden részéből viszeres vért öntenek oda (10. ábra, 4.) s azt átadják a jobb szív kamrának (10. ábra, 2.) ez meg hajtja a vért a tüdő viszereken át a tüdőbe (10. ábra, 5.),

hogy ott élenyesüljön, megtisztuljon. Innen az oxydált vér a tüdő ütőereken keresztül a szív bal pitvarába (10. ábra, 3.), majd a bal kamrájába (10. ábra, 1.) szivatik a szív által s ebből a kamrából kihajtatik a főereken (10. ábra, A.) keresztül a test minden részébe, elhasználtván pedig ú. n. hajszál ereken át (10. ábra, 6.) vitetik tovább a mondott nagyobb gyűjtő edényekbe (10. ábra, B.) és illetőleg a szív jobb felébe s úgy tovább megint a tüdőbe. A vér e keringését az egész testben az erős izmos falival összehúzódó és elernyedő (dobogó, lüktető) szív hajtja végre, mint valamely nyomó-szívó fecskendő s e munkájára a szívet idegek serkentik.

A vér maga különben, mint ismeretes, meleg, piros

folyadék, de szabad szemmel nem látható alakelemek, kisebb piros és nagyobb fehér vérsejtek vannak benne s az előbbieket veszik fel, hordják szét és adják át az élelyt a szervezet minden — sejtekből álló — szövetének, szervének.

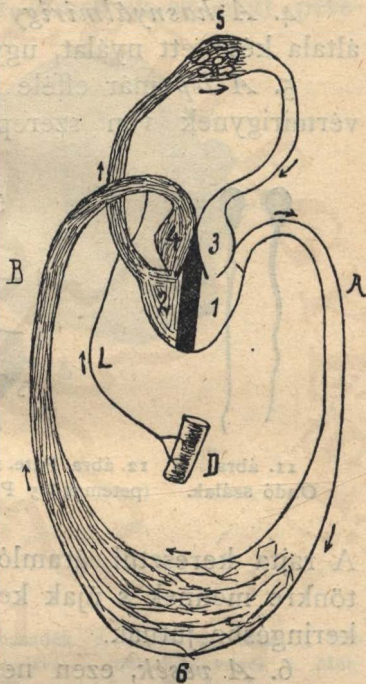
3. a *mellvezeték* (10. ábra, L.) a belekből (10. ábra, D.) az emésztés folytán keletkezett s alakelemeket is tartalmazó tápláló nedveket — hogy úgy mondjam a nyersvért — veszi fel, viszi és önti a gyűjtő véredénybe (10. ábra, B.) s illetőleg ennek közvetítésével a szív jobb felébe, honnan az is a tüdőn át a szív bal felébe s innen az egész szervezetbe elkerül.

IV. A has és medenceüregben és a testen kívül végre a következő szervek vannak:

1. a *gyomor*. (9. ábra, 7.) Ebnél ez az emésztő készülék együregű s beleszájadzik a garatból kiinduló bázrsing (9. ábra, 5.) és kiindul belőle a vékonybél (9. ábra, 8.), mely a vastagbelebe (9. ábra, 9.) folytatódik s a végbéllel végződik a kívülágban.

A meleg, folyton mozgó gyomorban mirigyek vannak, melyek emésztő nedvet választanak el a bejutott táplálékok megemésztésére, feldolgozására. Az így keletkező emésztet aztán a vékonybélbe jut, ott epével, hasnyállal is átjartatik, tovább emésztetik, alkalmas része felszívatik a mondott mellvezetékbe s vérbe, alkalmatlan része pedig mint bélsár kiürül.

2. A nemkülönben folyton mozgó *belek* (9. ábra,

10. ábra. A vérkeringés vázlata.

8. 9.) tehát nedveikkel tovább emésztik s a vékony belek szívó készülékeikkel (bolyhaikkal) fel is szívják a tápláló anyagokat és az így kivont emésztetet átadják a vastagbeleknek, melyek maguk is kihasználják még azt, de a ki nem használhatókat — mint bélsárt — kiürítik.

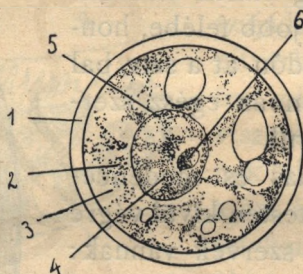
3. *A máj* tehát, mint észrevehettük, epét — emésztő nedvet — készít s azt a vékonybélbe önti.

4. *A hasnyálmirigy* szintén a vékonybélbe önti az általa készített nyálat, ugyancsak az emésztés céljára.

5. *A lép* már efféle feladatot nem végez, de mint vérmirigynek van szerepe a szervezet háztartásában.

11. ábra.
Ondószálak.

12. ábra. Pete. 1. A pete burka. 2—3. Peteszék. 4. Csirahólyag, (petemag.) 5. Petemag burka. 6. Csirafolt (pete magvacska.)

A rajta keresztül áramló kiöregedett vörsejtek benne tönkre mennek s újak keletkeznek, melyek aztán a vérkeringésbe jutnak.

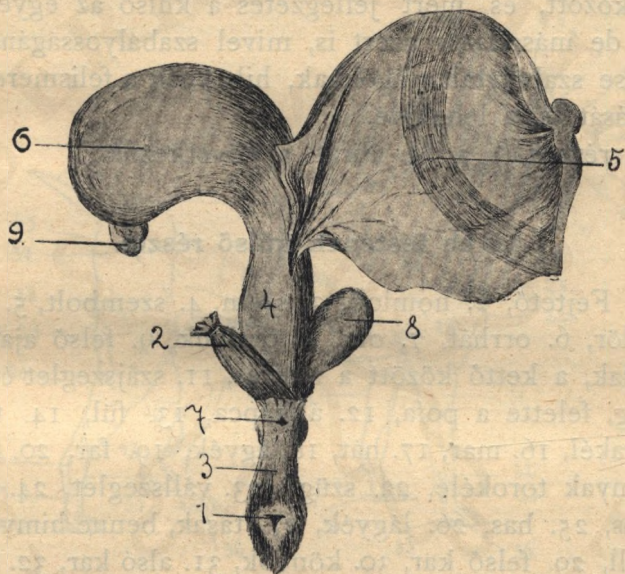
6. *A vesék*, ezen nemkülönbén a hasüregben fészkelő szervek, tudvalevőleg vizeletet szűrnek le a vérből s ürítenek ki a húgyvezetőkön, húgyhólyagon és húgycsőven keresztül a külvilágba, egy folyadékot, amely telve van a szervezetben már nem szükséges, sőt arra ártalmas anyagokkal.

7. *A herék* ondó (mag) készítő szervek s eleinte szintén a hasüregben fészkelnek s onnan ereszkednek le a has lágyék-gyűrűjén keresztül a combok között és alatt a herezacskóba.

8. *A hímvessző* a medenceüregből indul ki s helyez-

kedik el tasakjában a hason. Merevedésre képes testén egy cső, a húgycső fut végig s végződik a hegyén, mely csövön egyben az ondó is kifecskenkeződik a közösülés alkalmával. Ez az ondó tejfelsűrűségű folyadék, s mozgó alakelemek, az ondószálacsókák (11. ábra) vannak benne, a mag, ami a nőstény petéjét, (tojását) megtermékenyíti.

9. *A petefészkek* (13. ábra 9.) a szuka tojástermelő szervei s vezetőcsöveik vannak, amelyek az érett peté-

13. ábra. Az eb anyaméhe. 1. Szemérem hasadék. 2. Végbél egy része. 3. Húvely. 4. Méhnyak és száj. 5. Méh szarv, nyitva, a méh lepénnyel. 6. Méhszarv zártan. 7. Végbélnyílás. 8. Húgyhólyag. 9. Petefészkek.

ket (12. ábra) az anyaméhbe szállítják, hogy azok ott a közösüléskor odakerült ondószálakkal érintkezésbe jöhesse-
senek.

10. *Az anyaméh*, (13. ábra) mely részint a has, részint a medenceüregben fekszik, zsák alakú és nyujtványokkal (szarvakkal) bíró szerv, s arra való, hogy a megtermékenyített petét magába zárja, ébrénynyé, majd magzattá felépítse, aztán — bizonyos vemhességi idő mul-
tán — megszüljje.

11. *A csecsek* a mellen és hason elhelyezett tej-készítő mirigyek, s hivatottak a magzatoknak első táplálékot szolgáltatni.

12. *A test külső részei.* Az eb teste kívülről tekintve is három főrészből áll: t. i. a fejből, törzsből és lábakból, a törzshez számítván a nyakat és farkat is. Az egyes külső részeknek és az egész külsőnek a tüzetesebb ismeretése szükséges először azért, mert nálunk kevés ebben a tájékozott, és mert jellegzetes a külső az egyes fajtákra, de másodszer azért is, mivel szabályosságának az ismerése szabálytalanságoknak, hibáknak a felismerését s elbírálását teszi lehetővé.

A részek (l. a 14. ábrát) a következők:

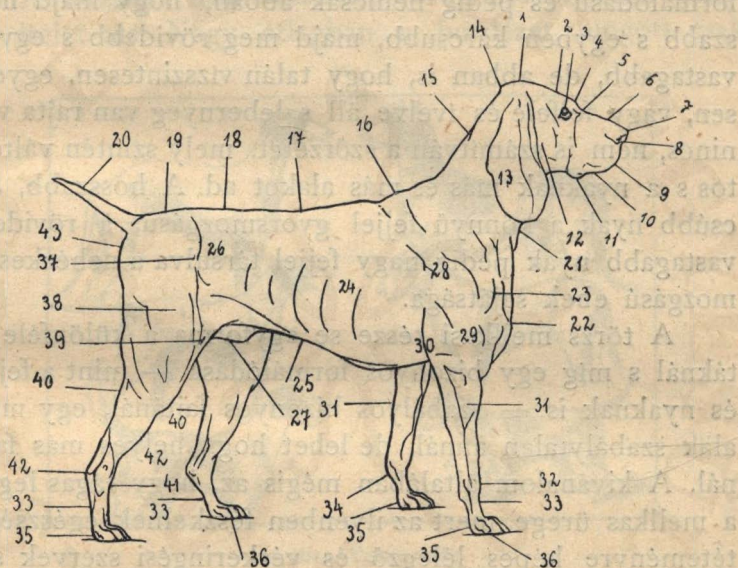
Az eb testének külső részei.

1. Fejtető, 2. homlok, 3. szem, 4. szembolt, 5. homlokgödör, 6. orrhát, 7. orr, 8. orrlyuk, 9. felső ajak, 10. alsó ajak, a kettő között a szájrés, 11. szájszeglet és incufrang, felette a pofa, 12. állkapca, 13. fül, 14. tarkó, 15. nyakél, 16. mar, 17. hát, 18. ágyék, 19. far, 20. farok, 21. a nyak torokéle, 22. szügy, 23. vállszeglet, 24. oldal, mellkas, 25. has, 26. lágyék, 27. tasak, benne himvessző, 28. váll, 29. felső kar, 30. könyök, 31. alsó kar, 32. lábtő, 33. lábszár, 34. sarkantyú, 35. talp, 36. újjbegyek, karmok, 37. csipő szeglet, 38. konc, 39. térd, 40. comb, 41. csánk, 42. sarok, 43. ülőgumó, közte és fölötte a végbélnyílás, szukán a hüvelynyílás, lejjebb a combok között kan kutyán a herék.

Az eb fajta-jellegét mindezen külső részek alakulása, mérete, egymáshoz viszonya együttesen dönti el ugyan, de legélesebben mégis a fejnek egészben s különösen arcorri részében való alakulása; a fülek milyensége; a törzs formája egészben; a farok minőség és a lábak alakulása és mérete, meg a szín.

1. *A fej*, ha egészben tekintjük, az egyes fajtákhoz

képest többféle. Így — hogy a farkaséhoz leginkább hasonló formálódáson kezdjem — kissé megnyult, mérsékeltlen elhegyesedő a fej arcorri része s $\vee$ alakú, felálló, hegyesfülű pl. a spitz nevű eb (60. ábra) feje; már megnyultabb arcorra és hegyében oldalra megbicsaklott füle van pl. a páriaebnek s még nyúltabb a skót juhász-ebnek (58. ábra), melynek még előre van megbicsaklódva a füle; ennél is nyúltabb fejű, de már hátrafele meg-

14. ábra. A test külső részei.

bicsakló fülű, pl. az orosz agár (42. ábra). Rövidebb, tompább arcorrú aztán pl. a fox terrier (66. ábra), melynek aránylag kis $\vee$ alakú füle oldalra és előre már lóg. Jóval szélesebb fejű, tömpébb arc-orrú aztán pl. a vizsla, (29. ábra) melynek még nagyobb füle már fekszik, s homlok gödre mélyebb. Ennél is tömzsébb arcorrú pl. a buldogg, (46. ábra) mely már nyitott fülkagylójú.

E fejformákhoz sorakoznak aztán más, közbevetett alakok is, annál inkább, mivel az alak eldöntéséhez a felső ajkak viselkedése is hozzájárul pl. abban, hogy a

szájszegletnél feszesen áll-e az, vagy többé-kevésbé letyfedten oly annyira is, hogy inycafrangos már, avagy a középponton annyira felhúzódottan, hogy esetleg a fog-sor látszik, mint pl. a bulldognál. Különbözik a könnyebb kisebb fej az élénkebb, gyorsabb mozgású, a súlyos, nagyobb fej pedig az otrombább, lassúbb mozgású ebek tulajdona.

2. *A törzs* nyaki része is a fajták szerint különböző formálódású és pedig nemcsak abban, hogy majd hosszabb s egyben karcsúbb, majd meg rövidebb s egyben vastagabb, de abban is, hogy talán vízszintesen, egyenesen, vagy felfele és ívelve áll s lebernyeg van rajta vagy nincs, nem is számítván a szőrzetet, mely szintén változatos s a nyaknak más és más alakot ad. A hosszabb, karcsúbb nyak a könnyű fejjel gyorsmozgású, a rövidebb, vastagabb nyak pedig nagy fejjel társulva a nehezkesebb mozgású ebek sajátja.

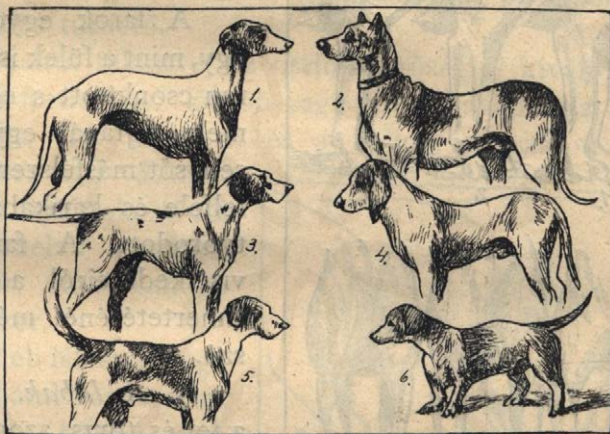
A törzs mellkasi része se egyforma a különféle fajtáknál s míg egy bizonyos formálódása — mint a fejnek és nyaknak is — szabályos bizonyos fajtánál, egy másik alak szabálytalan annál, de lehet hogy helyes más fajtánál. A kiváncsi általában mégis az, hogy tágas legyen a mellkas ürege, mert az ilyenben fészkelnek egészséges, téteményre képes lélegző és vérkeringési szervek s az inkább valamivel keskenyebb, de hosszú oldalú és mély mellkas kivált oly ebeknél (agarak és egyéb vadászebeknél) nagy előny, amelyek nagy fáradalmaknak vannak kitéve.

A törzsnek hátvonali része az ebnél csak részben esik oly ítélet alá, mint pl. a lónál, mert az eb a fajtáihoz képest nem csak akkor szabályos hátvonalú, ha a vonal megközelítőleg mindvégig (faroktőig) vízszintes, vagyis egyenes, (mint pl. a rókakopón, 15. ábra 5.) hanem szabályos, esetleg pl. a csekélyebb ívelődés, mondjuk a vizslánál (15. ábra 3.) vagy a farban való lejtés is, pl. agáron (15. ábra 1.). Ideálisnak mégis azt a hátvona-

lat veszik, amely a marban kissé emelkedetten indulva, alig észrevehetőleg lejt, az ágyéktájba jutásnál szinte így menetelesen emelkedik s aztán a far közepétől a faroktő felé menetelesen, egybefolyóan s alig észrevehetően megint lejt. Általában nem kedvező alakulás a hajlottság, (15. ábra 2.) a szakadtság (15. ábra 4.) és a puporodottság (15. ábra 6.) bár némely fajtánál e formálódások kisebb fokait nagy hibának venni nem indokolt.

A törzsnek hasi része sem vonható minden ebnél egy ítélet alá. Nagy átlagban a bordázat mögött csak

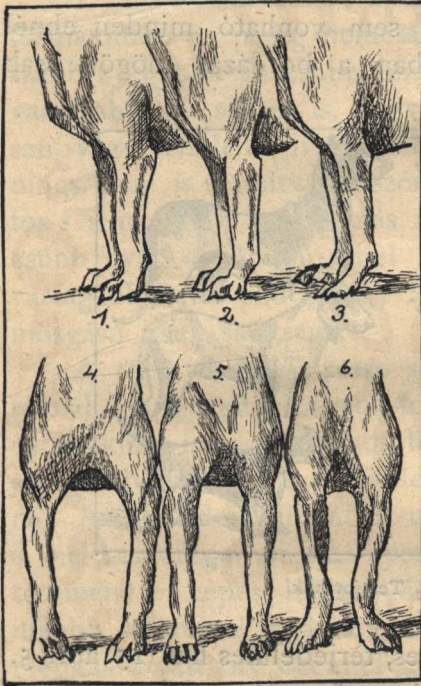

15. ábra. Testformák.

kissé megemelkedő, hengeres, terjedelmes has (15. ábra 5.) a szabályos, az ilyennek tágas üregeiben lehetnek erőteljesen fejlődött szervek; de a kissé felhúzódtabb, kivált megint mozgásra hivatott eben, (15. ábra 3.) előny, mert csökkenti a test u. n. holt súlyát s pl. az agáron (15. ábra 1.) az ismeretes még erősebben felhúzódtott has sem hiba, sőt kívánatos jelenség, épen az imént érintett ok miatt, feltevén persze, hogy az ily has üregében levő szervek egészségesek. S épen, mert az agárhasúság nem tulajdonsága a többi ebnek, azoknál az ilyen has épúgy hiba, mint a túlnagy pókhas, vagy épen csüngő, vízkórságos has.

A törzsen a farok sem ítélhető meg egy mérték szerint, mégis általában az a különösen rövid szőrzetű farok tetszetős és szabályos, amelynek csont alapja tőtül hegyig menetelesen vékonyodik; különben a farok a fajtákhoz képest rövidebb vagy hosszabb s igen különféle módon áll, mint a 15. és 18. ábrán is látható. Határozottan csúnya az olyan, végén horgasan álló farok, amilyent a 18. ábra

16. ábra. Mellső végtagok állásai.

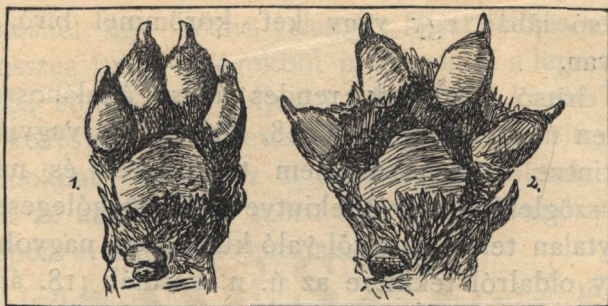
3. és 6. rajza feltüntet s az olyan, hegyén kajla is, amilyet ez ábra 1. és 4. rajza mutat.

A farok egyébiránt úgy, mint a fülek is, gyakran csonkított s egy némely fajtánál egyszeresen, sőt másfélszeresen is felfele és karikába kuntyorodott. A farok e viselkedéseiről a fajták ismertetésénél még lesz szó.

3. *A. lábak.* Amint a fej és törzs, azonképen a lábak is változó minőségűek. Egyes fajtáktól (pl. a borzebtől) eltekintve, a mellső lábak oldalról és elülről te-

kintve, oszlopszerű állásúak. (16. ábra 2, 5.) Az ettől való eltérések, melyek általában hibák, elülről nézve a földön szűken állás (lócs láb 16. ábra 4.) és a földön tág állás (pék láb, 16. ábra 6.). Előbbi széles mellkasú, utóbbi szűk szügyű ebeknél gyakori s már e miatt átlag véve hiba, de hiba amiatt is, mert aránytalanul terhelt a láb végződő része és nehézkes, otromba a mozgás is. Vannak azonban kivételek, mikor (mint pl. bulldognál) a

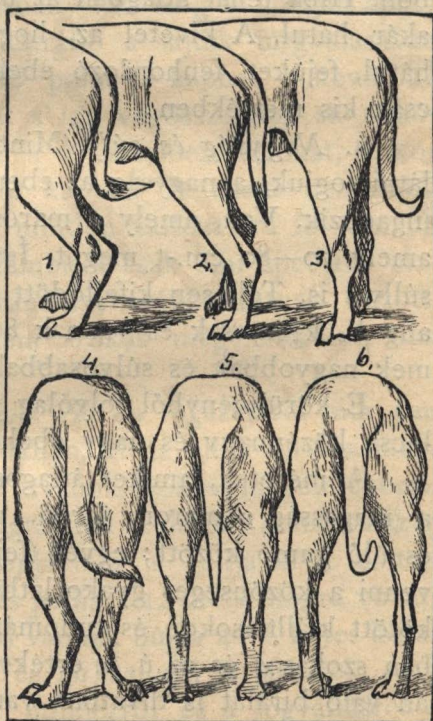

17. ábra. A láb végei. 1. Szorosan álló ujjak. 2. Terpesztett ujjak.

szűk állás elfogadható s új foundlandinál pl. a kissé tá-
gabb állás tűrhető.

Oldalról tekintve, az oszlopszerűségtől kivált a láb-
szárban fordul elő kisebb-nagyobb hibaképen a mere-
dek állás (16. ábra 1.) és a hajlott (bicsaklott) állás
(16. ábra 3.). Előbbi
esetben aránytalanul túl
van terhelve a csont-
rendszer, utóbbiban az
inrendszer.

Az eb lábának vége
elől 5, hátul rendszerint
4 ujjú és körmű, s a
beggyel bíró ujjak egy-
más mellé szorosan zá-
rulnak (17. ábra 1.), vagy
terpesztettek (17. ábra
2.). Hátsó részén a köz-
pontban talpvánkos van,
az ujjakat pedig kisebb-
nagyobb bőrredő (úszó-
hártya) köti össze. A
mellső lábak bokatájé-
kán szaru-gesztenye ül
s némely eb (pl. a szent-
bernárdhegyi, de más

18. ábra. Hátsó végtagok állásai.

is), hátsó lábán egy vagy két, körömmel bíró, fattyú ujj is van.

A hátsó végtagok rendes állása általánosan nem különben ú. n. oszlopszerű (18. ábra 2, 5.), vagyis oldalról tekintve a csánkban nem túl hegyes és nem túl tompa szögletű, hátulról tekintve pedig függőlegesen álló. Szabálytalan tehát az ettől való különösen nagyobb eltérés. Így oldalról tekintve az ú. n. kardláb (18. ábra 1.), székláb (18. ábra 3) s hátulról tekintve a tehén vagy $\times$ állás (18. ábra 4.) és a dongás állás (18. ábra 6.). Mind e szabálytalanságok a hátsó végtagokon is az ujjak és talp egyenetlen terhelésével járnak s nemkülönbben hibás mozgásra adnak lehetőséget.

Az eb egészben (szintén kevés kivételtől eltekintve), amely magas elől a maron, olyan méretű hátul a farbubon. Hiba tehát átlagban az ú. n. túlnőttesség akár elől, akár hátul. A kivétel az, hogy földön nyomozó ebek hátul, fejüket fenhordozó ebek elől vannak túlnöve, de csak kis mértékben.

4. *Nagyság és súly.* Mint a fajtatani ismertetésben látni fogjuk, a nagyság az eben igen nagy határok között ingadozik. Van, amely a maron mérve alig 10 cm. s van, amely 70—80 cm.-t megüt. Így van ez természetesen a súllyal is. Teljesen kifejlődött oly ebek vannak, amelyek alig $\frac{1}{2}$ kgrmosak és vannak 80 kgrmot megütők. A hímek nagyobbak és súlyosabbak mint a nőstények.

E körülményből folyólag megkülönböztetnek törpe, kicsi, középnagy és nagy ebeket.

A méretek, amiket átlagosan felveszünk egy eben: a magasság a maron, faron, a törzshossz a vállszeglet és ülő gumó között; egyéb (fej, láb, öv stb.) méretet felvenni a közönséges gyakorlatban nem, díjazással egybekötött kiállításokon és tudományos vizsgálatoknál azonban szokásos és az ú. n. értékszámozás (pointirozás) alapján való bírálat is divatban van.

5. *Bírálás értékszámozással.* Ilyen bírálásnál (eb

megítélésnél) egy ideális, valamely fajtára teljesen jellegzetes összes tulajdonságokból indulunk ki s legmagasabb számokat adunk ezen teljesen jellegzetes, kisebb számokat a kevésbé jellegzetes, de azért még elfogadható tulajdonoknak s zérót az el nem fogadhatóknak.

Pl. az angol rövid szőrű agár (Greyhound) a következőképpen értékeltetik hazájában:

1. A fej	10
2. A nyak	10
3. Szügy és egyéb kéz előtti rész	20
4. Ágyék és bordázat	15
5. A test hátsó (kézmögötti) része	20
6. Lábvégek	15
7. Farok	5
8. Szín	5
	Összesen 100

Vagyis ha azon leírásnak felel meg a vizsgált angol agár, mely erre nézve hátrább a fajták tárgyalásában adva van, úgy teljes 100 point is kaphat, a kevésbé megfelelő rész kevesebbet s így végösszegben se akkorát, esetleg pedig itt-ott a 8. tételben zérókat, mikor aztán kiállításon díjat sem kaphat. A tiszta nemesebb fajta ebeknek úgyszólván minden változatára fel vannak állítva ily értékelő alapszámok s csak ami speciális magyar ebeink azok, a számbavehetőbb kutyák között, amelyeket ily alapon nem szokás még elbírálni, ami pedig kívánatos volna.

6. *A fogzat és életkor.* Az eb fogzatáról már van szó a természetrajzi adatokban, itt az életkornak a megállapításával kapcsolatban kívánok azokról megemlékezni.

Az eb, mint láttuk, fogtalanul születik s számra nézve 42 fogát rendre-rendre kapja meg s váltja ki ú. n. tejfogait állandó fogakkal. És pedig a 12 metszőfogra vonatkoztatva úgy, hogy ezek ki vannak bújva 4—6 hetes korban, amikor már agyari és farkasfogai is láthatók.

Bővebben tájékoztat minderről és a fogváltásról a következő táblázatos összeállítás:

0—3	hetes korában	egy foga sincs az ebnek.
3—4	“ “	2 agyara van fenn is, lenn is
4—5	“ “	6 metsző foga van fenn is, lenn is
4—6	“ “	2 záp “ “ “ “ “ “
6—8	“ “	3 “ “ “ “ “ “
3—5	hónapos	1 farkas “ “ lenn jobbról s balról is
4—5	“ “	4 záp “ “ fenn is, lenn is
5—6	“ “	5 “ “ “ “ “ “
6—7	“ “	6 “ “ “ “ “ “
1	éves	metsző fogai 3 hegyűek
2	“	“ fogó fogokról eltűnik az él
3	“	“ közép “ “ “ “
4—5	“ “	“ szeglet “ “ “ “
6—9	“ “	majdnem tövig kopott minden fog koronája
10—12	“ “	kitöredeznek a fogak s egyesek ki is hullnak.

Váltás:

hó	}	2—4 fogó és közép metszők
		3—5 szeglet metsző fogak
		4—6 agyar fogak.

Összes fog:

(5.)	6.	1.	6.	1.	6.	(5.)
(5.)	6.	1.	1.	6.	1.	1.
<hr/>						
42						

esetleg csak 38.

Az itt lévő 19. ábra az 1—7 éves és idősebb eb állandó metsző és agyar-fogait tünteti fel s az alatta levő magyarázat a többit megmondja.

7. *A mozgás.* A bonctani és élettani működések leírásában már van szó arról, hogy idegingerületek hatására az akarattól függő izmok mozgatják az ízületekben összealkotott lábcsontokat s ekként jön létre a helyben való mozgás és a helyből való kimozdulás (járás, menés, futás). A természetrajzi fejezetben pedig tárgyalva van az eb ügetési formája, a farkas ily mozgásnemével szemben. Fel kell itt mégis említenem, hogy az álló test a kimozdulásnál a hátsó végtagokkal előre tolatik, a mellső lábakon átdűttetik s hogy az egyensúly beálljon, a megemelt, előbbre vitt s letett mellső lábakkal mindannyiszor alátámasztatik, nehogy a test előre fele elbukjék. Ez egyensúly kizökkenések és újra fellelésekből áll tulajdonképpen a helyből való kimozdulás, az elmozgás, haladás előre s a mozgás nemét, (formáját, gyorsaságát) a

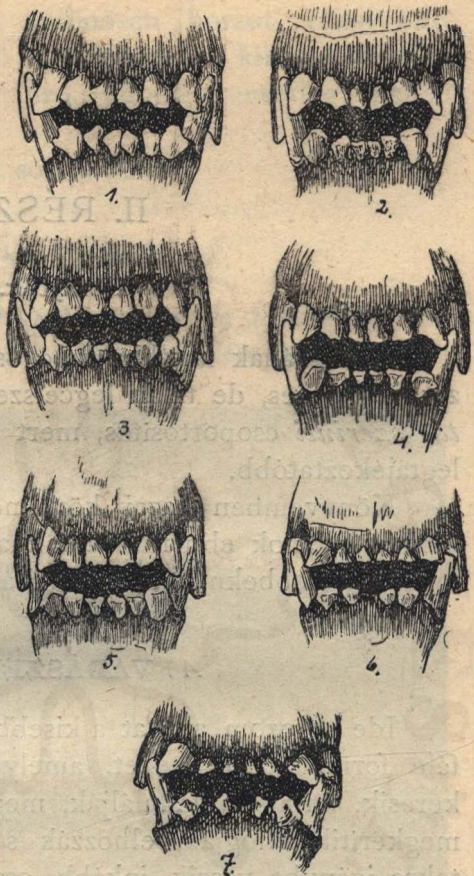

végtagok egymás közötti mozgásviszonya és sebessége adja meg.

Az eb tud lépegetni s eközben négy lába felváltva követi a mozgásban egymást úgy, hogy egy időben csak egy láb van levegőben. Tud ügetni, mikor meg egyidőben egy-egy oldali (diagonalis) láb van a levegőben, a másik pár pedig a földön. Poroszkál is az eb, mikor meg az egy és ugyanazon oldali pár láb van a levegőben, illetőleg a talajon. Vágtatásban (futásban, iramban) is mozog az eb, s ekkor dült négyszögben viszi négy lábát előre, hátsó végtagjaival erős lökéseket fejtve ki. Végre tudjuk, hogy az eb (kivált egynémelyik) kitünő ugró is (L. az idomításnál).

Leglassúbb mozgása önként érthetőleg a lépés, leggyorsabb a száguldás s csak a nyúlhajtó agárra vagy róka üző kopóra kell gondolnunk meg az azt követő lovasra, hogy e mozgásnemnek igen nagy gyorsaságát beismerjük.

Ezek után lássuk már most fajtatani szempontból az ebet.

19. ábra. 1. Egy két éves eb fogzata. 3. Három évesé. 5. Négy évesé. 2. Öt évesé. 4. Hat évesé. 6. Hét évesé. 7. Öregebbé.

II. RÉSZ.

Ebfajták.

A kutyának fajtákba való osztásánál többféle módzat lehetséges, de talán legcélszerűbb a *főbb hasznosítás szerinti* csoportosítás, mert ez a legáttekinthetőbb, legtájékoztatóbb.

Könyvemben hazai körülményekhez és szükségletekhez kívánok ebben is alkalmazkodni s azért csak a legérdemesebbeknek tartott fajtákat ismertetem.

A) VADÁSZEBEK.

Ide sorozom azokat a kisebb-nagyobb testű s különféle formálódású ebeket, amelyek a vadat nyomozzák, keresik, kutatják, feltalálják, megállják, felhajtják, űzik, megkerítik, elfogják, elhozzák s amelyek e cselekedetekre igénybe veszik inkább csak szaglási vagy látási, vagy mindkét készüléküket s végrehajtják cselekvényüket hangtalanul, vagy hangot adva és földön, földalatt és vízben.

Ilyenek:

I. a hangtalanul, rendszerint vezetéken nyomozó *vérebekek* ;

II. szabadon bocsátva, hangosan nyomozó és vadat megkerítő *kopók* ;

III. szárazföldi és vízi vadakat felkereső, megálló, felverő és elhozó *vizslák* ;

IV. vízi szárnyasokat és szárazföldi ily állatokat is felkutató, kifürkésző, felverő és elhozó *selymérek* ;

V. szörmés vadat, különösen borzot, rókát földalatt megkereső, megálló vagy kihajtó és kikotró *tacskók*;

VI. szörmés vadat űző, elfogó s esetleg megölő *agarak*.

Lássuk mindezeket sorrendben.

I. VÉREBEK.

1. A *vezetéken hangot nem adva működő véreb*, melyet régibb időben szökésben levő és bujdokló rab-

20. ábra. Hannoveri véreb.

szolgák és más emberek kinyomozására, rávezetésére használtak, de igénybe vették zárt vadászterületeken szörmés vadak szagos vagy véres nyomának fellelésére, követésére, vagyis az élő és sértetlen vagy már megsebzett vad állat s illetőleg holt zsákmány felkutatására, meglelésére.

A jelekből ítélve ez a fajta eredeti minőségében ma nem létezik, helyet adott egy kopóval való keveredésből eredő, hangosan nyomozó és hajtó ebnek. Ez az

úgynevezett szabadjában, nem vezetéken működő véreb. Ismeretes e változatból,

2. a hannoveri véreb, (20. ábra,) mely nagyobb testű és

3. a bajor véreb, (21. ábra) mely kisebb, mindkettő az egyesült Németbirodalomban.

Ez állatoknak főbb fajtatani ismertető jeleik a következők:

Nagyságuk 48—52 cm. a maron, valamivel több a faron, tehát hátul kissé túlnőttek. Fejük fenn öblös, közép-

21. ábra. Bajor véreb.

nagy, orrban tompa, a homlokgödör mérsékelt mélységű, a szembolt kiáll. Felső ajak letyfedt, a szájszeglet nyitott, közepes inycufranggal a hannoverinél, anélkül a bajornál. A fül nagy, szélesen tűzött, lapos, elkerelkedett végű, lógó, majdnem fekvő. Szem kinálló, élénk tekin-

tetű. A nyak közepes hosszú, erős, torok élén bővebb bőrrel, amely azonban pötyögővé nem alakul. A hátvonal hosszú, széles, ágyékban, faron gyengén ívelt, faroktó felé lejtős. A szügy széles, a mellkas hosszú és mély. A has hengeres, alig elkarcsuló a hannoverinél, karcsubb a bajornál. A farok hosszú, menetelesen vékonyodó, S alakban álló s végefelé valamivel hosszabb szőrzetű mint máshol. Mellső végtagok egészben erőteljesebbek mint a hátsók. A váll laza kötésű. A karok jól izmoltak, jól állnak, a láb végrészei is szabályos, (oszlopszerű) állásúak. A hátsó végtagok konca lapos, combja hosszú, jobban izmolt. Egészben e lábak is oszlopszerűek. Az ujjak, körmök erősek, kissé ter-

pesztetten állnak a bajornál, zártabban a hanoverinél. A szőrzet rövid, tömött növésű, kemény szálú, s testhez simuló. A szín különféle: őzbarna, pirosbarna, sötétfakó, sötétbarna s ez esetleg fekete hullámokkal vagy sugarakkal.

A hannoveri egészen súlyosabb alkatú lévén mint a bajor, ez utóbbi könnyebb, élénkebb, gyorsabb mozgású, de valószínű, hogy eredetét a hannoveritől vette s csak a tenyésztés, nevelés, idomítás folytán lett könnyebb testűvé s mozgékonyabbá, a bajor hegységek vadászati viszonyainak megfelelőbbé.

22. ábra. Angol vidrászó-eb.

4. Az *angol véreb*. Az angol Bloodhoundja igen régi fajta s annak idején vadállatok nyomozásán kívül gonosztevő emberek hangtalan nyomozására is felhasználták. Manapság inkább falkákban oly felhasználásban részesül, de csak szórványosan, mint az angol róka- és szarvas-kopó, avagy — aztán már gyakrabban — mint luxusebet tartják.

A jelenleg nem nagy számban előforduló ezen elől 70, hátul 74 cm. magas eb feje a tetején magas, keskenyen kiálló s rajta a bőr mindenütt lazán fekszik, a homlokon és pofákon pedig erősen ráncbaszedetten ül. A homlokgödör nem nagy, az orrhát keskeny és nyulánk,

az orr feketeszínű és tompa, világosbarna szemeinek fehére erősen látszik. Felső ajka feltűnő nagy, erősen lóg. Füle hosszú, fekvő, és előre még lefelé megcsavarodott. Nyakán nagy toka (lebernyeg) van. Törzsben széles, vaskos ez eb s izmos, erős lábakon áll. Szőrzete sűrű növésű és rövid szálú. Színe fekete vagy csersárga. Farkán, melyet kardszerűen hord, a szőrzet valamivel dúsabb, mint másol.

5. Ilyesféle kutya még az angol *vidrászó eb* (Otterhound) (22. ábra), csak hogy ez szemöldökkel, bajusszal bír s különben lágy szőrzete egészben is hosszabb szálú és borzosodásra hajlandó. Ez is, mint a Bloodhound, mintegy átmenetet képez a *hangosan hajtó* vérebekhez s illetőleg kopókhöz, melyek főbbjei a következők:

II. KOPÓK.

1. A *német kopó*. Ennek több változata is van. Egyike a westfaliai kopó. Ez állat elől 48—50 cm. magas, törzse 55—58 cm. hosszú. Feje fenn öblös, arcorri részében nyulánk, jól kifejezett homlokgödörrel, símán fekvő, elkerekített szélű középnagy füllel, kicsi szájszeglettel. A nyak középhosszú, erős, a hátvonal mérsékelten ívelt, farrban lejtős. Farok hosszú, kardszerűen lenn, vagy félmagasságban hordott. Törzs nyulánk, hasban kissé elkarcsuló. A lábak nyulánkak, jól izmoltak, helyes állásúak. Újjak zárt állásúak. A szőrzet közép-hosszú, fekvő, a nyakon és farok alsó részén hosszabb, színe csersárga, fehér jegyekkel, vagy barna.

2. Az *osztrák kopó*. Ismeretes síma és szálkásszőrű változatban. Ez állat elől 54 cm. magas s törzsének hossza 62 cm. Feje többen öblös s az orr-hátba mentelesen, sekély gödörrel átmenő. Ajkak erős fejlődésűek, de nem lógnak, a fogsorok egymásra vágók. A fül középnagy, símán lelógó, elkerekített szélű. A nyak közepes hosszú, erős, bőre bő, de lebernyeget nem alkot.

A törzs széles, mély, bordázatban hosszú, hasban mérsékeltén karcsuló. A hátvonal mar mögött kissé hajlott, a far enyhén lejtős. A farok hosszú, alján erősebben szőrölt, gyengén hajlított. A lábak középhosszúak, erőteljesek, töveikben szélesek, újjaikban zártak, erős körműek. A szőr sűrű, fényes, síma és fekvő, vagy a szálkás változatnál (kivált a fejen és nyakon) enyhén felmerevedő. Színe fekete, sárga- vagy rozsdavörös jegyekkel, avagy — kivált a homlokon és szügyön — fehér foltokkal is.

A szálkásszőrű változatnak Stirián lévén az otthona, stájer kopónak is nevezetik. Ez szőrzetén kívül még abban is különbözik a másiktól, hogy marmagassága csak 45—50 cm. Hazánkban előbbi időben nagyszámban létezett, de ma csak elvétve található ú. n. magyar nyulászó és más kopók, többnyire

23. ábra. Angol róka kopó.

ilyen osztrák és svájci meg német állatok voltak, de magyar földön tenyésztve.

3. *Svájci kopó.* Svájcban jelenleg is öt változatban fordul elő a kopó, de hovatovább apadó számban. Ezek nagyjában hasonlítanak az eddig tárgyalt kopókhoz, azonban rendszerint nehezebb, nagyobb, majd kerek szélű, majd hegyes, erősen csüngő s olykor, mint a vérebnél, megfacsarodott fülű és erősebben letyfedt ajakú állatok, közönségesen fekete-tarka, sárga-fekete és fekete-sárga-fehér színben.

4. Az *angol róka kopó.* (Foxhound 23-ik ábra.)

Angliában — eltekintve az ú. n. szarvaskopótól (Staghound) és a nagyobb és kisebb ú. n. nyúlkopótól, (Harrier és Beagle) — kivált ezen kutyát használják lovasvadászaton róka, de szarvas- és vaddisznó üzésére is, s ugyancsak e fajtát veszik erre igénybe egyéb országok között hazánkban is, hol azokból néhány igen első rendű falka van.

Ez eb magassága a maron 53—60 cm., hossza a tarkótól a faroktőig 72—74 cm. Feje a koponyában öblös, a nyult orrhátba csekély homlok-gödörrel átmenő. Az ajk feszes, jól látható szájszeglettel. A fül laposan tűzött, nem nagy, kerek szélű és fekszik. A nyak hosszú, kissé ívelt, szügynél vastagabb, feszes bőré. A törzs nem hosszú, szügyben széles, egészben öblös, mély, hátvonalban igen izmos, egyenes, farban sekélyen lejtős, hasban mérsékelten elkarcsuló. A farok hosszú, végén elhegyesedő, alsó felületén erősebben szőrözött, kardszerűen fenhordott. A végtagok aránylag rövidek, erős izomzatúak, ízületeikben tompa szegletűek, oszlopszerűek, talpban, körömben erősek, újaikban zártak. A szőr rövid, vastagszalú, fényes, sűrű növéssű. A szín különféle; gyakori és kedvelt a piros- és csersárga-tarka, melyben túlnyomó a fehér szín. Előfordúl fehér alapon fekete és sárga foltú (3 színű,) is s ez esetben kivált a fejen van a sötét szín, még pedig foltok alakjában.

E vadászeb tudvalevőleg — eltérőleg az agártól, mely szemével kíséri s aztán beérve, el is fogja a vadat, — szagló szervével követi a nyomot s futásban kisebb gyorsaságot fejtven ki, rövidebb és meredekebb alkatú lábival a vadnak inkább huzamosabb üzésére és kifárasztására alkalmas s általában erre veszik igénybe.

5. *Az angol nagyobb nyúlkopó* (Harrier) és
 6. *az angol kisebb nyúlkopó*, (Beagle) nagyjában a foxhoundhoz hasonló, de méreteikben kisebb ebek s különösen az utóbbi csak 35—36 cm. mar-magasságú és mindkettőnek valamivel kihegyesedettebb, de különben ép oly fekvő füle van, mint a rókakopónak.

7. *Francia kopók.* A franciák több mint tíz fajta kopót és vérebet sorolnak fel, újabban azonban csak hármat említenek, t. i. a gascognei, a viroladei és a vendéei fajtát s ehhez felvesznek ú. n. bastardokat, francia és angol kopóktól eredő keresztezési produktumokat s külön tárgyalják a Briquet és Basset néven ismereteseket.

A franciák kopói és vérebei nagyjában az eddig tárgyalt kopókhoz hasonlóak s valószínűleg azoktól eredők, azonban majdnem kivétel nélkül hegyesen végződő és megesavarodott, nagy, fekvő fülűek s igen különféle színűek és nagyságúak. Erősen elüt azonban az általános

24. ábra. Francia Basset.

kopó formától, egyfelől a Briquet, még inkább a Basset nevű. Ezek t. i. alacsony növésűek s valószínűleg borzeb keresztezéséből eredők.

A Bassetnek egy oszlopszerűen álló és egy elől X lábú (tacszó-lábú) változata van. (24. ábra.) Ezeket más országokban inkább luxuseb képpen tartják, Franciaországban és Belgiumban azonban hajtó kopókul s illetőleg vadászebül úgy használják, mint a borzebet. Hátrább még szó van a Bassetről.

Még felemlítvén, hogy kopók felett Olaszország, Dánia Svédország s Oroszország is rendelkezik, lássuk a vadászebek egy további változatát.

III. VIZSLÁK.

Manapság az összes vadászebek között ezek vannak mindenütt a legerősebben elterjedve, kivált azért, mert használhatóságuk sokoldalú s ezen ebekben van meg legerősebben az ú. n. vadat megálló képesség.

Osztályozni részint szőrzetük minősége, részint előfordulási helyük (hazájuk) szerint szokás.

25. ábra. Angol Pointer.

Érdekesebb és fontosabb változatai a következők:

1. Az *angol vizsla*. A majd minden országban útat lelt ezen ebek két változatban ismeretesek. Jóllehet a kettő közötti különbségek feltűnőbben csak a szőrzet minőségére vonatkoznak, érdemes mégis külön-külön venni őket tárgyalás alá.

a) *A rövid szőrű angol vizsla*, (Pointer. 25. ábra.), könnyebb és nehezebb testű változatában mindenek szerint a spanyol vizsla és az angol róka kopótól vette származását. A pointer átlagosan véve elől-hátul 63 cm. magas. Feje emlékeztet a róka-kopóra, de annál formásabb; koponyájában öblös, arcórri részében nyúlánk, jól szembetűnő homlok-gödörrel és szikár alkattal. A felső

ajak lóg, de nem áll el a szájréstől, a szájszeglet csak középnagy. Az orr tompa, hús-, vagy bőr színű, a szem barna. A fülek vékony kagylóúak, alacsonyan és kissé hátrafelé tűzöttek, középnagyok s szorosan fekvők. A nyak középhosszú, toroktájon vékonyodó, szügynél vastagabb, rajta a bőr nem feszes, de lebernyeget nem alkot. A törzs mérsékelt hosszúságú, szügyben nem nagyon széles, de mély és bordázatban hosszú, hasban hengeres, farban ívelt. A farok átlag 35 cm. hosszú, töben vastag, mene-

26. ábra. Angol Setter.

telesen elvékonyodó, hegyesen végződő s majdnem vízszintesen hordott. A végtagok izommal borított felső területei erőteljesek, egészben szilárd csontúak, nagy ízületek, átlagban oszlopszerű állásúak, olykor térdben és csánkban egymáshoz kissé közelállók. Ujjai többnyire szorosan zártak. Szőre tömött növéssű, de finom szálú és fekvő. Színe többféle; így sárga-tarka, fekete-tarka, barna-tarka, közönségesen túlnyomóan fehér területekkel, de van köztük barnasárga-, tarka és egyszínű fekete, pirosbarna s végre fekete alapon sűrű fehér petyyes és megfordítva is.

A pointer — ha csak specialisan egyébire is idomítva nincs — kivált elsőrendű vadkereső és kitűnő vad

megálló könnyen áttekinthető mezei területeken, kevésbé más, különösen viziterepeken. Rövid szőrzete különben bizonyos előnyöket biztosít neki settertársa felett.

b) *Az angol hosszúsőrű vizsla.* (Setter 26. ábra.) Ez eb valószínűleg a később tárgyalandó spanyol selymértől ered s a pointertől már szőrzeténél, de finomodtabb, laposabb alkatú testénél fogva is különbözik. Nagysága a maron 60—65 cm., törzsének hossza 65—70 cm. Feje arcorri részében nyulánk, csekélyen elkeskenyedő, mérsékelt homlokgödörrel, közepes tompa orral, kevésbé lógó felső ajakkal s kis szájszeglettel. Füle nem

27. ábra. Skót vizsla.

nehéz, nincs magasan tűzve és szorosan símul a fültőtájrara s széléről lefele mintegy 4—6 cm. hosszú szőrtoll lóg. Nyaka hosszabb, laposabb a pointerénél, élén ívelt, bő bőrű, de nem lebernyegelt, toroka élén hosszabb szőrű. Mellkasa hosszú és szügyben mély, de nem széles, a has erősebben karcsuló, és a mellkas-él hosszabb szőrű. A hát széles, keresztáján kissé ívelt. A farok középhosszú, (38 cm.) mérsékelt ívben fenhordott, röviden meginduló, a középtájon meghosszabbodó s onnan menetelesen megint megrövidülő szőr-zászlóval. A végtagok koncon izmosak, lejjebb a combokon s elöl a vállakon és karokban laposabbak. A csánk kissé hegyes szögletben áll, a

comb pedig hátra irányított s úgy ennek, mint a karoknak hátsó élén erősebb, hosszabb szőrtaraj ül, leterjedve az újakig, sőt azok közé is. Szőrzete általában is hosszú, lágy, nem ívelt szálú. Színe különféle: sárga-tarka, fekete-tarka, barna-tarka, de van köztük egyszínű is.

A vizsla e változata inkább fürkésző s nem vadmegálló eb s vízi vadászatra alkalmasabb a pointernél. Hosszabb szőre bőrbajokra teszi fogékonyabbá társánál, a pointernél.

2. A skót vizsla, (27. ábra) máskép Gondon-Setter-Black-tan-Setter) és

28. ábra. Ir vizsla.

3. az ir vizsla (The Irisch Setter (28. ábra) nagyjában az angol Setterhez hasonló ebek.

Az előbbi állítólag angol settertől és skót juhász-kutyától veszi eredetét s nagyobb, mint az angol setter és színében egészen más, t. i. mélyfekete, mahagoni barna foltokkal.

Az ír setter valószínűleg eredeti fajta Irlandban és sötét vérvörös, jobbanmondva piros gesztenyebarna színű s nyúltabb fejű és hosszabb lábú, mint angol rokona. Fején csillag, szügyén fehér sáv előfordulhat.

4. A német vizsla. A vizsla-alkatú eb a német birodalomban több mint 1300 év óta ismeretes, a maig

lefolyt idők alatt azonban a régi német típusú vizsla sokszorosán angol vizslákkal kevertetett s csak valami 30 éve annak, hogy a német vizslához kötött követelményeket megállapítván, tipikus formában igyekeztek ezeket kitenyészteni.

Az 1880-ik évben kiküldött ú. n. «Delegirten Kommission», melyben jelenleg jóval több mint 30 ebtenyésztő egyesület van összetársulva, a régi német vizslák nagy keverékét egyöntetűbb mederbe terelendő, három fő német vizsla jellegben állapodott meg, ezeknek később

29. ábra. Rövidszőrű német vizsla, jobbról. — Hosszúszőrű német vizsla, balról.

fajta jellegét is megállapítván és egyéb fajta-ebekkel együtt törzskönyvezvén. Ez a három fő vizslajelleg a következő:

a) a rövidszőrű német vizsla. (29. ábra jobbról.)
Ez állat 60—66 cm. magas és törzse 70—72 cm. hosszú. Feje középnagy, szikár, jól látható homlokgödörrel, tömpe orral, lógó felső ajakkal, ráncban álló szájszeglettel. A fül szélesen és magasan tűzött, szélén elkerelkedett, lógó, a torokélen kissé túl érő hosszúságú s laposan fekvő. A szem tojásalakhoz közeledő, világosabb vagy sötétebb barna; ugyanilyen színű az orr is. A nyak középhosszú, izmos, szügy felé elvastagodó, élén

csékélyen ívelt, lebeny nélküli. A mellkas széles, mély, bordázatban öblös. Hátvonal egyenes, széles, farban igen kevéssé lejt. A has hengeres, csak kissé elkarcsuló. Farok közepes hosszú, majdnem vízszintesen álló, el nem hegyesedő s alján csak valamivel dúsabban szőrölt. A farok olykor kis mértékben csonkított. Lábai oszlopszerű állásúak, izmosak, újjakban zártak. A szőrzet sűrű, rövid, keményszálú, de fekvő. Színe barna, világosabb vagy sötétebb árnyalatban, vagy barna-tarka és barna tigris-tarka.

b) *A hosszúszőrű német vizsla* (29. ábra balról). Szintén 60—66 cm. magas, de valamivel nyúlánkabb s lapítottabb, ám mélyebb törzsű mint az előbbi, és lábai is hosszabbak. Egyebekben — szőrzetének kivételével — nagyjában hasonlít a rövid szőrűhöz. Feje nyúlt, de nem nehéz, látható homlokgödörrel, vízszintes vagy kissé ívelt arcocorri vonallal, lógó felső ajakkal. Füle középhosszú, széles, elkerekedett szélű, nem facsaros, fejhez lapuló, hosszúszőrű. Szeme világosabb vagy sötétebb-barna. Nyaka fenn kissé ívelt, izmos, szügy felé elvastagodó, lebenytelen, a torok élén hosszabb szőrű. Mellkasa nem széles, de szügyben mély s bordázatban hosszú. Hátvonal széles, egyenes, farban csékélyen csapott. Has csékélyen karcsuló. Farok közepes hosszú, menetelesen vékonyodó, vízszintesen hordott, utolsó harmadában kissé megemelkedő, zászlósvégű. Végtagok izomdúsak, helyesszögletűek, oszlopszerű állásúak, erős talpakkal, jó körmökkel. Szőrzete hosszú, puha, fényes, hullámos futású, a fej orcai területén rövid, torokélen, szügyön, hason rojtosan hosszabb, épúgy könyöktől a láb végéig s ülő gumótól csánkig. Az újjak köze puha szőrrel sűrűn benőtt. Színe sötét barna, olykor fehér szüggyel, vagy barna-tarka és barna, fehérrel preckelve.

c) *A szálkásszőrű német vizsla*. Nagyságban az előbbi kettőhöz hasonló, de valamivel rövidebb törzsű. Feje kevésbé nyúlánk, tömpébb szájú, az orr-háton

sima futású. Füle középnagy, elkerekedett szélű, szélesen tűzött, laposan fekvő. Szeme sötétebb vagy világosabb barna, a szemboltokon szálkásan kiálló szemöldökkel. Nyak középhosszú, erőteljes, tarkó mögött kissé ívelt, szügy felé elvastagodó, lebenytelen. Mellkasa öblös, hengeres, mély. Hátvonal széles, egyenes, farban csak alig csapott. Hasa hengeres. Farka középhosszú, egyenes, végén kissé megemelkedő s menetelesen vékonyodó, olykor csonkított. Végtagok szabályos oszlopszerű állásúak, középhosszúak, jól izmoltak, jó talpúak és körműek. Szőrzete átlag a testen 4—6 cm. hosszú szálkás növésű s majdnem fénytelen és az állon, torokélen, szügyön és hason valamivel hosszabb rojtot képez. A fedő szőrzet között télen pehely szőrzet is van. Az ajkakon nem nagy, de bozontos bajusz, a szemboltokon szemöldök van. Mellső lábai elülső felszínén a rövid szőrzet fekszik, hátsó felszínén a hosszabb szőr tarajt (tollat) képez. Hasonló taraj, de rövidebb szőrű a hátsó lábak konc- és comb-élén is van. Ujjai között mérsékelten szőrös és farkán is — az alsó felszínen — csak csekélylyel hosszabb a szőr, mint a felső és oldalsó felszínen. Színe barnatarka, a fehér foltokon gyengén márványozott, szürkébe játszó.

A német vizslák e három változatát egyaránt használni lehet szárazföldi és vízi szárnyasok vadászatában, a hosszú szőrűeket azonban mégis inkább vízi és erdei, a másik kettőt inkább mezei szolgálatra.

5. Az *olasz vizsla*. Olaszországban csak a rövid és a szálkásszőrű vizsla képezi tenyésztés tárgyát s ezek az ímént tárgyalt ilyen szőrű német vizslákhoz hasonlítanak.

6. A *spanyol vizsla*. Spanyolországban csak rövid és hosszúszőrű vizslákat tenyésztenek s bár van szálkás szőrű változat is, az keverék.

a) *A rövidszőrű spanyol vizsla* az angol pointerre nemet hasonlószerű vizslára emlékeztet s állítólag a

pointer ezen spanyoltól vette eredetét. Egy alacsonyabb növésű *Pachon*-nak és egy magasabb növésű *Perdiguero*-nak nevezett változatát különböztetik meg, mely utóbbi dupla (buldogg) orrú.

b) *A hosszúszőrű spanyol vizsla* Espagnol néven és szintén két változatban fordul elő s az angolok franciák és németek a maguk hosszúszőrű vizsláikat tudvalevőleg ebből a Spanielből, (Epagneul) származtatják le. A Pachón nevű rövidszőrűt a 30. ábra tünteti fel.

7. *A francia vizsla*. Ennek négy főcsoportja és több változata ismeretes és pedig: a rövid szőrű (Le Braque d'arrêt), a hosszúszőrű (Le Epagneul d'arret), a szálkás és bolyhosszűrű (Griffon) és a kondorszőrű (Barbet).

30. ábra. Rövidszőrű spanyol vizsla.

a) *A rövidszőrűnek* több mint tíz

változatát különböztetik meg Franciaországban, a mi azt mutatja, hogy nem lehet fajta, hanem vidékenkénti tájfajta. Mindezek nagyjában az angol és német rövidszőrű vizslára ütnek s egyike a legkarakterisztikusabbaknak a *Braques de St Germain*.

b) *A hosszúszőrűnek* két változata ismeretes. Egyik az *Epagneul francais*, mely a német hosszúszőrű vizslára emlékeztet, de annál apróbb és szikárabb alkatú; a másik az *Epagneul de Pont Audemer*, amely jóval formásabb és természetesebb.

c) *A szálkás szőrű és bolyhos szőrű Griffon* valószínűleg uszkárnak és vizslának tarka keveréke s az

31. ábra. Szálkásszőrű Griffon.

tető jelei a következők: Magassága 55—60 cm. Feje nagy, nem hosszú de goromba szalú szőrrel benőtt, jól látható szemöldökkel és bajusszal. Feje az orrnál tömpe, különben nem rövid. Az arcorri vonal kissé süppedt. Füleik

32. ábra. Gyapjasszőrű Griffon.

közép nagyok, fekvők, többé-kevésbé hosszúval vegyes rövid szőrökkel borítottak. Szeme nagy, sárga, vagy barna színű. Nyak lebenytelen, közepes hosszú. Szügy mérsékelten szelés, de mély. Bordázat ívelt. Hát egyenes futású, erőteljes, ágyékban jól kötött. Váll hosszú, jól izmolt. Mellső lábak oszlopszerűek, ezek s a hátsók is jól izmoltak, és szálkás szőrrel jól benőttek. Lábvég erős, újjaik jól zártak. A farok le, aztán enyhén felfele irányuló, szálkásan szőrzett. Szőre dúrva, szálkás, finom sodronyszerű, (drótször,) sohase göndör, gyapjas vagy

utóbbiban valószínűleg bundás juhász eb és Epagneul vére is kering. E tarka keresztezés révén majd szálkás majd bolyhos (gyapjas) szőrű a francia Griffon, amint azt az itt levő 31. és 32. ábrák mutatják.

A rövid szálkás szőrű Griffon ismer-

tetők jelei a következők: Magassága 55—60 cm. Feje nagy, nem hosszú de goromba szalú szőrrel benőtt, jól látható szemöldökkel és bajusszal. Feje az orrnál tömpe, különben nem rövid. Az arcorri vonal kissé süppedt. Füleik közép nagyok, fekvők, többé-kevésbé hosszúval vegyes rövid szőrökkel borítottak. Szeme nagy, sárga, vagy barna színű. Nyak lebenytelen, közepes hosszú. Szügy mérsékelten szelés, de mély. Bordázat ívelt. Hát egyenes futású, erőteljes, ágyékban jól kötött. Váll hosszú,

lágú és csekély fényű. Színe egyszínű piros barna, vagy aztán acélszürke, barna foltokkal, esetleg ha egyszínű barna, háta tűzött.

A hosszú, bolyhos (gyapjas) szőrű Griffon magasabb növésű, hasban karcsúbb állat, finomabb szálú, hosszabb hullámos szőrzettel, fején erős parókával, dúsabb szemöldökkel és bajusszal, szakállal. (32. ábra.)

d) *A Barbet* hasonlít az imént leírt kétféle Griffonhoz, azonban szőrzete erősen emlékeztet az uszkar (Pudli) göndör vagy zsinóros szőrzetére.

Mind e vizslák és vizsla szabású ebek között hazai viszonyainkra legkivált csak az angol és német vizslák érdekesek és értékesek s tenyésztés alatt is kivált csak azok vannak.

33. ábra. Dalmát eb.

8. A dalmát eb.

(The Dalmatien dog 33. ábra.) Jóllehet ez eb nem vadászkutya, tökéletesen vizsla alkatú s legjobban az angol Pointerhez hasonlít. Emiatt röviden itt ösmeretem.

A vizsla-alkat, nagyság és súly, bár kicsinyített, kevésbé izmos és erőteljes formában, de látható e kutyán. A színe azonban (tigris tarka s harlequin néven,) egészen különös s úgyszólván semmi más fajta eben ily minőségben nem észlelhető. A rövid, mindenütt fekvő, közép finomságú szőr t. i. alapszínében fehér és e fehér szőrmezben egymástól élesen elkülönített ezüst forint s ezüst korona nagyságú fekete, olykor májbarna foltok vannak, meglehetősen szabályos távolságokban. Ritkán a fehér alapon májszínű és fekete foltok vegyesen is előfordulnak.

Egyébnek, mint díszes luxus ebnek, melyet rendszerint hintókban visznek magukkal tulajdonosaik, e kutya nem mondható.

IV. SELYMÉREK.

Ezek az ebek bizonyára a hajtó kutyák származékai s illetőleg elődjei az összes vizsláknak. Viselkedésük a kopókéhoz hasonló, csakhogy a vad felkeresés és lövés-alá térítésben nem a távolban, hanem a közelben dolgoznak s a vizsla munkájától is különbözően cselekszenek annyiban, hogy nem *állják* a vadat, hanem *űzik* s az elejtettet felkeresik s el is hozzák.

34. ábra. Fieldspaniel.

A spaniel néven is említett ezen kutyák szárazföldi és vízi spaniel néven kivált Angliában s Irlandban ott-honosak és Retriever (vadelhozó eb) néven egy külön változatát is megkülönböztetik ott. Más országokban nincs jelentőségük s vadászok kezén ritka; pótolja őket a kopó, méginkább a különféle vizsla. Említést érdemelnek a következők:

a) *A szárazföldi spanielek* (selymerek.) Főbb ismertető jeleik: hosszú, simán futó, vagy enyhén hullámos szőrzet. Egész megjelenésükben emlékeztetnek a hosszú szőrű vizslákra, azonban azoknál alacsonyabb növésűek, rövidebb lábuak s nagyobb fejűek.

Megkülönböztetik a Clumber-, Sussex-, Cocker- és

35. ábra. Cocker spaniel.

Fieldspanielt. Ez utóbbit a 34-ik, a Cocker-t a 35-ik ábra tünteti fel.

b) *A vizi spanielek* sűrű, kondor szőrűek és dugóhuzószerű fürtökben álló köntösűek, egészen az usz-

36. ábra. Ir spaniel.

kárra (Pudli) emlékeztetők. Ilyen az ír- és az angol vizi spaniel. Az ír-t a 36-ik ábra tünteti fel.

c) *A retriever* (vadelhozó eb) is pudli-szerű s Angliában hosszúsőrű és kondorszőrű változatát különböz-

tetik meg és arra használják, hogy a vizslák előtt lelőtt vadat elhozza, (apportirozza.)

Anglián, Irlandon kívül mind e selymérek (nálunk fűrésző ebnek is mondott állatok) inkább luxus ebek a törpe spaniellal (Toy-Spaniel-lel) együtt, mert létjogosultságuk a vadászat terén a legtöbb államban s legáltalább manapság, alig is van.

V. TACSKÓK.

A borzeb és daxli néven is ösmeretes ezen kutya bizonyára ősrégi fajta. Erre mutat, hogy már az ó-kori ebek közt is fellelhető az ilyen formálódású eb is. (Lásd I. ábra 2.)

A szörmés vadat, névszerint kivált a borzot és rókát az üregében, odujában megkereső, megálló vagy kihajtó és kikotró ezen eb fő karakteres jele a mellső lábának a lábtöből való kifele, kotrásra alkalmas állása. Főképp e célra is használják, de igénybe veszik vad keresésre s hajtásra föld felett is. Vannak, akik ez eb mellső lábainak elgörbülését kóros csontlágylásra vezetik vissza, bizonyára helytelenül, mert kotrásra hivatott egyéb vadállatokat is ösmerünk ily lábut, amelyek e lábformálódást okvetlenül úgy, mint a tacskó is, sok generation keresztül szerezték a letéti sajátságos küzdelemben és örökítették tovább.

A tacskónak három változatát különböztetik meg, t. i. a rövid vagy fekvő szőrűt, a hosszú szőrűt és a szálkás szőrűt. E három változat külemtanilag majdnem teljesen egyforma s köztük a különbséget a nem egyforma szőrzet adja

a) *A rövidszőrű borzeb* (37. ábra) épúgy mint a másik kettő is, lehet ugyan kisebb, nagyobb termetű (20—27 cm. a marom) s kisebb-nagyobb súlyú, (7—10 kg), de formáiban ez is, mint a többi, a következő: Feje hosszú, tőben széles, arcorri részében elhegyesedő, sekély

homlok gödörrel, az orrháton egyenes vonallal, vagy gyenge ívelődéssel. A felső ajak feszes, csekélyen lógó, a szájszegletben azonban jól látható ráncba szedett. A száj nagy nyílású, erős fogzatú. A fogzat egymásra vág, vagy a felső sor csekély mértékben az alsó sornál küljebb áll. Füle közép hosszú, laposan fekvő, széles, elkerekedett szélű, magasan és hátul tűzött, úgy hogy a szem és fültő közötti távolság ez ebnél jóval nagyobb, mint más kutyáknál. A szem középnagy, tojásdad, fehére alig látszik. Nyak hosszú, izomdús, erőteljes, a fej felé alig elkarcsuló, laza bőrű, de lebenytelen. A hát széles,

37. ábra. Rövidszőrű borzeb.

nagyon hosszú, mar tája mögött kissé meghorpadt, ágyékban csekélyen ívelt, farban enyhén lejtős. A mellkas széles, öblös, mély, bordázatban hosszú. A has erősebben felhúzódott. Farok közép hosszú, menetelesen elvékonyodó s hegyesen végződő, tartása különféle, mégis gyakran kardszerűen, de enyhén felhajló, vagy vízszintesen hordott. Mellső lábak erőteljesebben fejlődöttek, mint a hátsók. Lapocka, felső- és alsó kar hatalmas izomzatuak, ez utóbbiak alul befele irányulók, lábtőben egymáshoz közeledők, lábszárban egymástól távolodók, (földön tág állás, pék láb állás), úgy hogy az egész mellső láb elülről tekintve S alakuan görbült, oldalról

tekintve azonban *oszlopszerűnek* látszik s csak az újjak kifele állása tűnik szembe. A hátsó végtagok izmosak, oszlopszerű állásuak, combjaikban feltűnő röviddek. A mellső láb vége jóval erőteljesebb mint a hátsóé, ez utóbbi karmai is gyengébbek. Szőrzete e változatnak — rövid, fekvő, fényes, sűrű, egyforma hosszú, legfeljebb a hasvonalon és a farok alsó felszínén valami csekélylyel hosszabb, anélkül azonban, hogy tollat vagy rojtot alkotna, Színe háromféle. 1. egyszínű piros barna, vagy sárga, esetleg feketével tűzve; 2. kétszínű, t. i. mély fekete, vagy barna, avagy szürke színű, sárga vagy rozsdaveres foltokkal s lencsékkel a szemboltokon, a pofákon, alsó

38. ábra. Hosszúszőrű borzeb.

ajkakon, a fülek szélének belsején, a szügy fejen, a lábak belső és hátsó felszínén, a végbélnyílás körül s innen a farok alsó felületén. Orr és karom az alapszínhez alkalmazkodnak. Fehér folt legfeljebb a szügy fejen és csak kis méretű engedhető meg; 3. tarka, t. i. világos ezüst szürke, esetleg fehér alapon barna, piros, sárga, fekete szabálytalan foltokkal. Ezeket tigris tarkáknak is mondják s a csókaszeműséget az ilyeneknél megengedhetőnek tartják.

b) *A hosszúszőrű tacskó* (38. ábra) mint előre bocsátottam, egészben a rövidszőrűre üt, de szőrzete más, mit valószínűleg spaniellal való keresztezés révén örökölt. Szőrzete t. i. lágy, fényes, hosszú, hullámos futású s ez a nyakon és háton rövidebb és simán fek-

szik, a torokélen, a törzs egész alsó részén s a lábakon hosszú tollá nőtt. Még jelentékenyebb e növés a füleken és a farok alsó részén, mely utóbbin valóságos zászló az.

c) *A szálkásszörű tacskó* végre, mely talán angol terrier-rel való keresztezésből eredt, középhosszú, szálkás, mindenféle szétálló és szemöldököt s bajuszt is alkotó szőr minőségével üt el társaitól, egyebekben pedig — mint már mondva volt — megegyezik azokkal.

d) Ide sorozható még a francia *Basset* nevű ebnek azon változata, amely tacskó lábú. Mert van ennek egy másik változata is, amely azonban oszlopszerű lábakon áll.

A görbe lábú *Basset* (24. ábra) valamely francia kopónak német tacskóval való keresztezéséből származhatott. Átlagosan a következő leírás illik rá: magassága a maron alig 30 cm. súlya azonban nagy, t. i. átlag 20 kg. Törzse nyulánk, öblös, szügyben igen széles s ez és feje is terjedelmesebb, semhogy földalatti munkára alkalmas volna. Homloka ráncos, fülei oly hosszúk, hogy az orra huzva összeérnek. A fülek különben alatt tűzöttek s végződésüknél kissé befele fordultak. Nyaka erőteljes és lebonyelt. Háta egyenes futású, de a mar tájon alacsonyabb növésű a törzs mint a fartájon. A mellső lábak alig 10 cm. hosszúak, (az oszlopszerű lábúaknál valamivel hosszabbak,) s mint a tacskóknál, görbék. A farok kardszerűen hordott, kis lobogóval. A bőr bő, a szőrzet rövid, nem dúrva, fényes, (olykor szálkás is.) Színe hármastarka: barna-sárga-fehér. Franciaországban mint kopó tesz szolgálatot.

VI. AGARAK.

Ezek is ős eredeti ebek s már egyiptomi ókori emlékeken fellelhetők. (1. ábra, 5.) Ezek a kutyák a vadászatban nem mint az eddig tárgyaltak, kivált szagló ér-

zékük, hanem látókészülékük segélyével követik, űzik a vadat. Sok államban semmi szerepet sem visznek mint vadász ebek, nálunk Magyarországon azonban, de Angliában s némely más államban nyúl, róka és szarvas-űzésben lovas vadászaton s ú. n. agárversenyeken is szép és becses szerepet játszanak.

Valamennyi agárra fő jelleg a magas, nyúlánk, lapított test, mély szügy, felhuzódott has és a hatalmasan fejlődött konc és comb. Változatai a következők:

1. Rövidszőrűek.

a) *Az angol rövidszőrű agár.* (Greyhound 39. ábra). A rövidszőrű agaroknak ez a legeredetibb típusa; a

39 ábra. Angol rövidszőrű agarak.

többiek — a magyar agarat se véve ki — úgyszólván csak változatai vagy félvérei ennek.

A Greyhound magassága a maron 62—63 cm. törzsének hossza vállszeglettől az ülő gumóig 72—75 cm. súlya 28—32 kg. Feje tőben széles, arcorri részében nyúlánk, szikár, egyenes futásu, állkapczákban, fogzatban

erőtéljes. Szeme nagy, barna, élénk tekintetű. Füle kisebb vagy nagyobb, hátra fordult s felső harmadában megbicsaklott. Nyaka hosszú, erősen izmolt, igen mozgékony. Szügye mély, közepes széles; egész mellkasa hosszú, oldalrészeiben lapított, de mély. Háta ívelten, szélesen megy bele a nemkülönben ívelt erőteljes ágyékba s a hosszú futású, lejtős farba. A has karcsú, sőt többnyire felhúzódott. A váll hosszú, harántékosan álló; karok izmosak, erős csontuak; mellső lábak egészben oszlopszerűen állók, terpesztett újjúak, erős talpuak s körműek. A konc hosszú, laposan, de hatalmasan izmolt, ilyen a comb is; a csánk hegyes szögelésű, terjedelmes, erőteljes, a hátsó láb végei ép oly jók, mint a mellsőkéi. A farok hosszú, vékony, nyugalomban horgasan álló, vagy a lábak közé vont. Szőre rövid, fekvő; színe többféle; általános a borsó szín, fekete, veres, s ezek fehérrel tarkázottan.

b) *Az angol whippet.* Az előbb ecsetelt nagytetű, és a törpe agár között álló változat, karakteres agár tipussal.

c) *Az olasz és*

d) *A spanyol agár* szintén a nagy és törpe között álló testmagasságú állat, ugyancsak karakteres agártípusban.

e) *Az afrikai (arabs) agár* is a közép nagytetű, rövidszőrű agarak közé tartozik.

f) *A magyar agár.* (40. ábra.) Hogy ez őseredeti magyar eb volna, az nem valószínű, inkább a hazánkba régebben beszármazott olasz-agár s aztán a később importált angol rövidszőrű agár származékának mondható s egész külső tulajdonaiban, viselkedésében leginkább ez utóbbira üt, annak úgyszólván valamivel kisebbített kiadása s bizonyára és leggyakrabban félvére.

Magassága a maron a 62 cm. csak ritkábban üti meg, törzsének hossza pedig a 70 cmen túl nem igen megy. Feje jellegzetes agár fej, tőben széles, állkapcákban hatalmas, arcorri részében nyulánk, szikár. Szeme

barna, középnagy, élénk. Fülei közepes nagyok, szélesen tűzöttek, hátrafele helyezettek, felső harmadukban bicsaklottak. Nyaka hosszú, dúsán izmolt. Szügye mély, közepes szélességű, bordázatban messze hátra nyuló, laposdad, de mély. Hasa felhúzódott. Háta széles, ívelten fut. Ágyéka nemkülönben ívelt, fara lejtős. A farok hosszú, vékony, lóg, végén rendszerint horgos és gyakran a hátsó lábak közé húzott. A vállak harántékosak, a karok hosszúk, erős csontuak, jól izmoltak. A mellső

40. ábra. Magyar agár.

láb egészben oszlopszerűen áll, újjaiában terpesztett. A konc és comb hosszú, laposdad, de hatalmas izomzatu. Fel-tűnően terjedelmes, erőteljes a csánk, kitűnő inazatuak a lábszárak; újjbegyek, körmök erősek. Szőre rövid, fekvő, középfinom szálú. Színe többféle, pl. borsószinű, mint az angol agár, de kávébarna, veres és fekete is, gyakran hullámos, cirmos is, és egyszínű, a szügy élen fehér folttal, ú. n. lajbiival.

A hazai számos agarasztársaság tulajdonában igen sok a valóban jeles, tehetségben is kiváló ily kutya.

a. Szálkásszőrűek.

a) *A skót agár* (The Rough Scotch Greyhound=The Lowland Greyhound) a rövidszőrű angol agártól kivált nagyobb, súlyosabb teste, csekélyebb gyorsasága és természetesen szőrzetének minősége által különbözik, mely mint a név mutatja, hosszabb növésű és szálkásan álló.

b) *A skót szarvas eb.* (The Higland Deerhound). Skótország felvidékén, nem mondható igazi agárnak, de legjobban ahhoz hasonlít.

Magassága a maron 60—65—72 cm.

törzsének hossza 75—80 cm. súlya

40—45 kg. szőrzete,

mely különféle színű lehet, elüt a skót agár

szőrzetétől annyiban,

hogy jóval hosszabb növésű,

(de nemkülönben szálkás)

a szügyen és a konc élen és a fej is borzasan szőrözött.

Szarvasüzésben nem annyira látó,

mint szagló érzékét használja s igen győzős.

c) *Az ir farkaseb.* (The irish Wolfhound). (41. ábra)

Dogg és agáralkatban szerkesztett eb,

de nagyobb hasonlósággal az agárhoz.

Magassága 70—90 cm. súlya 40—50 kg. Feje megnyult,

41. ábra. Ir farkaseb.

füle mint a valódi agaré. Nyaka középhosszú, magasan álló. Szügye széles és mély. Háta hosszú, ágyékban ívelt, farban ovális. A fark hosszú, középvékony, csekélyen felfele ívelt. A bordázat lapos, mély, a has felhuzódott. A végtagok izmos területei laposak, de hosszuk s oszlopszerű állásúak. A lábak végei erőteljesek. Szőrzete szálkás, goromba, erős szemöl-

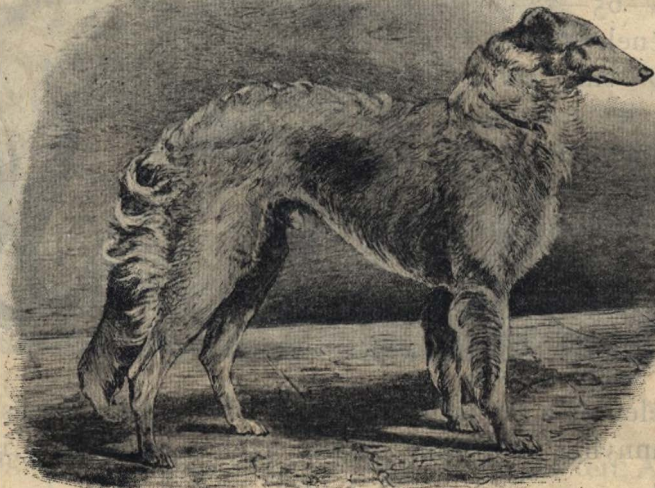

dökkel és szakállal. Színe szürke, cirmos, veres, borsó szín, fekete, fehér, szóval igen különféle.

Valamikor farkasvadászatokon tett szolgálatot, manapság azonban — legalább Angliában és Irlandban, ahol a farkas kiveszett, — csak mint doggszerű eb áll becsben.

3. Hosszúszőrűek.

Ezek között két változat érdemel említést t. i. a bicsaklott fülű és a lógó fülű, az előbbi orosz, az utóbbi ázsiai, török és afganistani agár néven is.

42. ábra. Orosz agár.

a) *Az orosz agár.* (Pssowie Borzoi=Dús szőrű agár, 42-ik ábra), farkasvadászatra használt eb, de Oroszországon kívül és ma inkább luxus kutya már. Egész természetben, testrészeiben, bicsaklott fülében tökéletesen a rövidszőrű agarakra üt. Magassága 70—80 cm., súlya 30 kg. körül. Feje igen szikár, hosszú, szőrzete rövid. Máshol hosszú szőr fedi a testét, mely különösen dús a nyak is szügy érintkezésnél, a szügyen, könyök élen,

konc- és comb élen és a farkon, hol hatalmas zászlót képez. Színe, ha igazi széppéldány, fekete-tarka, sárga-tarka, vagy szürke-tarka, melyben túlnyomó a fehér. Ritkább, de nagyon szép a teljes fehér. Ma, mint impozáns, szép luxus eb világszerte ép oly kedvelt, mint a később tárgyalandó skót juhász eb, a Collie.

b) *Az ázsiai vagy persa agár.* Egész Európában ritkán látható ez eb, mely alkatban tökéletes agártípus, de jellegzetes lógó füllel. Hazájában szörmés, apróbb vadakra mint vadászeb használtatik, máshol fényűzésből tartják. A hosszú szőrűek közé nem egészen illik ugyan bele, mert oly dús szőrzete mint pl. a borzoinak nincs, de a rövid szőrűekhez még sem sorolható, amennyiben igazi hosszú szőre van részint és kivált lógó fülén, már rövidebb nyakán, szügyén és farka alsó területén. Színe lehet sárga, őzbarna, de legszebb a mély, fényes fekete, mely itt-ott igen apró, fehér pettyekkel tarkázott.

B) HÁZIKUTYÁK, ÖREBEK, PÁSZTOREBEK.

E csoportba leghelyesebben azok az ebek sorozhatók, amelyek egyfelől a személy, másfelől az élő és holt vagyont őrzésére hivatottak s részben és egyszersmind luxus célra tartatnak, végre pedig amelyek, hogy úgy mondjam: az emberek közt vegetálnak minden kitűzött cél nélkül.

Ilyenek:

- I. *a szelindekek* (doggok), melyek kivált személykísérők és védők;
- II. *a szentbernárdhegyi és ujfundlandi* ebek, amelyek ma inkább csak luxus ebek;
- III. *a nyáj ebek, pásztor kutyák és uszkárok* (pudlik), amelyek részint élő és holt vagyont őrzők és védők, részint luxus ebek;
- IV. *a juhász kutyák és örebek* (spiccek), amelyek juhnyájak és árúk őrzésére, védelmére hivatvák;

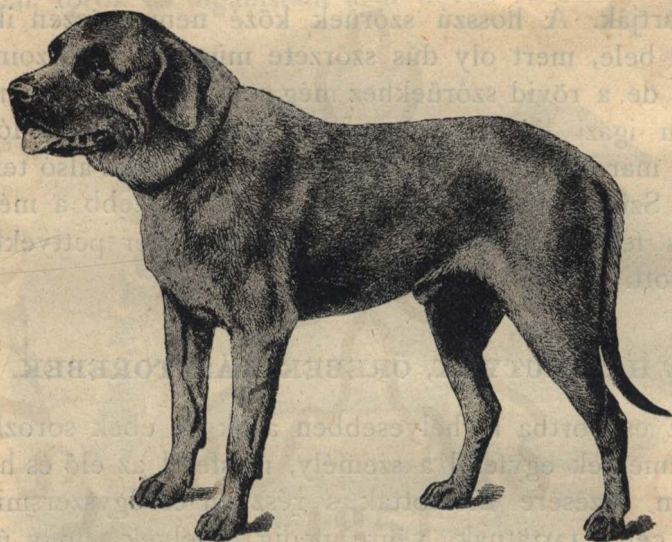
V. a *bangók* (pincsek) és *terrier*ek, melyek részben vadat üldöző, részben csak luxus ebek;

VI. a *páriák* (cellengő, gazdátlan kutyák), amelyek legfeljebb hulladékok megsemmisítésével tesznek hasznot.

Lássuk ezeket sorrendben.

I. Szelindekek. (Dogok.)

1. A *dán dog*. (Danske dog, 43. ábra.) Ezen ulmi dognak is nevezett eb, szemben a német doggal, nem bír nagy jelentőséggel, de érdemes felőle mégis meg-

43. ábra. Dán dog.

említeni, hogy elől hatalmasan, hátul valamivel gyengébben fejlődött testű, aránylag nem vad természetű, rövid szőrű, közepesnél kisebb, rendszerint hátrafele helyezett, fekvő fülű állat, hatalmas mellső s valamivel gyengébb hátsó lábakkal s közönségesen piros-sárga vagy kesely-sárga színben. Ismertebb, elterjedtebb és becsesebb.

2. A *német dog*. (44. ábra.) Ez állat egyike a legimpozánsabb, legszebb alkatú ebeknek. Nagy, erőteljes, élénk, figyelmes és támadásra mindig kész vérmésékletű, s mint ilyen, kiváló személyvédő kutya. Eredetileg angol

állat, de a német birodalomban tenyésztésileg tökéletesített minőségben ismeretes és ma már úgyszólván világszerte elterjedt.

Magassága átlag 70—80 cm. Feje középhosszú, szikár, nem nagy homlok-gödörrel, tömpe orral és szájjal s kevésbé lógó felső ajakkal. Füle középnagy, magasan tűzött, rendszerint csonkított, egyenesen fennálló

44. ábra. Német dog.

(hegyezett). Nyaka hosszú, erőteljes, fejnél kissé hajlott, szügyfelé elvastagodó. A mell közép széles, mély, a bordázat öblös, a has mérsékelten felhuzódott. A hát középhosszú, ágyékban kissé ívelt, farban alig lejt. A farok legfeljebb csánkig ér s tőtől menetelesen vékonyodik, csekély mértékben felfelé görbült, izgalomban valamivel feljebb vont. Végtagjai erősen izmoltak, oszlopszerű állásúak, erős újjuak és körmüek. Szőre rövid, sűrű növéssű. Színe különféle, pl. világos vagy piros-sárga, fekete sávolyokkal; sárga, pala-szürke, hamuszín,

fekete; ú. n. tigris-tarka, t. i. fehér alapon szabálytalan fekete vagy szürke foltokkal s ez esetben ú. n. csóka szemekkel, kese orral és körmökkel.

Éber, támadásra mindig kész természete, intelligens viselkedése, szép formája miatt ez általában legkedveltebb ebje a német birodalomban kivált a felsőbb iskolák tanuló ifjúságának.

3. Az *angol dog*. (Mastiff, 45. ábra.) Ez eb valószínűleg a dán és német dog rokona. Erőteltjes, hatalmas

45. ábra. Angol dog.

testű állat, de rendszerint jóval alacsonyabb növésű, mint rokonai. Feje majdnem négyszögben alakult, ráncos homlokú, hosszában barázdált, nagy homlok-gödörrel. Szemei kicsik, egymástól távol állók. Füle kicsi, magasan, kinn tűzött, fekvő. Orra széles, fekete. Ajka kevésbé lógó, de tömeges. Nyaka rövid,

vastag. Melle széles, mély, bordázatban öblös, de nem hosszú. Hasa hengeres, mély lágyékkal. Háta egyenes futású, széles, farban kissé lejt. Farka csánkig érő, elvékonyodó, lógó, izgatottság esetén megemelkedő. Lábak szélesen állók, oszlopszerűek, jól izmoltak, erőteljes újjuk s körmüek. Szőrzete rövid, fekvő, nem valami finomszálú. Színe vörhenyes-sárga, szürke, szürkés-barna és sávolyos. A fül, orr, inycatrang, szemkörnyék rendszerint fekete.

4. Az *angol bulldog*. (46. ábra.) Ez a valamikor bika lehatalmításra is használt kutya ma közönséges körülmények között flegmatikusnak látszik, igazság sze-

rint azonban kiszámíthatlan, ingerlékeny, féktelen és haragos természetű eb, melyet kivált személy védelemre tartanak. Magasságban nem nagy, szélességben azonban igen terjedelmes testű ez a bulldog és súlyban átlag 25 kg. Feje rövid, tömpeorrú s rendkívül széles, homlokban, pofában, lazán, de sűrűn ráncolt bőrű; a homlok és arcorri részen hosszában erősen barázdált, a fekete orr mélyen fekvő és osztott. A felső ajak erősen lóg, oldalt az alsón túl csüng s a felső metszőfog sort fedi; az alsó ajak kicsi s mert az alsó kis állcsont felfele görbült, az alsó fogsor rendszerint fedetlen.

A fül kicsi, szélesen, fenntűzött, hegyben bicaklott, úgy hogy a kagyló belseje előlről látható. A nyak rövid, vaskos, erősen ráncolt, bőrű s lebe-nyes. A hát széles, egyenes, farban kissé megemelkedő s a farkotó felé gyengén lej-

46. ábra. Angol Bulldog.

tős. A fark rövid, menetelesen vékonyodó s hegyesen végződő. A szügy nagyon széles, mély, bordázatban öblös; a has hengeres, csekély mértékben elkarcsuló. A végtagok rövidek, elől rendkívül szélesen állók, izomdúsak, a mellsők rövidebbek, mint a hátsók s végződésükben kissé kifelé állók. Szőrzete rövid, fekvő, nem durva. Színe lehet cirmos, borsószín, fehér, veres s különféle tarka. Gyakori a fej lárvássága (álarc) is. Nagyjában hasonló ehhez.

5. A francia dog = Bordeaux-i dog. (Dogue de Bordeaux, 47. ábra.)

Egyéb francia dogszerű ebektől eltekintve ez a fajta

is angliai eredetű s a maga nemében igen jellegzetes formálódású állat. Magassága a maron 60—70 cm, súlya 45—55 kg. Feje fejtűnően terjedelmes, majdnem négyzetletben alakult, nagyon tömpén végződő, erősen ráncos bőrű, kicsi, bicsaklott fülű, kifordított kagylóval, vagy hegyesre csonkítottan. Az orr tömpe, mélyen fekvő és osztott; a felső ajak közbül rövid, feszesen fekvő, két oldalt erősen letyfedt, nagy inycatrangú. Az alsó kis áll

47. ábra. Francia dog.

hosszabb felfelé ívelődő, alsó fogsor látszik. Nyak erősen tokás, bő ráncolatú, rövid, lebenyes. Szügye feltűnő széles, izomdús, mellkasa rövid, de nagyon öblös, hasban kissé karcsuló. A hátvonal egyenes futású, széles, farban a faroktő felé elgömbölyödő. A farok félhosszú, többen vastag, lefele elvékonyodó, hegyesen végződő, mindig rövid szőrű. Végtagjai szélesen állítottak, rövidek, hatalmas izomzatúak, oszlopszerűek.

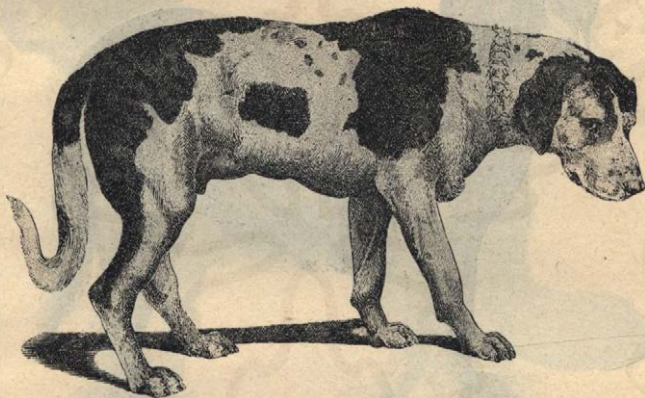
Bőre az egész testen bő, itt-ott durva ráncba szedett. Szőre sűrű, rövid növésű, vereses fakó vagy veres, avagy sárga-fakó, veres vagy fekete lárzával (álarc), esetleg anélkül. Szilajság, vad természet, harapósság tekintetében angol rokonát megközelíti.

Még megjegyezvén, hogy dogféle ebek Spanyol- és Olaszországban is léteznek, lássuk a következő. ebcsoport állatait.

II. Szentbernárdhegyi és ujfundlandi ebek.

1. A *szentbernárdhegyi eb.* (48., 49., 50. ábr.) A Szt. Bernhárdról elnevezett svájci kolostor szerzeteseinek embermentő szolgálatából a világ minden részébe eljuttott ezen ebfajta egyike a legszebb és legérdekesebb kutyáknak. Már egyik ősök, a Barry nevű (48. ábra), mely 1812-ben pusztult el, miután 12 évi szolgálatban számos emberélet megmentésében volt része, mint a berni múzeumban álló kitömött példány után készített képen látjuk, igen impozáns állat volt. A tenyésztés művé-

48. ábra. Barry.

zetével azonban e fajta máig még tökéletesebbé tétetett, amint az az itt levő 49. és 50. ábrákon szépen látható.

Szörzetének különfélesége szerint ma két változatát ismerjük, t. i. a rövid és a hosszú szőrűt.

a) a *rövidszőrű bernárdhegyi eb.* (49. ábra.) Ez állat egészen impozáns, nagy testű, általában szelid, csendes; nem nagyon mozgékony, igen ragaszkodó természetű. Nagysága a maron botmértékkel, tehát direkt mérve 65—75 cm, súlya ha szép, 65—75, sőt 80 kg. Feje nagy, nem nyulánk, homloka központjában barázda fut, az orrháton mélyebb gödörrel. A homlokon a bőr ráncba szedett. Az orrhát rövid, széles, a fekete orr tömpe, nem osztott. A felső feketén szegélyezett ajak

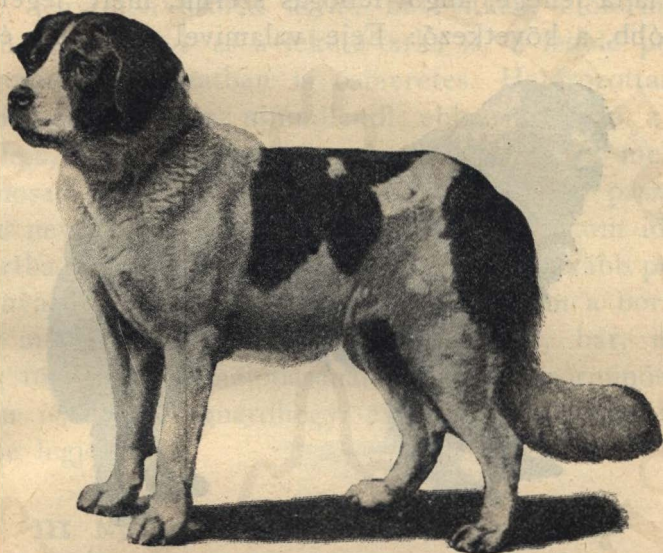
oldalt erősen lóg, inycafrangja nagy. Az alsó szintén fekete szegélyű ajak csak kevéssé ereszkedik meg. A fogorok egymásra vágnak. A fül V alakú, közepes nagyságú és lóg, sőt fekszik. A szemek előre helyezettek, barnák, középnagyok, mélyen fekvők, okos tekintetűek. A rózsaszínű pislahártyák a szem belső szegleteiben többnyire erősen látszanak. A nyak erőteljes, magasan illesztett, a fejnél kissé megszegett, tokás, lebenyes. A mar megemelkedő, a hát széles, egyenes futású, sok

49. ábra. Rövidszőrű Szent-Bernárdhegyi.

példánynál kissé hajlott, farbubnál alig emelkedő, farban sekélyen lejtős vonalú. A szügy széles, csak könyökig érő mélységű, bordázatban hosszú és öblös. A has hengeres, lágyéknál igen mérsékelten vékonyodó. A farok vastagon indul a farból, igen hosszú és súlyos, végén csekély mértékben felfele hajlítottan hordott, izgalomban zászlószerűen fenntartott. A lábak izmos területei közepes húsuak, elől többnyire oszlopszerűek, hátul elég gyakran csánkban hegyes szegletűek (mérsékelt kardláb) és csánkból kifele irányultak (mérsékelt tehénállás). Elöl 5 ujj, hátul 4, de gyakori e lábon is 5 ujj, sőt egy 6-ik

ú. n. fattyú köröm vagy sarkantyú is. Az újjak között mérsékelt nagyságú ú. n. úszóhártyák vannak. Mozgása nehézkes, sokszor otromba. Szőre igen sűrű, rövid, nem finom szálú, de fekvő, a nyak alján, a könyök élén, a konc és comb hátsó élén, továbbá a farok alsó felszínén valamivel hosszabb a szőr. Színe ha igazán szép az állat, piros-, illetőleg sárga-tarka, melyben túlnyomó a fehér szín; továbbá szürkés sárga-tarka. A szép példá-

50. ábra. Hosszúszőrű Szent-Bernárdhegyi.

nyok szügye, arcorri vonala és lábai mindig fehérek; hímek gyakran lárvások. Egy színben a bernárdhegyi nem tiszta vérű. A hajlott háturól, tehénállásuról, kardlábúról s az olyanról, melynek újjai között bozontosan felfele állnak a szőrök, gyanú kél, hogy szintén nem tiszta vérű, hanem ujfundlandiból van benne egy csepp vér.

b) a *hosszúszőrű bernárdhegyi eb* (50. ábra) tökéletes mása a rövid szőrűnek s a különbség pusztán szőrzetének minőségében rejlik. E szőrzet t. i. hosszabb, ritkább növésű, hullámos. Legerősebben hullámos a faron és koncon s legtömöttebb növésű, legdúsabb a

farkon és csak valamivel gyérebb és rövidebb a fülek tövén. A mellső lábak, könyök élén erősebb szőrtoll, a konc és comb hátsó élén, továbbá a mell lapátos porci és a köldök tájon kisebb szőrtaraj van; a nyakon pedig erősebb szőrörv. A szín ép olyan, mint a rövid szőrűnél s becses a piros- és sárga-tarka.

2. az *ujfundlandi eb* = *Newfoundlandi kutya*. (51. ábra.) E 65—70 cm magas, 40—45, esetleg 60 kg súlyú eb fajta jellege, angol felfogás szerint, mely legelfogadhatóbb, a következő: Feje valamivel nyúltabb és kes-

51. ábra. Newfoundlandi eb.

kenyebb, mint pl. a szent bernárdhegyié; a homlok-gödör jól látszik, hosszanti barázda azonban a fejen nincs. Az ajkak csak mérsékelt nagyok, kevésbé lógók. Az orr fekete, nem hegyesedő, de kevésbé tömpe, mint a bernárdhegyinél. A metsző fogsorok egymásra vágók; a szájszeglet aránylag feszes, az inycafrang kicsi. A fül V alakú, kicsi, fekvő. Szeme nem nagy, barna, egymástól távol elhelyezett, mélyen fekvő; a pislahártya rendszerint jól látható. Nyaka hosszas, de vastag. Szügye mély, középszerűes; ilyen a mellkas is. Háta széles, hosszú, csekélyen hajlott, ágyékban emelkedő, farban sekélyen lejtős. Farka csánkon alul érő, dúsan szőrölt,

lógó, végén kevéssé felfele görbült, izgalomban erősen felemelt, lobogós. Lábai oszlopszerűek, de nem ritka a kardállás és tehénállás. A lábvég széles, lapos, kis úszóhártyákkal az ujjak között. Fattyú köröm előfordul, de hibának vétetik. Szőrzete hosszú, aljában gyapjas, hullámos futású, mély fekete és fényes. Fején, lábai mellső felszínein a szőr rövid, a nyakon, könyök- és koncélen csánkig tarajos, a farkon lobogós. A közönséges mély fekete, jegytelen színen kívül, bár ritkán, előfordul a mellén fehér foltos és a fekete-tarka is, a fekete pedig rőt (rozsdás) változatban is ösmeretes. Határozottan a szentbernárdhegyi és ujfundlandi ebhez hasonló a mi sima fejű, fehér színű magyar komondorunk is, melyet általánosan nem így, hanem *bundásnak*, fehér pásztor-ebnek neveznek. Nem lévén lényegesebb okom ide e csoportba sorozni, mert ez állatunk tényleg inkább porta vagy nyájvédő és őrző eb, hátrább tárgyalom a borzaszőrű magyar komondorral egy tétel alatt, bár, mint ki fog tűnni, testformálódásánál fogva, de szőrminősége folytán is, ide a bernárdhegyi és ujfundlandi közé ille-
nek be legjobban.

III. Nyájebek, pásztor-kutyák, uszkárok.

1. Nyájebek.

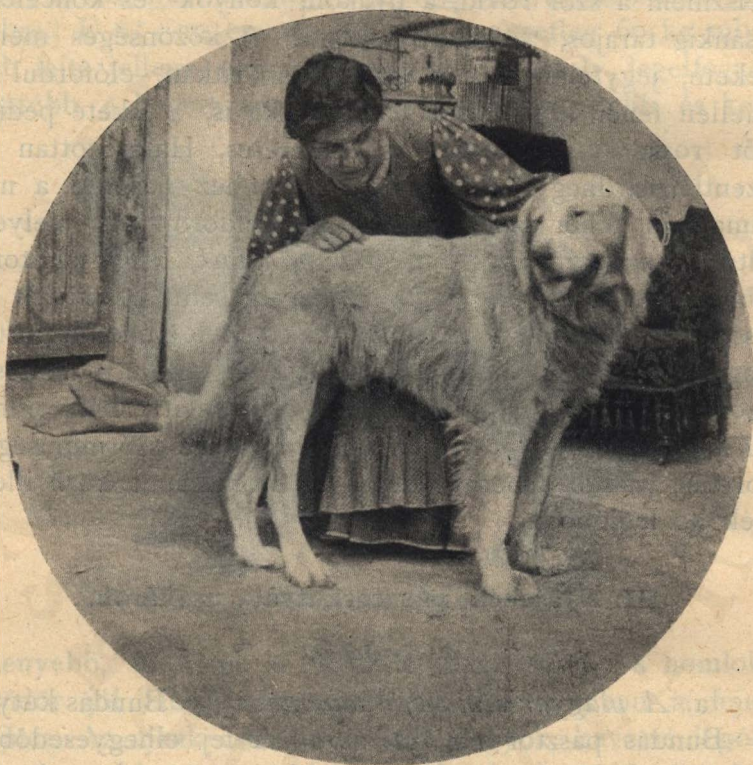
a) *A magyar simafejű komondor* (= Bundás kutya = Bundás pásztor eb, 52. ábra.) A fej elhegyesedőbb voltától eltekintve, ezen magyar fajta erősen hasonlít az ujfundlandi és szent bernárdhegyi ebhez, de a simafejű olasz komondorhoz még inkább s nincs kizárva, hogy ez utóbbtól veszi eredetét.

Ez a kutya erősen emlékeztet a farkasra is s egyéb tekintetekben is vitás állat, épúgy, mint a magyar ebek valamennyie. Mert mi nem tartottuk érdemesnek számon tartani hazai kutyafajtáinkat és ezek komoly beható megfigyelés alapján eddig tudtommal leírva nincse-

nek máshol, mint az «Állattenyésztési Lapok» 1905. évi 33-ik számában, hol én 40 évi megfigyelésem alapján igyekszem azokat csoportosítani s főbb jellegükre nézve írásban és képből megörökíteni.

Bár felhívtam az érdekelteket, eddig senki se tett számbavehető megjegyzést se pro, se kontra fejtegeté-

52. ábra. Simafejű magyar komondor. (Monostori nővérek tulajdona.)

seimre. A lefolyt négy évi további megfigyelés és tanulmány csak megerősített felfogásomban, azért, de némi kiegészítésekkel ugyanúgy adom vissza a speciális magyar ebeket (és itt a simafejű komondort), ahogyan azt 1905-ben cselekedtem.

Ez az eb, melyet egy példányban az itt levő 52-ik ábra tüntet fel s melyet én egészen karakteresnek, ideá-

lisan jellegzettnek tartok, $\frac{3}{4}$ éves és 45 kg súlyú. Magassága a maron 76, a farbubon 76 cm, törzsének hossza pedig a válszeglettől az ülő gumóig 84 cm. Hatalmasan megtermett állat tehát. Feje koponyában széles, laposdad, arcorri részben nyúlánk s kissé elhegyesedő, igen sekély homlokgödörrel. A szem barnás-sárga, közvetlen környéke s az orr- és ajakszegélyek feketék.* A fej egészen rövid, fekvő szőrzetű; sehol egyetlen szál se áll szálkásan rajta. A fül aránylag nem hosszú, V alakú, az állkapca eléig lebecsáklott. A nyak középhosszú, izmos, szügyfelé elvastagodó, vízszintesnél feljebb hordott, rajta a bőr közepes bő, pötyögő nélküli. A hátvonal központján igen csekély hajlás van, egyébként mar és farbúb egy síkban fekszik s farban csak kissé lejt. A farkok hosszú (48 cm), nyugalomban lóg, végén kissé felfele álló, izgalomban erősen feltartott, zászlószerű. A szügy nem nagy méretű, a bordázat laposdad, a has karcsuló. A végtagok laposan, de jól izmoltak, teljes oszlopszerű állásuak, elől 5, hátul 4 újjuk és körmük, az újjak között goromba, ecsetszerű szőrűek. Az újjbegyek, talp, körmök szilárdak s az újjak nem állnak szétterjesztve. Szőrzete hosszú, félig-meddig gorombaszálú s rózsaszínű bőrből nőtt. Nem szálkás, nem kondor, nem zsinóros, de nem is egészen síma fekvésű, hanem szőrmezőket, örvényeket alkotva összevissza nőtt. A szőr egyes testrészeken még hosszabb. Így a nyakon örvszerűen nőtt, a könyökélen a konc- és comb hátsó élén erős szőrtaraj, a farkon nagy lobogó van, mely elvedlett szőrökkel koloncosan, rongyosan van megtetézve. A fedő szőrzet alatt pehelyszőrök foglalnak helyet. A szín szenyves-fehér, (borsó színű, keselyű színű árnyalatú). Sehol semmi más színű szőr e példányon nincsen. Léteznek azonban ily símafejű komondorok (bundások = farkasebek), amelyek elmosódott fekete szőrlárvát viselnek fejükön.

* Maig e példány orra elkeselyedett.

Szerző.

A szoba-kutyaképen tartott simafejű komondor (aminő az ábrázolt) csendes, flegmatikus természetű, rendkívül ragaszkodó, de csak közepes intelligenciájú állat; lármázni, ugatni nem szeret s egyéb ebekkel nehezen barátkozik. A portán, szabadjában tartott már élénkebb, vigyázóbb; ok nélkül ez sem ugat, láncra szoktatva és éjjel azonban hangos és veszedelmes is.

Nyáj őrzésében csak középértékű. Igen jól kell tanítva, szoktatva legyen, hogy ebben a kuvaszt és pumit megközelítse. Türelmes, szelid, vonzódó, csendes természete és impozáns kinézése folytán érdemes volna

53. ábra. Borzasfejű magyar komondor.
Kovácsnay tenyésztése.

szentbernárdhegyi, ujfoulandi s más hasonló ebek helyett e hazai, igen becses fajtát ütni részint luxus (kísérő) ebbé, részint porta- (udvari, házi) kutyává s nyáj- és pásztorebül inkább a borzasfejűt, még inkább csak a kuvaszt és pumit használni.

b) *A magyar borzasfejű komondor.* (=

Magyar lompos-szőrű, koloncos = csepű = gyapjas-szőrű, nyájeb = Nagy fehér puli = Nagy pumi = Borzas-szőrű pásztoreb, 53. ábra.) Nem lehetetlen, hogy ez a kutya ép úgy, mint a még tárgyalandó pumi, a tüstént ismertető uszkár (Pudli) származéka.

Vannak, mint látni fogjuk, akik magát a pudlit (az uszkárt) is eredeti magyar fajta ebnek tartják.

Tagadhatlan, hogy azon két magyar kutya, mely általánosabban magyar nagy komondor és kis magyar pumi (puli) kutya néven említettik, igen nagy mértékben hasonlít külsőleg a valóságos pudlihoz.

Az itt szóban forgó borzasfejű magyar komondor

(53. ábra) nagyságban megütheti a simafejű méreteit magasságban, hosszban és súlyban, az eltérések egyéb tekintetben azonban indokoltá teszik a teljesen külön való tárgyalást.

Ennek a feje többen szélesebb, elgömbölyödőbb s arcorri részben rövidebb, tömpébb. A fej egyébként erősen borzas, jellegzetes szemöldöke, bajusza és szakála van az állatnak. A füle szintén V alakú, bicsaklott, de rendszerint nem fekvő. S ebben üt el leginkább az igazi pudlitól, de a simafejű komondortól is. A fül hosszabb szőrzete is már különbséget ad simafejű társával szemben. A borzas fejű komondor nyakan szőrörv nincs. Egész szőrzete lágyabb, gyapjasabb tapintatú, hosszú, hullámos, kondor, sőt itt-ott tincsekké, koloncokká alakuló, a vedlett szőrzet belekócosodása folytán. Színe egészben ritkán fehér, itt-ott keselyű színű (igen világos sárgás-fakó) foltok láthatók rajta. A mellső lábak könyöki élén, a konc- és comb hátsó élén, ez eben is erősebb s hosszabb szőrtaraj van és lábának végei is dúsabban szőröltek. A farok rendszerint még lomposabb szőrű (rongyosabb), mint a sima fejűé.

Ez a kutya élénkebb állat, a portán is mozgékonyabb, a nyáj körül éberebb, támadóbb természetű és többet ugat. Borzas feje, rongyos szőrzete, visszataszítóvá teszik, de ez és nagy igénytelensége, mint pásztor-kutyát, nyájebet csak emeli értékben.

Nézetem szerint kevésbé érdemes a tovább fenntartásra, mint a kuvasz és pumi, de azért semmiképp se szabad elhanyagolnunk és pusztulni hagynunk, mert ha mást nem, az uszkárt pótolhatja, mint luxus eb, feltevéen, hogy jobb gondozás alá vesszük. S kell hogy vegyük, mert igazi karakteres példányok nincsenek minden bokorban s indokolt volna, mint az már szaklapokban meg is volt pendítve, a magyar komondorok ügyét egyesületi, szövetkezeti gond alá venni s úgy menteni meg a végpusztulástól.

c) *A símafejű olasz komondor* (= Római pásztor kutya.) Említettem imént, hogy nincs kizárva, miszerint a mi símafejű komondorunk ezen római pásztor ebtől vette eredetét. Annyi bizonyos, hogy mindenben tökéletes mása e kutya a mi símafejű komondorunknak s Campagne-eb néven részemről több mint 30 év előtt már láttam ily kutyákat erdélyi birtokokon. Arra se mernék azonban megesküdni, hogy nem tőlünk származott be e kutya Olaszországba.

d) *A borzasfejű orosz pásztor eb.* Némileg a mi borzasfejű komondorunkra emlékeztető pásztorkutyája Oroszországnak is van s vannak, akik valószínűnek tartják, hogy ettől származik a miénk; csakhogy míg az majdnem mindig fekete színű és fehér parókájú s szőrzetében a kondorszőrű pudlira emlékeztető eb, addig mint láttuk, a magyar komondor ily színben és parókával csak mint ritka kivétel fordulhat elő, vagyis az majdnem kivétel nélkül egészben keselyes fehér.

e) *Az afghanisztáni pásztoreb* is hasonlít némileg a mi borzas fejű komondorunkhoz, csakhogy szőrzete jóval finomabbszálú, símább fekvésű, bár époly hosszú; a fejen azonban nem borzas, hanem ugyancsak símán két oldalra lefekvő, mint valami közepen szétválasztott emberi hajzat. A szemöldök-szőrzet és az egész orrhátra, orcákra és pofákra leterjedő bajusz is igen tömeges, szélesen elterülő.

f) *Az eszkimó kutya.* Ezen nálunk tudtommal elő nem forduló, más országokban is ritkán látható északi eb a legerősebben üt a farkas formájára, de sok jel emlékeztet rajta a spicre és sok az imént tárgyalt símafejű pásztor ebekre. Karakteres rajta a feltünő kicsi, álló fül s a $\frac{3}{4}$ körben fel és oldalra kuntyorodott farok.

Ez, tudvalevőleg egyike a legkiválóbb tehervontató ebeknek szánok előtt s nélküle bizonyára kérdésessé válna az eszkimó létele.

2. Uszkárok.

a) *A kondorszőrű uszkár* (= Pudli kutya.) Ez az eb az imént tárgyalt hosszúsőrű pásztorkutyáknak okvetlenül közeli rokona, még inkább ily rokona a pudli a tüstént ismertetendő magyar pulinak.

Vannak is (pl. *Heppé*) akik a pudlit eredeti magyar kutyának mondják. E kiszólása Heppenek 1751-ből ered s nem lelek semmi adatot, amelylyel cáfolhatnám vagy elfogadhatnám. Ma a pudli úgyszólván az egész világ kutyája.

A pudli (Water Spaniel = Uszkár = Waterdog = Canis agnaticus = Pudél = Budel = Wasserhund néven is) cirka 50 cm marmagasságú és 25—35 kg súlyú. Feje tőben öblös, arcori részben középhosszúságú és elvékonyodó. Az orr fekete. A szájszeglet csekélyen lóg. A szem sötét-barna, figyelmes tekintetű. A szem alatt s az orrháton a szőr rövidebb, a pofák tetején bajuszos és a pofák alatt szakálos. A fülek hosszuk, lógók, dúsan szőröltek. A nyak rövid, vaskos. A mar kissé kimagaslós, a hát egyenes, széles, farban kissé lejtős. A farok (ha csonkítva nincs) középhosszú, magasan tűzött, vízszintesen vagy kissé feljebb hordott. A szügy elég mély, de csak mérsékelt széles, a bordázat hengeres, a has karcsuló. Mellső lábak oszlopszerű állásúak, a hátsók kissé meredekek. A láb vége nem nagy, de erősebb szőrzete miatt annak látszik. Úszó hárttyák jól látszanak. Szőrzete gyapjas tapintatú, kondor, középhosszú s ha nem nyírják, nagyon hosszúra nő és zsinórossá alakul. Színe fekete, fehér; a fekete, mellen fehér folttal. Ritkábban tűzött fekete, fekete-tarka és egyszínű piros-barna. A szőrzet e változatnál is többnyire oroszlánszerűen nyirt.

b) *A zsinóros szőrű pudli.* (54. ábra.) Egészben olyan alkatú, mint az előbbi, de szőrzete, mely ugyan csak az előbbiéhez hasonló színű, kondorodásában és hosszában más. A kivedlett szőrökkel vegyesen minde-

54. ábra. Zsinoros szőrű pudli

hosszabb s a fark hegyefelé

Mindkét változata egyike a legintelligensebb ebeknek, s felette könnyen idomítható, sok ú. n. kunsztra megtanítható. Valamikor apportírozó vadászebként szerepelt, ma törpe társával együtt inkább luxus eb.

IV. Juhász kutyák, örebek.

1. Juhászkutyák.

a) *A magyar puli* (= kis pumi, 55-ik ábra). Ha az ember jól megfigyeli, hajlandó ez ebet egyfelől az imént leírt uszkár, másfelől a magyar borzas fejű komondor kis testű kiadásának mondani. És még sem egészen az, részint amiatt, mert ez nagy átlagban fekete, rozsdásfekete, vagy fekete, fehér mellel (lajbival), a borzas fejű komondor pedig legalább én előttem ily színben nem ismeretes; de a puli füle is gyakran más alakulású, s egészben inkább pudliforma testű, mi mellett még — s ez elég különös — az ú. n. faroktalan (tulajdonképen feltűnő rövid farku) példányok gyakoriak.

Ez a juhászoknak nálunk kiválóan kedvelt kutyája átlag csak mintegy 35—40 cm. magas. Feje gömbölyded,

nütt tincsekbe, sodrott zsinórszerű fürtökbe verődik a szőre (innen tincses uszkár neve) s többnyire oly hosszú (vagy oly hosszú is lehet), hogy a hátról két oldalra leomolva majdnem vagy egészen is, a földet éri, a fülek zsinórjai pedig a vállakat verhetik. A farkon e zsinóros szőrzet szintén hosszan lelóg, tőnél leg-

hosszan lelóg, tőnél leg-

hosszabb s a fark hegyefelé

menetelesen elrövidül.

Menetelesen elrövidül.

Menetelesen elrövidül.

Menetelesen elrövidül.

Menetelesen elrövidül.

Menetelesen elrövidül.

Menetelesen elrövidül.

Menetelesen elrövidül.

Menetelesen elrövidül.

Menetelesen elrövidül.

aránylag rövid, nem hegyesedő; orra, szeme közönségesen fekete s ez utóbbi nem kis fokban ravasz tekintetű. Füle aránylag hosszú, álló vagy megbicsaklódó, olykor lógó, sőt fekszik is. Arca borzas, bajusza, szemöldöke és kis szakála is van. Nyaka rövid, nem vastag. A hátvonal egyenesen fut, nem nagy szélességű, farnál lejt. A szügy minden irányban csak kis méretű, a bordázat se nagyon öblös, a has karcsu. A farok, ha nem rövid, vagy nincs csonkítva hosszú s bozontos kondor szőrrel dúsan benőtt, félkarikába pödrött. Végtagjai oszlopszerű állásúak, nem magasak, felső részleteikben kissé nyurgák, alsó részeikben hatalmas csontúak, erőteljesek, újjakban, körmökben kiválóak. Szőrzete meglehetősen goromba, szálkás, de ívelt és kondor szálú. Elhanyagolás folytán boglyas, koloncos, rongyos is. Színe — mint már jelzém — fekete, alig fénylő, gyakran fehér mellénnyel. Ilyen az ábrán feltüntetett is, mely Festetics Samu gróf tenyésztése s a legszébb, mely képgyűjteményemben van.

55. ábra. Magyar puli kutya. (Festetics Samu gróf tulajdona.)

Juhászok kezén országszerte hasonló, de jóval elhanyagoltabb külsejű pulik kiváló szolgálatot tesznek — bár manapság kisebb terjedelemben mint azelőtti időkben — juhnyájak (de kondák, csordák, sőt ménesek) együtt tartásában, terelésében, őrzésében, sőt védelésében is, természetesen nem nagy erejüknel, hanem élénk, figyelmes és fáradhatatlanul fürkésző, utánanéző, konokul kitartó, viszontagságokra nem hederítő, gazdának feltétlenül szót

fogadó, tréfát nem igen tűrő, bátor, sőt vakmerő természetűknél fogva.

Én ezt és a kuvaszt, ideális juhász- és konda-kutyának tartom s nagy veszteségnek kellene mondanom, ha — mint sajnos, jelek mutatják — kivészésnek indulna. Ne hagyjuk veszni ezt se, nyuljunk fentartásának, okszerű tenyésztésének a hónalja alá.

b) *A magyar kuvasz* (56. ábra). Jóllehet ez ebünk inkább spicszerű állat s kivált portaőrzésben van a haszna,

56. ábra. Magyar kuvasz kutya. (Paraszt juhász tulajdona.)

igen jó szolgálatot mint nyáj-eb, (pásztor kutya) is tesz, nem hiba hát, ha itt, a juhász ebek között tárgyalom annál is inkább, mivel pl. a kiváló német szálkászörű juhászebhez is igen hasonlít és részben hazánkban is juhőrzés a hivatása. A kuvasz nagysága különböző; ha szép példány, megüti a maron az 50 cm-t. Feje erősen elhegyesedő, orra, szeme fekete. Ez utóbbi rend-

szerint sunyi, bizalmatlan tekintetű. Füle keskeny, kicsi, hegyesen, olykor hegyben kissé megbicsaklottan áll. Szemboltján szálkás, rövidebb szemöldök, pofáján hasonló szakál, felső ajkán ritkás bajusz ül. Nyaka aránylag vékony és feszesbőrű. Háta egyenes vonalban fut, kissé éles, farban erősebben lejt, (csapott). Mellkasa nyúlt, de semmi méretében se öblös, hasa felhuzódott. Végtagjai hatalmas csontúak, lapos, de hosszú izmúak, kitünő újjúak és körműek, elől oszlopszerű, hátul, az aránylag szűk medence alatt, kissé tágállásúak. Szőrzete goromba szálú, szálkás, alig hullámozó, nem tökéletesen fekvő, közép hosszúságú;

a könyök és koncélen valamivel nyúltabb szőr-toll van, a nyakon közepes szőr-örv, a farkon pedig (mely ha nincs kurtítva, lóg és a lábak közé húzott) közepes szőr rojt van. Színe szennyes fehér, kesely, farkas szín, ritkábban rozsdás- (rőt) fekete.

Ez állat valóságos detektívje a portának s nem enged semmit hasznos tulajdonokban a pulinak. Szőrzetének jelzett minősége előnyös, paraziták t. i. kevésbé ütnek benne tanyát. Az idomított, mint pásztor eb is jeles, jobb idomításra, versenyre kelhetne a tüstént tárgyalandó német juhász ebbel, de mint falusi porta-, udvar-, tanya-őrző kutya, így is kiváló. Kár, hogy éppen ez ritkul leg-erősebben országszerte.

c) *A német juhász eb.* A szőrzetére nézve három főváltozatban ismeretes ezen kutya általános fajtatani jellege a következő: A 30—40 kgr. körüli súlyú és 50—60 cm. magas állat feje középnagy, szikár alkatú, arcorri részében nyulánk, elhegyesedő. A homlokgödör közepes, a szem nem nagy, sunyi tekintetű, barna vagy sárgás barna. A fül középnagy, hegyes, fenálló. A nyak középhosszú, erőteljes, vízszintesen hordott, izgalomban pedig magasan tartott. A törzs szügyben nem nagy terjedelmű, bordázatban sem öblös, hasban kissé felhúzódt. A hátvonal hosszas, egyenes, vagy központján csekély mértékben hajlott, ágyékban emelkedő, farban kissé lejtős. A fark csánkig ér, de sokszor jóval rövidebb s gyakran csonkított. Ha hosszú, lóg; ha rövid, sarlószerűen fenáll; ha csonkított, kocsányosan álló. A végtagok elől oszlopszerűek, hátul kissé meredeken és összeállók, hosszan, de laposan izmoltak, lábvég erőteljes.

A szőrzet, mint mondtam, háromféle: t. i. szálkás, fekvő (rövid) és hosszú. Az első nem hosszú, hullámos szőr, nem fekszik s a fejen nem hosszabb; a második rövidebb és kemény szálú ugyan, de fekvő; a harmadik jóval hosszabb, finomabb, simán két oldalra fekvő és a fejen parókát, fülpamacsot, szemöldököt, bajuszt és sza-

kált alkot. A szín többféle: vasderes, fekete, hamuszín, fehér és különféle tarka; pl. sárgán foltos mint a fekete tacsó, (borzeb), sávolyos stb. Mindháromnak a fedő szőre alatt pehely szőre nő.

A német juhász eb egy példányát az itt lévő 57. ábra tünteti fel, igazi arcképét pedig a 94. ábra adja.

Bizonyára nem egészen ismeretlen ugyanis t. olvasóm előtt, hogy a Németbirodalom e jeles, nemzeti juh-

57. ábra. Síma (fekvő) szőrű német juhászéb.

őrző és terelő ebének tökéletesbitését célozva, időnkint díjazással egybekötött versenyeket rendeznek. Hát jelezve volt, hogy a mi juhász ebeink se maradnak el messze a juh terelés, őrzés, együtttartás dolgában más hasonló ebek mögött, hogy a mi őseredeti, egész családokat alkotó pásztor népségünk is érti a módját az eb ilyen idomításának; csakhogy ebben nem előre, hanem hátrafele megyünk azóta, amióta két- és négylábú ragadozóktól már kevésbé kell féltetni valamely — különösen birka — és sertés nyáját, mint régibb időben. Ámde bizonyos, hogy

a jól idomított nyájebnek szüksége és becse még mindig fenforog amiatt, mert ma már nem terjednek többé mértföldre legelőink, hanem szűk, tilos határok közzé szűkültek, a jó nyájebet tehát ma sem nélkülözhetjük. A német juhászeb-verseny példát nem ártana hát nálunk is megpróbálni s meg nem elégedni egyedül agárversenyeinkkel.

d) *A skót juhászeb* (Collie). A szőrzetében két változatú ezen kutya fajtani jellege ime ez: Súlya 20—30 kgr., magassága a maron 50—60 cm., törzshossza 70—

72 cm. Feje testéhez képest feltűnő kicsi, tőben sem széles, arcorri részében megnyúlt és elhegyesedő orra fekete. Füle kicsi, közel áll egymáshoz és oldalra bicsaklott hegyű. A fej mindkét változatnál a profilon rövid, fekvő szőrű. A nyak hosszú. A törzs szintén hosszú, agár-

58. ábra. Skót juhászeb. (Collie.)

szerű alkotású, szügyben mély, bordázatban nem öblös, hasban felhúzódó. A hát igen kis mértékben hajlott, ágyéknál megemelkedő, farban kissé lejtős. A farok kinyújtva, földig ér, alsó harmadában felgömbülő, izgalomban zászlószerűen fenhordott. A lábak hosszúk, laposan, de jól izmoltak, szikár alkatúak, elől oszlopszerű, hátul kissé kardállásuak. Az újjak zártak. A szőrzet tömött növesű, alj szőrökkel (pehellyel) bíró. A hosszú szőrűnél (Roughcoated) a fej-profil és a végtagok alsó részeinek kivételével hosszú, különféle irányban, de nem szálkásan álló, a rövid szőrűnél (Smoothcoated) kurtább, fekvőbb s csak a nyakon — örv alakjában — hosszabb.

Színe sokféle. Kedvelt a fekete- és sárga-tarka, a szürke-tarka, újabban a háromszínű, t. i. fekete-fehér-aránysárga. (58. ábra). Ez utóbbi a budapesti 1907-iki kiállításon tizenkétezer korona eladási áron szerepelt s a wösslaui kennel tulajdonát képezte. Remek példány volt. Kár, hogy nem sikerült élesebben lefényképeznem, mert a hasonló változatú Collienak ez okvetlenül egyik legremekebb példánya, valóságos mintája volt.

e) *Az angol juhászeb* (Bobtail 59. ábra). A zömök termetű, mintegy 56 cm. magas Bobtail öblös, arciori

59. ábra. Angol juhász-eb. (Bobtail.)

részben alig elvékonyodó, jól látható homlokgödörrel bíró fejű, pudliszerű eb, lógó fülekkel, borzas orcával, pofával. A nyak rövid, vastkos, a törzs egészben öblös. A hát a központon kissé mélyedt, farban domborodó. Farka rövid; a kölykök között olykor farkatlan (tulajdonképen

igen rövid farkú) is esik. A végtagok otrombák, de nem állnak rosszul. A szőrzet igen dús, tömött, sekélyen ívelt, középhosszú szálú, torokélen, szügyen legdúsabb. Színe különféle árnyalatú szürke, esetleg fehér foltokkal, ritkán fehér is szürke foltokkal. A Bobtail-név a farkatlanságot (illetőleg a rendkívül rövid farkot) jelzi. Különben ez eb inkább hajókon örkutya és Sheepdog néven is említik. Van hasonlóság közte és a borzas fejű komondor, még inkább azonban közte és a francia Griffon á poil long nevű eb között.

f) *Egyéb juhászebek*. A felsoroltakon kívül elő-

fordulnak juhász ebek Belgiumban, Franciaországban, és pedig az előbbi államban Chien de berger belge, az utóbbiban Chien de Brie néven, ezek közelebbi méltatásába belebocsátkozni azonban annál kevésbé tartom szükségesnek, mivel minket jóval kevésbé érdekelnek, mint az eddig ösmertettek.

2. Őredek.

1. Hosszúszőrűek.

a) *A német spic* (60. ábra). Az eredetileg északról származó s közvetve valószínűleg pomerániai eredetű ú. n. német spic

színre nézve háromféle, t. i. fehér, szürke, (farkasszín) és fekete, egyéb tekintetekben azonban köztök tökéletes a hasonlóság. Magassága 30—45 cm között mozog. Feje kicsi, arcorri részben feltűnően elhegyesedő, mély homlok barázdával. A fül kicsi,

60. ábra. Német spitz.

egymáshoz közel helyezett, hegyes és tenálló. Nyaka középhosszú, törzse egészben hengeres, hátban egyenes, hasban mérsékelten felhúzódó. A fark középhosszúságú, magasan tűzött, a hátra felkanyaruló, oldalt körben pöndörödő. Végtagjai középhosszúak, elől oszlopszerű állásúak, a hátsók kissé meredekek. Szőrzete a fejen, füleken, a lábak mellső területein s a lábvégeken rövid, tömött, nem goromba; mindenütt máshol a test hosszú, tömött szőrrel benőtt. A nyakon hatalmas, szétállószerű szőr-örv van, ilyen erős szőrlobogójú a fark is.

Egyéb helyeken csak valamivel kurtább a szőr s szintén szerteszét eláll a bőrtől. A könyök és koncél szőr-tollas. Színe — mint imént jelzém — fehér, farkaszürke és fekete.

Felette élénk, vigyázó, folytonosan, türelmetlenül ide-oda kutató, könnyen ingerülő, majdnem szakadatlanul ugató igazi őreb (spicli = detektív) e kutya, ha erre van nevelve, s csak valamivel csendesebb, flegmatikusabb mint szoba eb. Aki valaha társzekereken, portékás kocsin ily kutyát látott, meg kellett hogy bámulja az éberséget, a mindent semmibe vevő bátorságot, sőt vakmerőséget, mely ez ebnek tulajdonsága. Ebben csak a mi juhász pulink, és a spictől alkatban sem távol álló kuvaszunk vetekedhetik vele.

b) Spicszerű, hosszúszőrű ebek még a következők:

1. az islandi eb; 2. a grönlandi kutya; 3. a kínai spic (Tschau); 4. az algériai spic.

2. Szálkásszőrűek.

a) *Az orosz spic* (Laika = sziberiai spic) és

b) *a skandináviai eb*, (lapp eb = finn kutya) szintén őreb (spic) szerű állatok, de már szálkás, rövidebb, fekvőbb szőrűek s míg egyéb spicek vadászati célokra alig, addig ezek e célra szeltében igénybevétnak. Az ú. n. skandináviai ebet Norvégiában finn-kutyának, Svédországban lapp-ebnek szeretik nevezni s iramszarvas- és medvevadászatoknál kopókép veszik igénybe.

3. Rövidszőrűek.

a) *A belga spic* (Schipperke 61. ábra). Az őrkutyák (spicek) főbb jellegét szintén magánviselő, magyarul hajósok ebének is mondható ezen állat époly figyelmes, éber, bátor kutya csónakon, hajón, mint a már tárgyalt német spic. Magassága 30 cm.-en túl nem

igen megy, súlyban pedig csak 5—8 kgr.-nyi, s dacára ennek oly szolgálatoakat is tesz, mint a patkányfogó és borzeb.

Hazáján kívül inkább mint luxusebet kedvelik e kutyát, melyről még meg kell jegyeznem, hogy sokszor farktalan, (durvánnyosan fejlődött farkú).

61. ábra. Belga spitz.

V. Bangó ebek (pincsek) és terrierek (földbuvó kutyák).

Bangó eb néven kevésbé, pincsi kutya, pincs, patkányfogóeb néven általánosan ismeretes egy német birodalmi nagyobb testű eb (mert törpe formában is ösmeretes s erről hátrább van szó), melynek két főváltozata van.

1. A szálkásszörű patkányfogó eb (pincs, pincsi, Pintscher, Rattler (62. ábra). Magassága 30, ritkán több cm, súlya 5—10 kgr., ritkán több. Feje arányos nagy, arc-orri részében mérsékeltlen elvékonyodó s csak kissé megnyult. A szem-boltokon a homlok ki-

62. ábra. Szálkásszörű patkányfogó eb. (Pincsi.)

puposodónak látszik az erős szemöldök miatt. Az orrhát egyenes, a fekete orr oldalról nézve tompán leütött. Az ajkak szorosan zártak. Szakál és bajusz mérsékeltlen mutatkozik. A barna szemek élénk tekintetűek. A fülek kicsik, √

alakuak, nem fekszenek. Különben rendszerint hegyesre lecsonkítottak. Nyaka közepes hosszú, ívelten áll, izomdús, lebenytelen. A szügy széles, kidomborodó, mély, de a bordázat lapos. A has hengeres. A hát egyenes futású vagy igen csekélyen domborodó s farban nem lejt. A farok csak csánkhajlásig ér és kardszerűen felfelé görbülő. Különben rendszerint rövidre csonkított és ecetszerűen szőrölt. A lábak izmos részei kisterjedelműek, különben oszlopszerűen állók, talpban kicsik. Szőrzete szálkás, gorombaszálú, tömött növésű, s hosszabb az állkapcán, állon, szügyen, hason, könyök és konc-

élen. Színe különféle, gyakran veres-sárga, szürke-sárga, kender-szöke, elég gyakran egyszínű fekete, vagy sárga foltokkal a szemek körül, az orron és lábakon. Sohase fehér.

63. ábra. Simaszőrű patkányfogó. (Rattler.)

2. *A simaszőrű patkányfogó eb* (63. ábra). Tökéletes mása a szálkás

szőrűnek, de szőrzete rövid, fekvő, minden szemöldök, bajusz, szakálképződés nélkül. Színe többnyire fekete, fillérmagyságú sárga foltokkal a szemboltok felett, vagy nagyobb ily foltokkal máshol is.

A patkányfogó mindkét változata rendkívül éber, élénk figyelmes állat, de nem csap oly zajt, nem ugat oly fülsértően ok nélkül is és fáradhatatlanul, mint pl. az ugyanezen csoportba sorozható, ú. n. terrierek legtöbbje. Nagy kedvelője a lónak, nagy ellensége a patkánynak, egérnek és emiatt mint istállóeb, általánosan nagyon kedvelt.

3. *Az ú. n. terrierek.* (Earth-dogs = földbúvó kutyák) nagy változatban ismeretes angol-, ir- és skót ebek,

melyeket mint a borzebet, róka és borzvadászatra is használtak, ma azonban egyéb hasznosításokban látunk szerepelni. Ismeretesek sima rövid, szálkás és hosszúszőrű változatban. Közülök az érdekesebbek a következők:

a) *Az angol simaszőrű Bullterrier* (64. ábra). Valószínűleg az angol Bulldog és az angol fehér terrier származéka. Egészben igen összhangzatosan alakult, erőteljes, intelligens ebek. Magasságuk, súlyuk nagy határok között ingadozik. A mar méret 45—60 cm., törzhossz 53—63 cm., súly 10—20 kgr. Feje hosszú, tőben széles, orrfele elvékonyodó, homlokgödre kicsi. A fekete orr nagy, szemek mély feketék, kicsik. Az ajkak teljesen zártak, szegletük is feszesen zárt. A fogzat egymásra vág. A fül, ha hegyesre nincs vágva, felálló, végén kissé megkonyulva. Nyak mérsékeltlen hosszú, felfele irányult, a fej felé elvékonyodó, feszes bőré.

64. ábra. Bullterrier.

A mell széles és mély, bordázat hengeres, has alig karcsuló. A hát egyenes futású, izomdús, farban dinye alakuan lejt. A farok mélyen tűzött, menetelesen elvékonyodó, hegyesen végződő, nyugalomban cirka 45 fokban hordott. A végtagok oszlopszerű állásuak, combban szép hosszúk, izmosak. Szőrzet rövid, kemény, fényes. Színe kizárólag fehér.

b) *A simaszőrű sárga-fekete angol terrier* (The Black and tan Terrier, 65. ábra). Nagyságban, súlyban ez is különféle; van 6, van 12 kiló súlyú, 30—40 cm magasságú. Egészben hosszabb fejű, hosszabb törzsű és izmokban szegényebb végtagú mint a Bullterrier. Szőre

65. ábra. Black and tan Terrier.

szintén rövid, durva tapintatú, fekete, sárga nagy foltokkal, a szemöldökön és pofán fillérnagyságú és alakú sárga folttal.

c) *A simaszőrű fehér angol terrier* (White English Terrier). Tökéletes mása az előbbinek, csakhogy egészben fehérszőrű.

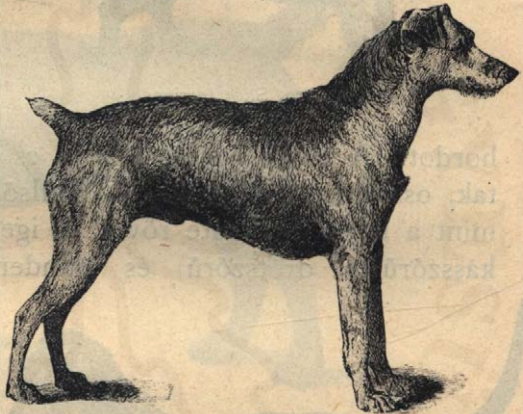
d) *Az angol simaszőrű Fox terrier* (Róka terrier = Fokszi = The smoothcoated fox terrier 66. ábra).

66. ábra. Fox terrier. (Foksi.)

Ez a kutya hasznosításra nézve körülbelül ugyanaz, amely Németországban és nálunk, de máshol is a borzeb, azonban széltében luxus eb is, szoba és istállókutya is. A foxi rendkívül élénk, nyugtalan természetű, ugatásra, támadásra mindig kész eb s összes

tulajdonságaira nézve kicsiben körülbelül az, amely a rókakopó néven említett kutyára nézve már tárgyalta-tott. A foxi magassága a maron csak 30—40 cm., súlya csak 7—9 kgr. Feje tőben széles, nem hosszú, arc-orri részén csekélyen elhegyesedő, sekély homlokgödrű. A szem kicsi, barna, mélyen fekvő, de élénk, tüzes tekintetű. A fül kicsi, $\vee$ alakú és szorosan fekszik. A nyak középhosszú, a szügy felé menetelesen vastagodó, feszes bőrű. A szügy szép mély, de nem széles. A hát egyenes, izmos, rövid, ágyékban kissé emelkedő, farban majdnem vízszintes. Farok rövid, kint tűzött, magasan hordott. Bor-dázat öblös, has alig elkarcsuló. Végtagjai oszlopszerűen állanak, rövidek, erős csontuak és izülettűek, jól izmoltak. Szőrzete a szálakban goromba, de fekvő, sűrű növésű. Színe fehér, sárga vagy barna foltokkal itt-ott a fejen

67. ábra. Ir terrier.

és farkon s e foltok rendszerint nincsenek szabályosan helyeződve, hanem összevissza.

e) *Az angol szálkásszőrű Fox terrier.* (The wire-haired Fox terrier). Ez eb tökéletesen hasonlít a simaszőrű hasonló fajtájú kutyához, a szőrzet kivételével, mely mint a név mutatja, szálkás.

f) *A szálkásszőrű ir terrier* (67. ábra). Nagyjában a szálkásszőrű angol Fox terrierhez hasonló eb, körülbelül 30—40 cm. mar magassággal s átlag 10 kgr. sullyal. Ez eb közönségesen egyszínű és pedig veres, sárga s világosabb vagy sötétebb árnyalatú szürke.

g) *A szálkásszőrű skót terrier.* (Hard-haired Scot-

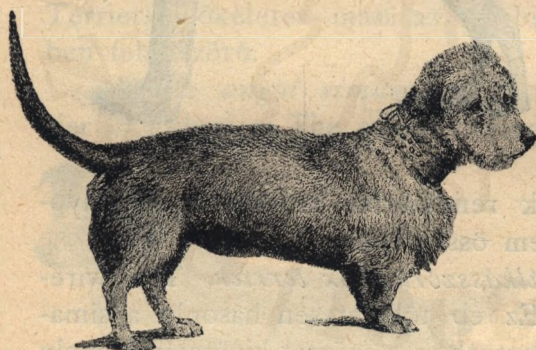

isch Terrier, 68. ábra). A mintegy 25 cm. magas és 7—8 kgr. súlyú ezen eb zömök alkatú erőteljes kutya s a már tárgyalt spichez sokban hasonlít. Feje kissé nyúlt, elhegyesedő, jól látható homlokgödörrel, fekete

58. ábra. Skót terrier.

orr, egymásra vágó fogzattal. A fül kicsi, hegyes, fenálló. A nyak rövid, izomdús. A mell aránylag széles, mély is, a bordázat elég öblös, a has hengeres. A farok cirka 18 cm. hosszú, menetelesen elvékonyodó és fenhordott. A lábak rövidek, erős csontozatúak, jól izmoltak, oszlopszerű állásúak. A mellső talp terjedelmesebb mint a hátsó. Szőrzete rövid, de igen gorombaszálú (szálkásszőrű = drótszőrű) és mindenütt nagyon tömött

69. ábra. Dandie Dinmont-terrier.

növésű. Színe többféle. Szép a teljes fekete, vasderes; de van kalászszőke, szürkésbarnán sávolyzott és fehér mellű is.

h) *A Dandie Dinmont-terrier* (69. ábra). E szépnek semmiképp se mondható terrier csak

20—25 cm. magas és súlya körülbelül 8 kgr. Feje nagy, tömpén végződő, fejtetőn finom szőrrel dúsabban benőtt, egyéb helyen a fejen csekélyen borzalt szőrű. Füle közepes nagy, hátul elhelyezett, lóg és hosszabb szőrrel fedett. A nyak rövid, aránylagosan vastag. A törzs nyulánk, szügyben mély, előrenyúlt, bordázatban hengeres, hasban

csak kissé karcsuló. A hát megemelkedő s farban csak igen mérsékeltlen lejtő. A farok középhosszú, menetelesen elvékonyuló, kardszerűen hordott, csekély szőrtollal. A végtagok rövid méretűek, hátul túlnóttás van. A szőrzet átlag 5 cm. hosszú, a hátvonalon durva tapintatú, más-hol lágyabb, a test felső vonalán sötétebben, alsó vonalán világosabban színezett. Átlagos színe vasderes vagy sárgásszürke, esetleg fehér foltal (mellénnyel) a szügyélen.

70. ábra. Ayredale terrier.

i) *A Bedlington terrier.* Az előbbinél magasabb (38—40 cm.) és súlyosabb (10 kgr), megnyúltabb fejű, karcsúbb testű eb, nemkülönben szálkás szőrzettel, mely azonban sötétkekes-szürke, avagy májszín-barna s e színekben vegyesen is előforduló.

k) *Az ayredale terrier* (70. ábra). Rendkívül arányosan alakult, és hatalmas fejlődésű eb ez a terrierek között. Magasságban megüt 58 cm.-t is és 18—22 kgr. súlyt elér. Kivált mint rendőreb és hadseregbeli kutya, meg személyvédő állat jön szóba. Ereje, bátorsága, jó orra és szeme, nagyfokú idomítható képessége, győzősége, kitartása mind leginkább erre teszik alkalmassá.

Feje nyulánk, a fülek között széles, lefele keskenyebb, arcorri részben kissé elvékonyodó, ajkakban zárt, fogzatban egymásra vágó. A fülek $\vee$ alakúak, szélesen tűzöttek, a fél fejig érők, fekvők. A nyak középhosszú, erőteljes, szügyfele elvastagodó, fenhordott, lebenytelen. Szügy közepes széles és mély. A hát majdnem teljesen egyenes futású, széles, far felé alig lejt. A bordázat és has hengeres. A farok középhosszú, kardszerűen hordozott, de rendszerint lecsontítják s ekkor magasan tűzött és hordott. A végtagok szép oszlopszerű állásúak, csontban, izomban erőteljesek. Szőrzete gorombaszálú, (szálkás) rövid. Színe a test felső vonalán fekete, vagy igen

71. ábra. Skye terrier.

sötétszürke, alsó vonalán pedig de a végtagokon is csersárga.

1) *A skye terrier* (71. ábra). Ez az alig 20—24 cm. magas és mintegy 7—9 kgr. súlyú skót eb már hosszú, hullámos szőrű terrier és törpe, nyulánk alkata a borzebre emlékeztet.

Két változata van: a lógó és az álló fülű. Ezek, a fül eme különbségétől eltekintve, hasonlítanak egymáshoz. A feje a fülek között keskeny, homlokban elszélesedő, orrban elvékonyodó. A homlokgödör jól látszik. A fül — mint mondtam — vagy lógó, vagy álló, s az előbbi hosszabb mint az utóbbi, ez meg hegyében kissé kifele fordult. A nyak aránylag hosszú. A törzse magassághoz mérve nagyon nyulánk, mar mögött kissé süppedt, különben egyenes hátvonalú, szügyben széles és mély, bordázatban laposdad, hasban hengeres. A farok hosszú, fele méretéig lefele, innen kissé felfelé álló, izgalomban (mint az ábra mutatja), vízszintesen tartott. Végtagjai feltűnő rövidek, nem egészen oszlopszerű állásúak.

A szőrzet hosszú (9—14 cm.) gorombaszálú, de fekvő, kissé hullámos és a hátközépről két oldalra lelógó. A fejen csekélyel rövidebb a szőr s a szemboltokra lecsüng. A fül szőrtollal dúsabban ellátott. A farok is szőrzetben erősebben lompos. Színe igen változó, általános és kedvelt a sötét szürke, kékés szürke, itt-ott fekete árnyalatokkal. Mindig sötétebb a fül és farokszőr.

Egyéb terrierek, pl. a yorkshirei is, a törpe ebek közé tartoznak s ott tárgyalom őket.

VI. Pária ebek.

E cellengő, gazdátlan, esetleg egészen elvadult ebek kivált déli és keleti égöv alatt találhatóak, közönségesen mohamedán népek környezetében, teljesen magukra hagyatva, konyhai kidobott hulladékokon, dögökön élve és utcai zugokban, gödrökben, hasadékokban bántalmazatlanul szaporodva.

Tenyésztési szempontból egyáltalán érdektelenek, de a következő rövid ismertetés talán nem fölösleges.

A pária kutya átlag 44 cm. magas, nyulánk törzsű, elhegyesedő fejű, hegyesen fenálló, vagy végén bicsaklott fülű, hosszú farkú eb, gorombaszálú, sárgásszürke (kesely) színű, rövid, fekvő szőrzettel, mely a nyakon és farok alján valamivel hosszabb.

Békés természetű, de rendkívül élelmes eb, mert a mohamedán sehol se bántja, nem ingerli, hagyja lenni ahogy lehet. Ilyen s ehhez hasonló páriák és ú. n. elvadult ebek előfordulnak Ázsiában, a török birodalomban, Áfrikában, Sumatrában, Egyiptomban, Japánban, de Délamerikában is.

C) FÉNYŰZÉSI KUTYÁK, ÖLEBEK

Ebbe a csoportba sorozhatók mindazon kutyák, amelyek az eddig ismertetett nagyobb testű ebek apró (törpe) változatai, vagy egyáltalán nagy alakban nem ismer-

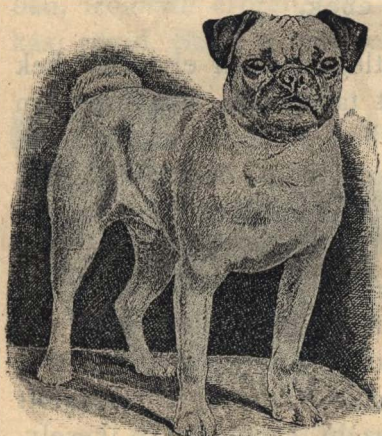

retesek s úgyszólván kivétel nélkül csak kedvtelésből tartott szobakutyák, ölebek s ú. n. dáma ebek.

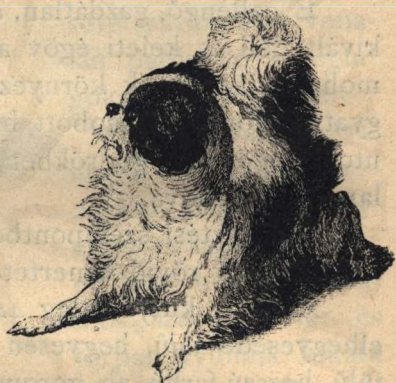
Ilyenek:

- I. a *fitorkák* (mopszok),
- II. a *törpe uszkárok* (pudlik),
- III. a *törpe őrebek* (spicek),
- IV. a *törpe bangók* (pincsik),
- V. a *törpe selymérek* (spanielek),
- VI. a *törpe agarak és egyéb törpe ebek.*

Lássuk ezeket sorrendben.

72. ábra. Fitorka. (Mopsz.)

73. ábra. Japáni tshin.

I. Fitorkák, (mopszok).

a) *A mopsz* (mopszli = fitorka = Pug dog = le Carlin 72. ábra). Eredetileg Franciaországból vagy Hollandiából származó eb s bár fejében a bulldogra emlékeztető, nem attól ered, mert kimutathatólag régibb fajta mint az.

Az átlagosan 30 cm. magas s mintegy 6—7 kgr. súlyú ezen eb feje gömbölyded, erős homlokgödörrel, tompa fekete orral, ráncos és fekete lárvas homlokkal és arccal, nagy, sunyi, izgalomban tüzes, élénk barna szemekkel. A fül kicsi, ∇ alakú, bicsaklott, esetleg kifordított csigádad. A nyak rövid, vaskos, pötyögős bőrű,

de lebenytelen. Törzse rövid, zömök, szügyben, bordában öblös, hasban alig karcsuló, hátban egyenes. Farka háromnegyed, vagy egész körben sőt azon túl is szorosan karikába kuntyorodott, röviden szőrölt. Végtagok erőteljesek, oszlopszerű állásúak. Újjai szétállók. Szőrzete apró, nem durva, fényes. Színe sötétbordó szín, borzderes, gyengén vagy erősen szíjjalt háttal és — mint mondva volt — a fejen fekete maszkkal. Egyszínűfekete is előfordul. Említést érdemel, hogy nagy a fogékony-sága a hízásra. Különbén míg fiatal és szobában él, csendes természetű, igen ragaszkodó állat; kinn járva s öregebb korban zsémbes, tülekedő, harapni kész bestia.

b) *A japáni tschin* (The japanese Spaniel = Chien du Japon 73. ábra). Ez állat selymér (spaniel)-szerű ugyan, de inkább hosszúszőrű mopsznak mondható s azért itt tárgyalom.

A tschin valószínűleg Kinából ered és Japánban számoly kutyácskának (Makura Tsin) hívják s rendkívül becézik kivált az asszonyok. Egészben mopsz alkatú, de szőrzetében selymészerű. Magassága átlag 25 cm., súlya 6 kgr., ritkán több. A feje kicsi, tarkónál lapos, homlokban dudorodó, igen mély homlokgödörrel, nagyon rövid, erősen feltüremlett (píse) orral, a felsőt túlérő alsó állcsonttal. Szemei feltűnően távol vannak egymástól elhelyezve. Fülkagylói kicsik, lógók, ritkábban félig állók, √ alakúak, de hosszúnak látszanak szőrzetük következtében. Nyaka hosszú, háta rövid és egyenes, vagy igen kissé hajlott, farban kissé lejt. Farka végződő felében erős szőrbojtú, fenálló és oldalra hajlított, elég gyakran félkarikába szedett. A szügy és mellkas arányosan öblös, a has felhúzódott. A lábak aránylag hosszúk. Szőrzete mindenütt hosszú, alig hullámos, lágy, selyemszerű. Színe fekete-tarka, ritkábban piros- és sárga-tarka. Akad közöttük oly kicsi ú. n. zsebkutya is, amelynek súlya alig $\frac{1}{2}$ —1 kgr.

74. ábra. Törpe uszkár.

II. Uszkárok (pudlik).

a) *A törpe uszkár* (74. ábra). Ami a már tárgyalt pudli nagyban, ugyanaz külemtanilag a törpe uszkár kicsiben. Ez utóbbi súlya legfeljebb 6 kgr. s szőrzetében finomabb,

selymesebb. Színe nemkülönbén fehér, fekete, fehér mellettel. Legkedveltebb a fehér színű, melyet úgy mint a nagy pudlit, oroszlánszerűvé nyírni szintén szokásban van.

75. ábra. Máltai törpe uszkár.

b) *A máltai törpe uszkár* (spanyol törpe pudli, bolognai—havannai—manillai pudli 75. ábra). Ez apró, hófehér színű, hosszú, selymes szőrű ebecske alig 20 cm. magas és csak 3 kgr. súlyú. Nagyjában a törpe pudlira üt. Kis feje a hosszú, dús szőrzet miatt nagynak látszik. Szemei távol állnak egymástól.

Fülei rövidek, lógók, igen hosszú szőrűek. Bőre rózsaszín, a kinövő igen finom, selymes, mindig fehér színű szőrzet alig hullámos, a hátról két oldalra lelógva fekszik, a homlok s fülszőr majdnem egészen eltakarja a szemet s az orrhátról bajusz, az állról szakálszerűen lóg le.

III. Örehek (spicek).

a) *A törpe spic.* Ez a már tárgyalt nagyobb testű spiccel azonos formálódású és szőrzetű eb, csak jelentékenyen kisebb, finomabb, könnyebb alkatú, alig 4 kgr. súlyú.

b) *A törpe selyem spic.* Ez eb valószínűleg az előbb említett törpe spic és a máltai törpe uszkar keveréke. A csak 24—30 cm. magas és cirka 4 kgr. súlyú állat inkább a spicre, mint a máltaira üt. Teljesen fehér, 20 cm. hosszú szőre szintén lágy, selyemszerű, a homlokról kissé a szemekre lóg és a halánték és pofatájon is hajzatként lóg le. Lábai apró talpakban végződnek s egészben igen finom alkatúak.

IV. Bangók (pincsek) és terrierek.

Ezek közt mindenekelőtt két német pincsi érdemel említést t. i. a rövid szőrű, nagyobb és kisebb testű törpe pincse.

a) *A német nagyobb testű rövid szőrű törpe pincsi* átlag mintegy 8 kgr. súlyú állat. Feje középhosszú, orrháti részben kissé elvékonyodó. Füle magasan, kinn tűzött, bicsaklott. Szeme középnagy, élénk tekintetű. Nyaka a fej fele elkarcsuló, hosszú, bőrében közepes bőségű. Szügye mély, bordázata laposdad, hasban mérsékelten felhúzódott. A hát egyenes, ágyékban kissé ívelt, farban majdnem vízszintes. A farok eredetileg középhosszú, de rendszerint — mert kurtítva van — rövid, s erősen fenhordott. Mellső lábak izmosak, oszlopszerű állásúak, a hátsók csánkban kissé meredekek. A szőrzet rövid, merev de fekvő. Színe többnyire mélyfekete, a szemboltokon, állkapcán sárga, fillérnagyságú foltokkal.

b) *A német kisebb testű, sima szőrű törpe pincse* teljesen az előbbire üt, de ritkán súlyosabb 3—5 kgr.-nál. Ezek közt a tigrisszerűen foltozott is gyakori.

c) *A szálkás szőrű német törpe pincs*, (majom pincs = törpe rattler 76. ábra) a már tárgyalt nagytestű, szálkás szőrű rattlerhez hasonló, de valamivel tömpébb fejű s önként érhetőleg kisebb súlyú, t. i. legfeljebb 3—5 kgr.

76. ábra. Törpe majom pincsi.

Ehhez sokban hasonló

d) *a belga szálkás szőrű törpe majom pincs*, amely már 4 kgr.-ot is megüt.

Az angol törpe terrieriek közül említést érdemel:

a) *A rövid szőrű Toy-terrier*. Kicsiben a már tárgyalt Black and tan-terrier ez állat, de legfeljebb 2—5 kgr. súlyú.

b) *A hosszú szőrű yorkshirei terrier* (77. ábra), mely valószínűleg a már tárgyalt máltai törpe uszkar és

77. ábra. Yorkshirei törpe terrier.

a Skye-terrier származéka, majdnem földig érő, selyemfinom, sima szőrzetével teljesen elüt minden eddig tárgyalt ebtől. A szín maga is különös. Átlagban a testen kékes acélszürke a szőr, a fejen, állkapcákon igen világos aransyárga, az orrháton sötét aransyárga. Ilyen

szinű a fül rövid szőrzete is. Átlagos magassága 25 cm., súlya 2—5 kgr., de akad köztük kifejlődten alig 1 kgr.-ot megütő példány is.

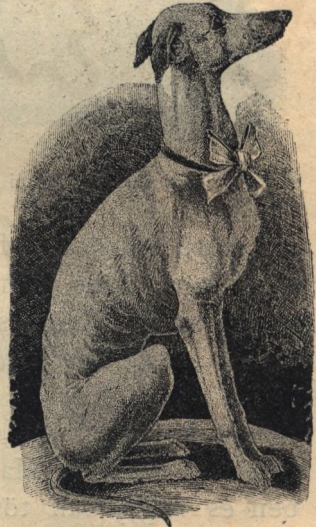
V. Törpe selymérek (Toy-Spaniels).

A nagyobb testű angol selymérnek (a Cocker spanielnek) e törpe formáját Angliában négy változatban ismerik. Nagyjában valamennyire a következő átlagos

78. ábra. Prince Charles törpe selymér.

leírás illik. A törpe test átlag 3—4 kgr. súlyú, ritkán több is; magassága a 20—25 cm-ért meghaladja. Feje gömbölyű koponyájú, széles ábrázatú, egymástól távol álló nagy, fekete, fényes szemekkel, melyek majdnem kivétel nélkül, gyengén, de folyton könnyeznek. A homlokgödör nagy, az orrhát rövid, orrban tömpe és pisze (felhajló). A fülek rendkívül hosszúk, lehajlított fej esetén majdnem a földet seprik, két oldalra szétterítve, megütnek 50 sőt 60 cm. hosszúságot a két végük között. Szőrük hosszú, hullámos, selymes tapintatú, könyökélen, konc- és combélen, a mellen, a kéztőn és a farkon lobogós. A szín a négyféle változat szerint különböző. A King Charles nevű pl. fényesfekete, vagy mély agyag-sárga;

79. ábra. Törpe olasz agár.

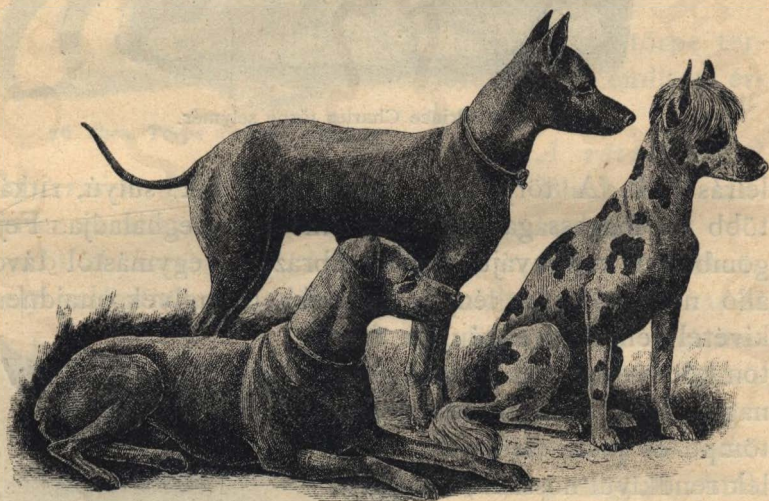
a Blenheim nevű két színben, a Prince Charles nevű pedig három színben (fekete, fehér, deres-tarka).

Az itt levő 78. ábra a háromszínű Prince Charles nevű változatot tünteti fel.

Megemlítendő itt, hogy az angol Bulldognak is van 8—10 kgr. súlyú törpe változata.

VI. Törpe agarak és egyéb törpe ebek.

a) *A törpe olasz agár* (Italian Greyhound 79. ábra). Törpébb természetűtől eltekintve, tökéletesen az angol rö-

80. ábra. Amerikai törpe kopasz agár s más törpe agarak.

vid szőrű agárra üt. Magassága csak 30—35 cm. és súlya 4—5 kgr. Színe igen különböző; kedvelt a rőt szürke, sárgás szürke, krém szín, (borsó szín).

b) *Az afrikai ú.n. kopasz agár* (80. ábra jobbról), más-ként: (*kinai kutya* = Chinese crested dog = délamerikai agár = kopasz kutya). Ez állat valószínűleg csakugyan amerikai eredetű. Magassága felmehet 40 cm.-ig s egészben és nagyjában törpe agár alkatú. A vereses barnaszürkén színezett bőr legnagyobb részében kopasz. A fej-

tetőn azonban néhány szőrszál, vagy nagyobb szőrbokréta ül. Néhány szál szőr a szügyen is lehet, a fark végén pedig kis ecsethez hasonlóan szintén szőrzet van. Semmi szépség nincs rajta, fogzatában is rendkívül gyatra eb s dacára ennek, hazánkban is tartják.

c) *A törpe Whippet*, a már tárgyalt nagyobbak kicsinyített változata, de nem megállapodott fajta. Súlya lehet 3—4 és 18 kgr. között váltakozó, ami már magában elárulja a meg nem állapodottságot.

d) *Ú. n. zsebkutyák*. Ezek tulajdonképen az ezen fejezetben tárgyalt fajtáknak vagy azok keverékeinek (keresztezési produktumainak) fejlődési hiba folytán még apróbbá lett, vagy mesterségesen még jóval törpébbé tett származékai. Láttam és mértem köztük $\frac{1}{2}$ kilogr. súlyúakat s csak 10—12 cm. magasokat. Rendszerint fel-tűnően élhetetlen, hamar betegedő s elpusztuló ebek, de kétségtelenül kedves játékszerek nőnek, gyerekeknek.

III. RÉSZ.

Tartózkodási hely.

Hogy hol helyezzük el az ebet, hol jelöljük ki és rendezzük be annak tartózkodási helyét, az sok körülménytől függ, de elsősorban mégis attól, hogy minő hasznosítású kutyáról van szó.

1. *A szobakutya* (luxuseb) *elhelyezése* önként értetően a szobában történik. Egy kijelölt helyen, rendszerint valamely sarokban, az ágy mellett, vagy máshol, kellő nagyságú szőnyeg-darab, pokróc vagy vánkos képezheti a fekvőhelyét s egyébre szükség nincs. Nagyobb luxus-ebeknek jobb — ha van — az előcsarnokban, a fedett folyosón készíteni hasonló helyet.

Ajánlatos mindezek számára előbb egy alacsony ászkokon álló rácsos fa-pricset vagy síma deszka-dobogót, esetleg kosarat, alacsony oldalú ládát elhelyezni s arra tenni a vánkost, szőnyeget, pokrócot vagy egyéb hasonlót.

Ha az ilyen nagyobb ebet pl. éjjel a mondott helyeken nem óhajtjuk tartani, hanem őrszolgálat teljesítésére az udvarban, kertben, de fedél alatt kívánjuk elhelyezni pl. fáskamrában, félszer alatt, szerszám-pajtában stb., úgy ott is fapricsről gondoskodjunk.

Az ilyen sorsra utalt ebnek jó a széna-, szalma-, gyaluforgács-ágy is, mik hogy szét ne szóródjanak, ágy-szerűen összeállított pricsbe helyezendők.

2. *Istállóebek* éjjeli tanyája természetesen az istálló. Itt sem kell megengedni, hogy egyszer itt, máskor ott

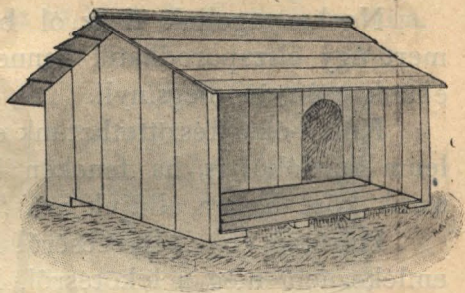
vonja meg magát az állat, hanem állandó helyet kell — szintén faprics-ágy formában — neki csinálni, úgy, hogy útban ne legyen.

Az állandó fekvőhelyre szoktatni az ebet nem kerül nagy fáradságba s ha mégis kihágónak bizonyulna ebben, úgy kell iskoláztatni, ahogy a rossz szokásoknál tárgyalva van.

3. *Házórző, portavédő ebet* annyiban a szabad ég alatt helyezünk el, hogy ólját ott állítjuk fel.

A kutya-ólnak nevezett ezen faházikó, hogy céljának jól megfeleljen, nem lehet akármilyen, ha meggondoljuk, hogy az ilyen eb, láncra verve vagy szabadon bocsátva is, életét ez ólban, vagy

ennek közelében éli le s ki van téve az idő minden viszontagságának. Kell, hogy az ól védje az ebet túlságos melegtől, hidegtől, esőtől, hótól, széltől s kell, hogy könnyen tisztán, élőködőktől mentesen lehessen tartani. Ha el-

81. ábra. Kutyáól.

mozdíthatóan (hordozhatóan) készítettjük, lehetőségessé válik az évszakokhoz mérten a hűvösnek, vagy a melegnek, árnyéknak, verőfénynek kitenni s bejáróját úgy fordítani, hogy a széljárás ne érje. Ha előcsarnokkal s abban fapriccsel készítettjük úgy, a hogy az itt levő 81-ik ábra feltünteteti, annál jobb, mert teljesen zárt helyen és félszer alatt is kénye és kedve szerint húzhatja meg magát az állat, a hidegebb vagy melegebb időjáráshoz mérten. A mindenütt jól zárt, jól fedett ól deszkákból készülhet; a kőépítmény hideg és nedves; hogy a fa-ól is belsejében minél szárazabb maradhasson, fenekével ászkokra állítandó.

Ha az ól nem előcsarnokos, bejárója elé oda kell tenni a többször említett fapricset.

A be- és kialmozást, tisztántartást minél könnyebben végzendő, az ól hátsó- vagy szélső falán jól záródó nagyobb ajtót lehet készíttetni, vagy aztán úgy lehet csináltatni, hogy egyik fala e célra leemelhető s ismét visszatehető legyen.

Önként érthető aztán, hogy az ólnak az eb nagyságához képest oly belső terjedelműnek kell lennie, hogy abban az jól elférjen. Az almozás már említett lehet az ólban is, és pedig hidegben dúsabb, melegben vékonyabb. Csikorgó hidegben e fa-ólat szalmával, gyékénynyel, nád-dal, kukorica-zsuppal körülrakni tanácsos, a bejáróját pedig egy fölészegelt zsák- vagy pokrócfüggönnyel — melyet megtanul az eb felemelni — takarhatjuk le.

Ne hanyagoljuk el az ól belsejének tisztántartását, mert úgy elszaporodhatik benne a tetű és bolha, hogy ebünk csúnyán megsínyli.

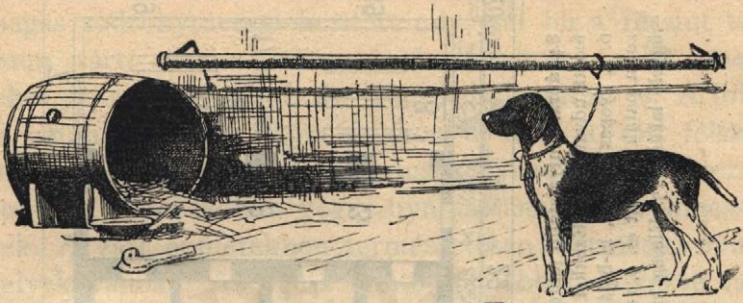
Kutya-ólat készíttethetünk egy kiürült, de ép petroleum hordóból is, ha fenekén bejárót vágatunk s két ászok közé hasára állítjuk azt. (82. ábra balról.)

Házórző eb elhelyezéséről lévén itt szó, meg kell emlékeznem még a lekötésről, leláncolásról.

Nagy felelősséggel jár a csak kissé is veszedélme- sebb természetű ebet nappal szabadon járatni a portán, mert az tudvalevőleg minden belépő ismeretlennek neki ronthat. De ha már e miatt, legalább nappalra, le kell kötnünk, igyekezzünk azt emberségesen tenni.

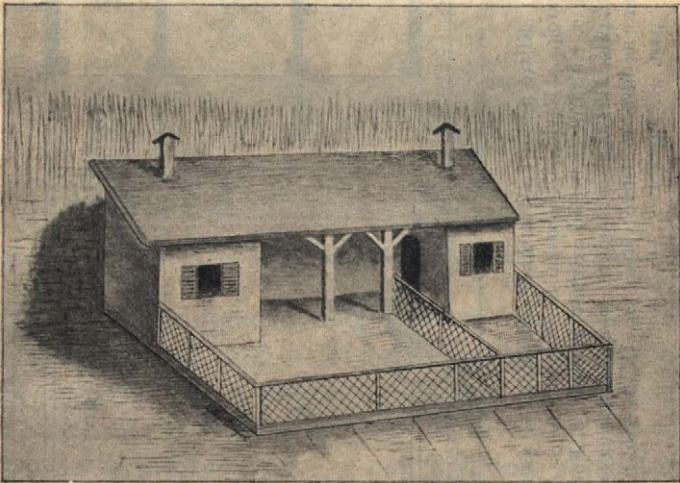
Már a nyak-örv, melybe a lánc egyik végét erősít- jük, jó ha széles, erős szíjj, amely az eb nyakát nem sérti. A lánc minél kisebb súlyú, annál jobb, felté- vén, hogy elég erős. Ezt másik végénél meg lehet az ólba is erősíteni, de jobb egy levert, külön cövekre. A lánc legalább oly hosszú legyen, hogy attól kényelmesen be- mehessen az állat óljába s ott lefeküdhessen.

Célszerűbb két szarufa közé vízszintesen egy síma, hengeres rudat erősíteni, arra lazán egy vaskarikát rá- húzni s a kutya láncának szabad végét ebbe akasztani. Így

82. ábra. Lekötés vízszintes rudra.

nagyobb mozgási tért adunk az állatnak s a súlyos lánc hurcolásának egy részétől is feloldozzuk, nem tesszük lehetetlenné az olba jutását sem s azért a lekötés mégis biztos. E berendezkedést az itt levő 82-ik ábra mutatja.

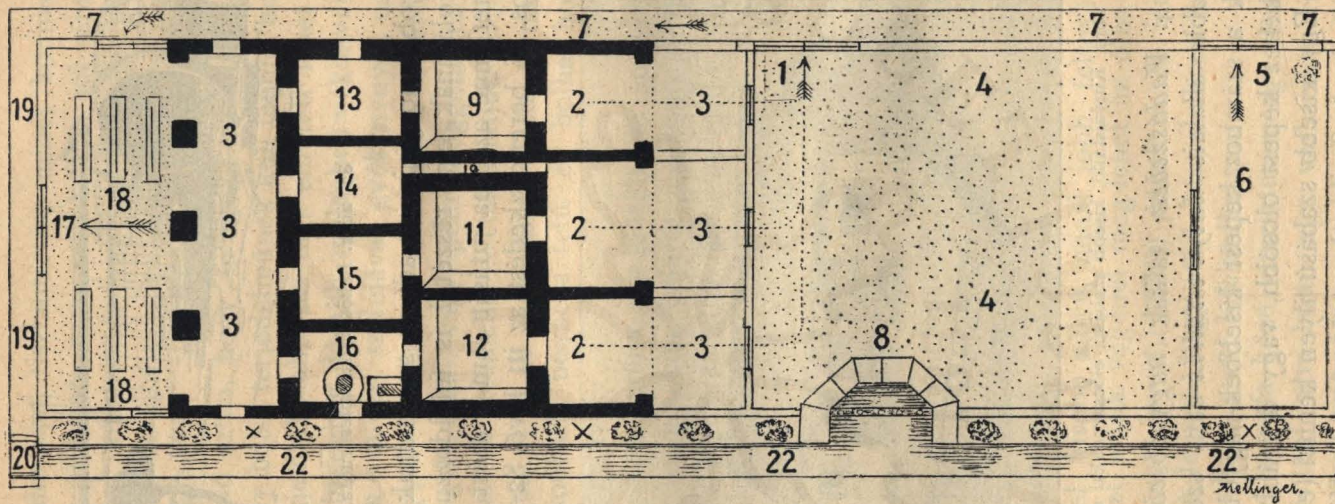

83. ábra. Kutyaistálló, kisebb szabású, előcsarnokkal s bekerített udvarral.

4. *Vadászebek, (falkák) nagyobb ebtenyészetek* számos állatait *kutya-istállók*-ban szokás elhelyezni. Ezek a számhoz képest kisebbek-nagyobbak s az ebek értékéhez képest olcsóbb, vagy drágább kivitelűek.

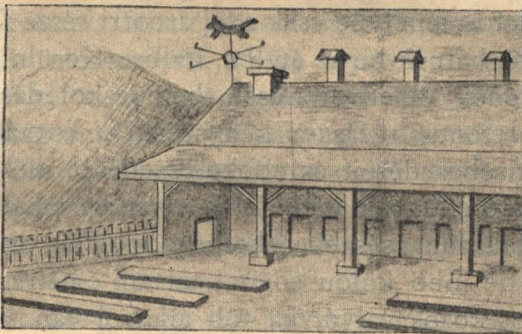
Egy kisebb szabású ilyen kennel (eb-istálló) épületet az itt levő 83-ik ábra tüntet fel. Mint látjuk, kellő

84. ábra. Kutyaistálló (ebtelep = Kennel.) alaprajza. 1. Kijáró a 2, 3 helyiségekből a kifutóba (4) és az utra. (7) 2. Kövezett, fedett udvarok. 3. Ezekkel kapcsolatos fedetlen udvarok. 4. Kavicsos homokkal borított kifutó. 5. A gyepes terület kijárója. 6. A gyepes terület, ki-bejáróval a kavicsos kifutóból. 7. Külső út és bejáró az etető udvarra. 8. Fürdő medence, melyet vízzel a patak (22) lát el. 9, 11, 12. helyiségek, ketrecekkel, pricsekkel az ebek számára. 10. Átjáró a felügyelői lakásból. 13, 14. a felügyelő lakása. 15. Eleség kamra. 16. Konyha. 17. Kijáró az útra. 18. Etető vályuk. 19. Út. 20. Híd a patak felett. X. Fásított part. 22. Patak.

magas sodronyráccsal kerített udvarral bir a részint teljesen zárt, részint félszerszerűen nyitott épület, mely lehet szilárd anyagból, de lehet fából épített is. A jobb és baloldali istálló ajtós, ablakos, a kettő között félszer (előcsarnok) is van. Ide fa-pricseket szokás elhelyezni, hogy az ebek azokon végig nyúlhassanak vagy ülhessenek. A zárt épületekben természetesen ketrecek, nyughelyek vannak. Az egész kifutó legalább is kövezzve van, de jobb a beton, vagy aszfaltburkolat, mert könnyebben tartható tisztán és fertőzésmentesen. A ki-bejárásra az ajtók a rácsnak az épülettel érintkező helyein vannak.

85. ábra. Az előbbi telep udvarfelőli homlokzata, előcsarnokkal, etető vályukkal.

Már igen modern, nagyszabású eb-istálló épület alaprajzát mutatja, alatta levő magyarázat kíséretében az itt levő 84-ik ábra s ennek homlokzati részét s az udvart az etető vályúkkal a 85-ik ábra. Evvel — mint a magyarázataból kivehetjük — már minden kívánalomnak, amely az eb díszléséhez kívánatos, megfelelehetünk.

Az épület padlásán eleség-készletek tarthatók, a tartózkodási helyek, az udvar, mindenütt cement burkolatúak, csatornázottak, így tehát könnyű szerrel tisztán tarthatók; a szemét és trágya a gyepes területen, hol az ebek meg nem fordulnak, gyűjthető össze s hordható el.

Egy hercegi falkának e telepe kétségtelenül mintaszerű s fa-vázba rakott téglából építve is nem kis összegbe

kerül, ám hogy szerényebb kivitellel is még mindig megfelelő lehet, ha különben célszerű az, az kétségtelen.

Néhány szép és jó efféle telep felett egyesek hazánkban is rendelkeznek.

5. *Felszerelés.* Hogy az ebet tartózkodási helyén jól táplálhassuk, s egyéb tekintetben is elláthassuk, gondozhassuk, különféle felszerelésekre, eszközökre van szükség, így:

a) etető edényekről kell gondoskodnunk, melyek hogy a célnak megfeleljenek, legjobb, ha könnyen tisztítható ércsészék külön-külön minden egyes állat számára (s ez az ajánlatosabb), vagy aztán közös vályú több eb részére.

Hosszú, erősen lógó fülű ebek (pl. vizslák) számára oly csésze ajánlatos, amelybe csak a fej arcorri része fér be s a fülek nem lóghatnak be az ételbe, italba. Kerülni kell t. i. a fül hegyének elnedvesedését, bemocskolódását, mert ez a fül folytonos rázására kényszeríti a kutyát s a fül széleinek kisebesedéseit és elfekélyesedését idézheti fel;

b) az itató edények, melyekből vizet, ivósokat nyújt az ember, ugyanazon csészék lehetnek, melyek az etetésre szolgálnak, de jobb külön edényt tartani e célra s ez már inkább lehet közös vályú, ha töb állatról van szó;

c) egyéb eszközök volnának még a tartózkodási hely tisztántartására való felszerelések: seprő, személtlapát, személtáda, öntöző-kanna, surló-kefe; és az állatok kefélésére, nyírására, mosására, fűrésztésére szolgáló szerszámok, berendezések; nyakörvek, szájkosarak; vezető- és lekötő szíjak, láncok, pálcák, korbácsok; eböltönyök; legszükségesebb egyes gyógyszerek, stb.

Ha még gondoskodva van a nagyobb tenyészetek istállóiban betegségekre gyanús, vagy beteg állat elhelyezésre szolgáló különálló helyiségről, annál jobb.

Minél nagyobb gond fordítatik aztán a tartózkodási hely egyáltalában vett tisztaságára, annál valószínűbb a növendék és a felnőtt ebnek díszlése, egészséges állapotban való maradása.

IV. RÉSZ.

A) A tenyésztési eljárások.

Az ebet is két főformában lehet szaporítani, t. i. beltenyésztésileg és keresztezésileg, vagyis egy és ugyanazon fajtában, avagy két különféle fajta összepárazásával.

Az ecsetelt fajták között ugyanis nincs egyetlenegy se, amely akármelyik másik fajtaival (ha csak fizikai akadály fenn nem forog) sikeresen pározható ne volna.

Általános szabály különben itt az ebeknél is, hogy hasonló hasonlóval pározva, hasonlót nemz (beltenyésztés, egyvérben szaporítás), különbözők párazása pedig a ki-egyenlítést (a kettőnek arányos összeolvadását) eredményezi (keverés = keresztezés).

Lehet eset, hogy az egyik nemző fél, egyéni átörökítő képességénél (individualis potenciájánál) fogva jobban, biztosabban örökíti tulajdonait, ez azonban kivétel a szabály alól.

Nem lehet tagadni aztán azt, hogy ú. n. visszaütés az ősökre (Atavizmus) az ebeknél is mutatkozik s a megállapodottság, illetőleg szilárdultság a vérben (vér szilárdság = fajta szilárdság) szintén fennforog.

Az előbbi következtében tulajdonok léphetnek fel t. i. az ivadékokban, melyek nemzőikben nincsenek meg, de megvoltak előző őseiknél, az utóbbiban pedig a szilárdultság következtében birtokukban levő tulajdonaikat nagy bizonyossággal örökítik s ritkán ütnek vissza. Ilyenek a régi, tiszta vérű, megszilárdult fajták s ellenkező viselkedésűek az újabbkeltű, keresztezésből eredt fajták.

Balhiedelem számba megy aztán ebeknél is

1. a megcsudálás, mely abban állna némelyek szerint, hogy a vemhes anya idegrendszerére bizonyos külső hatányok úgy folynának be, hogy méhükben levő magzataikat is befolyásolnák; balhiedelem

2. hogy hágatás közben is befolyást gyakorolhatnak ily hatányok a magzatokra, holott ez már amiatt sem lehetséges, mert a vehemképződés nem a közösülés pillanatában, hanem jóval azután indul meg; ilyen balhiedelem

3. a befertőződés, telítés (infekció, telegonia, saturatio), ami abban állna, hogy esetek lehetnek, mikor az ivadék akkor is az először hágó kanra üt, amikor az a második s többi hágatásnál már nem is szerepel.

Ebben a fertőződésben kivált vadászemberek hisznek s nagy kalamitásnak tartják, ha pl. telivérű vizslájukat véletlenül valami gyatra kuvasz vagy komondor vemhesíti meg. Pedig lehetetlen az, hogy másodízben hasonló vizslával párosított szuka akkor is kuvasz vagy komondor-szerű kölyket vessen, ha avval való közösülése kizárt.

Az előbb a méhbe fecskendezett bármiféle eb ondószála el nem bújhat ott a következő vemhesedésig, hogy aztán érvényesüljen.

Beltenyésztés. Ez alatt, mint előbb érintettem, értjük egy és ugyanazon fajtába tartozó hím- és nőstényebeknek párzását s illetőleg az azoktól való ivadéknyerést.

A szaporításnak ez a legegyszerűbb s legindokoltabb formája, mert láttuk, hogy tiszta fajták úgyszólván minden hasznosításra készen már vannak s hogy számíthatunk arra, hogy hasonlót hasonlóval pározva, hasonlót, tehát ugyanoly tulajdonút nyerünk.

Rokontenyésztés. Világos azonban, hogy bár a két párzandó kutya egy és ugyanazon fajtájú (fajta-rokon), nem következik, hogy családi vérben is rokon. Ha tehát rokon már akár közelebbről, akár távolabbról családi

vérben is a közösített két állat, úgy rokonságban tenyészünk ha szaporítjuk őket és pedig távolabbi rokonságban foly a tenyésztés, ha hím és nőstény pl. több íziglen távoli unokatestvér, közeli rokonságban, ha mondjuk első unokatestvér s még közelebbiben ha pl. édes testvér.

Vérfertőző tenyésztés. Ilyen már az imént érintett édes testvérek közötti párzás, szaporítás s mind az olyan, amelyben ugyanazon család egyedei között folyik tovább a párzás, szaporodás. Tehát anya és fia, apa és leánya, unoka és unoka között.

A beltenyésztésnek az a formája, melyet távoli rokonságban való tenyésztésnek neveztem, aggodalomra a jó siker felett semmi okot sem szolgáltat, sőt okkalmóddal, jó szakértő által végrehajtva, még a közeli rokontenyésztés is baj nélkül űzhető, de ma már akár mennyire erősködnek is az ellenkező véleményt hangoztatók, a valóságos vérfertőző tenyésztés veszélyes, mert előbb-utóbb az ivadékok silányságához, szaporátlanabb voltaához, hullatagságához vezet.

Vérfrissítés. Már a túlságos közeli rokontenyésztést, még inkább a még veszélyesebb vérfertőző tenyésztést kerülendő vagy azt kettévágandó, a fajtatisztaságot azonban fenntartandó, a tenyésztő egy művelethez nyulhat, t. i. a vérfrissítéshez. Ez abban áll, hogy az ember a szukára hasonló fajtájú, de oly kant ereszt, amely kimutathatólag nincs rokonságban a nősténnyel, vagy ha igen, hát ez a rokonság legalább is távoli.

Törzskönyv. Nos ezt igazán megbízhatóan csak törzskönyvi alapon lehet tudni s már emiatt is fontos értékesebb, nagyobb tenyészetekben a törzs- (tenyész-) könyvnek a megfektetése és pontos, lelkiismeretes vezetése, de fontos azért is, mivel egész anyagunk történetét, minőségét az tárja fel előttünk s a netáni vásárló előtt, aki az eb jószármazására tudvalevőleg (és igen helyesen) sokat ad, az olyanért jobban fizet.

Az ily rubrikázott törzskönyvbe fel kell venni a

beiktatott állat számát, nevét, le kell írni külső, belső tulajdonait, ha bak, úgy azt, hogy mikor, milyen, mennyi szukát hágott, mi volt az eredmény, mi történt fiaival; ha szuka, úgy a mondottakon kívül fel kell jegyezni róla, hogy mely kan után, mikor, mennyi, milyen ivadékot vetett s természetesen adni kell a megfelelő rovatban azt, hogy a szuka vagy kan mikor, milyen szülőktől származott.

Keresztezés (fajta-keverés) alatt, mint érintettem, értjük két különféle fajtaba tartozó ebnek a pároztatását, szaporítását még akkor is, ha pl. egy és ugyanazon fajta két változata között eszközöljük a közösítést. Így, hogy példát említsek, a magyar komondor sima fejű és borzas fejű, az angol vizsla rövidszőrű és hosszúszőrű változatának keverése is keresztezés már, még inkább persze pl. a komondornak vizslával, vizslának kopóval spicnek kuvasszal stb. való keverése.

Már most a míg a beltenyésztéssel az adott tulajdonságokon csak nehezen és lassan változtathatunk, keresztezéssel ez gyorsabban és könnyebben megy, csak az a kérdés, hogy a keresztezésben kitűzött célt sikerül-e hát elérnünk.

Akár új fajta létesítése, akár meglevőnek keresztezéssel való átalakítása a cél, csak igen nagy szakszerűséggel lehet elérni azt, azért eltekintve a derűre-borúra való, minden cél és irány nélküli fajta-keveréstől, amely könnyen és gyorsan megy, a cél és szakszerű keresztezés nehéz, problematikus eredményű műveletét vajmi kevesen űzik. Helyesebb is meglevő, már megállapodott fajtát beltenyésztésileg szaporítani, bár hogy ehhez is kell szakértelem és pedig nem kicsi, az bizonyos, de kétségtelen, hogy az eredményben a fiasko ennél jóval kizártabb.

Selejtezés. A tenyésztés produktumai tudvalevőleg nem mind sikerülnek egyformán jól, a célhoz mérten, s elhibásodott, kiöregedett egyedek is kerülnek, amelye-

ket a további szaporításra megtartani nem indokolt. Amikor a tenyésztő az ilyeneket kiválogatván, talán közönséges használati ebül felneveli, elajándékozza, megtartja vagy eladja, kiszemelést és selejtezést hajt végre.

Nem szorul bővebb magyarázatra, hogy minden olyan kutya, amely mint tenyészállat (mag-kutya) a kellő mértéket meg nem üti, a szaporításra nem alkalmas, nem érdemes, nem tűrhető a tenyészletben s ha felhasználható, egyéb hasznosításban kell értékesíteni, ha pedig nem, humanus úton-módon meg kell semmisíteni, legalább nálunk, ahol mint vágó árút értékesíteni nem lehet.

Mint bármely emlős állat tenyésztésében, úgy az ebtenyésztésben is lényeges fegyver a jó sikerhez az okszerű, szakértelmes, szigorú selejtezés, természetesen leginkább mindenütt csak ott, ahol nemcsak érzelmi motivumok vezetnek a tulajdonost, hanem talán ez is, de inkább az üzlet hideg, alkuvást nem tűrő kiváncsága, vagy, mint vadászemberekénél, az alkuvást szintén nem tűrő eb-jóság.

B) Tenyésztés.

Tudjuk, sokan szaporítanak ebet akarva nem akarva, cél és irány nélkül, a jóságos természetre, esélyre, véletlenre bízva az eredményt. Hogy ezek nem tenyésztők, szükségtelen bővebben magyaráznom.

A tenyésztő célt tűz ki, tervet készít, célja elérésére eszközöket, hogy úgy mondjam: fegyvereket használ, ezek közt szakértelmet, ami nélkül lehetetlen is felülemelkedni az egyszerű kutyaszaporító nivóján.

Mint a III-ik részben láttuk, a tenyésztendő állatok kellő elhelyezése már elsőrendű feladata a tenyésztőnek s mint látni fogjuk, az állatok táplálása, gondozása, kezelése és a többi, mind fegyver, eszköz a kezében, amelynek forgatásához értenie kell. Igen lényeges feladat természetesen magának a szaporításnak, az ivadék felnevelésének a végrehajtása, melyről a következőkben van szó.

A szuka és kan megválasztása. Tévedne, aki azt hinné, hogy a tenyészehez nem épen azon főbb kívánalmakat kötjük, mint egyéb házi állataink szaporításra hivatott egyedeihez. Kell, hogy a tenyész eb is ép, hibátlan, egészséges, jószármazású, hivatásához mért tulajdonságokkal bíró, fajtájának és ivarának jeleit jól magán viselő individuum legyen, színe-java, hogy úgy mondjam, karakteres példánya annak az ebcsoportnak, amelybe tartozik; kell, hogy alkalmas korú is legyen, mert a túlfiatalt az ivari élet erősen megronthatja, az ilyenek ivadéka csenevész, a túlőreg pedig szaporátlanabb s kölykei szintén csenevészebbek, mint a java-korban levőei.

Az egyes fajtákat jellegző külső és belső tulajdonok, küllemtani és más sajátságok bőven ismertetve vannak e könyv II. részében, s azon hibák, nem kívánatos tulajdonok is, amelyeket épen tenyészállatnál szigorúan kell venni, ott nemkülönben ecsetelve vannak. Itt csak azt hangsúlyozom, hogy egészséges szervezetre, teljesen ép nemzőszervekre nagyon tekintsen a tenyésztő; hím-nél kívánja meg a nagyobb termetet, tágasabb szügyet, élénkebb viselkedést, szukánál az öblösebb medencét, a teljes számú ép csecset s a csendesebb természetet.

Ivarzás. Már most mindenki tudja, hogy az eb nősténye is csak bizonyos periodusokban ivarzik (tüzel) s eredménnyel hágatni csak ezen időtájban lehet. Ez a tüzelés az ebnél már egészen fiatal korban (7—8 hónaposnál) fellép, szakértelmes tenyésztő azonban ekkor nem hágatja fel, hanem csak akkor, ha már harmadszor, negyedszer tüzel, t. i. $\frac{3}{4}$ —1— $1\frac{1}{2}$ éves korában, a fajtához képest.

Az ivarzás maga a szukán 10—14 napig is eltart, s megnyilatkozik abban, hogy méhhüvelyének szeméremajkai megduzzadnak, belső hártyáikon élénkebb pirosokká lesznek s nyílásukból nyálkásvéres nedv szivárog. Az ily kutya izgatottá lesz, helyét nem leli, meg is szökik, el-

kóboról (koslat) más ebekhez — különösen hímekhez — társul, de csak az ivarzás megindulásának 6—7-ik napján, mikor a kifolyás már szünőfélben van, adja meg magát a kannak, mely pedig — mint ismeretes — fáradhatatlanul napokig követi, üzi az utcán és próbálja az ólban, kenelben.

Hágatás. Az igazi tenyésztő természetesen nem engedi amúgy vadjában felhágni ebét, hanem kézből hágat, vagyis a párzandókat összeveri (legcélszerűbben kora tavaszkor, vagy késő őszön, esetleg augusztusban) egy zárt helyen az ivarzás mondott hatodik—hetedik napján s magukra hagyja, hogy dolgukat elvégezzék, de megfigyeli annak végbemenetelét. Az bizonyos, hogy egyszeri hágás (ondóömlés) is elég arra, hogy a nőstény szokásos számú kölyköt vessen, de a tenyésztő egy-, sőt két utóhágot — a következő napokon — megengedhet, hacsak a hím tulságosan nincs más szukákra is elkötelezve. Ez esetben célszerű kimélni a bakot.

Vemhesség. Ha párzáskor az úgynevezett összeragadás megállapított — termékeny egyedeket feltételezve — a megfogamzás biztosra vehető.

Az eb, mint tudjuk már, kereken két hónapig hordja és építi méhében magzatait (számszerint 2—12-ig, sőt ritkán 20-ig is), a kölykezés tehát a hágatás után körülbelül 60—64 napra várható.

Hogy a vemhesség szabályosan folyhasson le s a kölykök jól fejlődve jöhessenek világra, a hasas szukát kellő gondozásban, megfelelő táplálásban kell részesíteni. A gondozás vonatkozik megerőltetésének kerülésében, átfázástól, erőművi behatásoktól való védésében, kellő fekvőhely biztosításában, a táplálás pedig, minthogy anyag a magzatok építéséhez külön kell, a gyakoribb és jobb etetésben.

Kölykezés. A lefiadzási idő közeledtével akár kenelben, akár ólban vagy máshol tartjuk a kutyát, gondoskodni kell számára egy száraz, nem túlvilágos, csen-

des helyről s itt lehetőleg meleg, puha almot kell készíteni számára szabadon, vagy kosárban, ládában, hogy szülő-vackot csinálhasson, ahol magzatait zavartalanul világra hozhassa és szoptathassa.

Jóval a kölykezés beállta előtt az eb csecsei megduzzadnak, tejjel eltelnek, a szülés beálltakor pedig fájdalmak lepik meg a kutyát, minek következtében nyugtalanná, aggodalmassá lesz, ide-oda járkál, leül, feláll, nyöszörög, gyakran vizel s bélsárt is ürít, végre pedig nekikuporodva, vagy oldalra dülve, kölykeit rövid szünetekben, egymás után világra hozza egypár, vagy több óra lefolyása alatt. Minthogy a köldökzsinórok nem szakadnak el, azokat a szuka átrágja, így magzatait szabaddá teszi, a kiürülő magzatburkokat pedig rendszerint felfalja.

A kölykök — mint már máshol is említettem — jól kifejlődöttek, szőrrel borítottan, de leragadt szemfedelekkkel (vakon) születnek. Anyjuk azonnal gyámoltja is őket, odatologatja, igazgatja a csecseihez, lenyalogatja, felélénkíti, biztatgatja.

Szoptatás. Hogy a kölykök elégséges és jó tejhez juthassanak, s megfelelően dalmódhassanak, első dolog az anyának jó táplálása. Ebben célszerűnek látom a következők felsorolását.

A szuka természetes tejét igen nehéz más tejjel pótolni (legközelebb áll hozzá a juh- és kecsketej), azért legelőbb is, hogy elég lehessen a tej, táplálással kell segíteni, azonkívül pedig avval, hogy tulságos számú kölyköt nem hagy meg az ember, hanem a silányakat azonnal kiirtja, vagy aztán egy részét a kölyköknek — ha lehet — más szukához dajkaságba adja, végre pedig — ha megérdemli s nem lehet másképp — mesterségesen látja el tejjel, majd pedig egyéb táplálékkal.

A tejjel mesterségesen látandó el a kölyköt, oly szoptatókészüléket használhatunk, aminőt gyermek szoptatására s ha teljes tehéntejen kívánjuk nevelni, úgy

célszerű azt gyenge szikfű-virág forrázattal kissé felhígítani s minden félliternyi tejben egy-egy késhegynyi bikarbona-szódát feloldani és mindig frissen s langyosan nyújtani e táplálékokat.

A szopós kölyök rendkívül fázékony s zérón felüli, de alacsony hőfokban is már megfagy.

A meleg fészek s esetleg a betakarás — kivált hidegebb évszakban való fiadzásnál — tehát elkerülhetetlen.

Az árva, vagy számfeletti kölyök kellő gyarapodásához természetesen jobb, ha a mesterséges szoptatást mellőzve, dajka alá tesszük, ha van rá lehetőség. Ebben ne feledjük azonban, hogy csak oly dajka alá vigyük, amely legfeljebb egy héttel előbb, vagy utóbb kölykezett. Az idegen kölyköket legjobb hátukon pálinkával kissé megnedvesített állapotban és sötétben tenni a dajka alá, hogy idegen voltukat, legalább kezdetben, fel ne ismerhesse.

A világon levő kölykök díszlésére általában mélyreható befolyást gyakorol a tej útján a szoptató anya táplálásának milyensége. Úgy kell táplálni legalább is a szoptatót is, mint a vemhesre nézve mondva volt, t. i. gyakrabban és jól. Naponta 4—5-szöri, bár kisebb adagú etetés indokolt mindkettőre nézve s az eleségben túlnyomó kell legyen a húsféle.

Alkalmat kell adni továbbá a szoptató szukanak arra, hogy vackát elhagyhassa, magát kijárhassa, ürítéseit végezhesse. Minthogy pedig a fogban és körömben erősbödő, már idősebb kölykök anyjuk vagy dajkájuk hasát, csecseit nem ritkán véresre sértik, időnként utána kell ennek nézni s gyenge szódaoldattal a sérült helyeket megmosogatni.

Elválasztás. Hogy a csecstől, tejtől való elválasztás simán mehessen végbe, fokozatosan célszerű azt eszközölni és aztán legkorábban a kölykök 4—5, legkésőbb 8 hetes korában végleg elszakítani azokat a csecs-

tól. Erre a fokozatos elválasztásra részint azért van szükség, hogy a kölykökre se legyen a tejtől való rögtönös elcseppenés hátrányos, de a szoptató-állatra se, melyre előnyös, ha csecsei fokozatosan apaszthatják el a tejet. Az eljárás ebben egyszerűen az, hogy az ember e végleges elválasztást megelőző néhány napon a szoptatót huzamosabban távoltage a kölyköktől s ez alatt azoknak az imént mondott formában tehén-, vagy ha lehet kecske-, avagy juh-tejet nyújt edényből úgy, mint vizet nyújtani szokás. Ha nem innák, bele kell ütni abba többször orrukat, vagy kézzel a tejbe merülve, újjal kell a szopás formájában becsalogatni szájukat a tejbe. A szoptató netán megdagadt csecse kámfor-olajjal vagy althea-írral való masszálásra rendszerint javul, vagyis lelohad, elapaszt.

További gondozás. Végleges elválasztás után következik a kölyök további felnevelése, majd tanítása, idomítása s ha a kellő kort elérte, tenyésztésre vagy egyéb hasznosításra való igénybevétele. Első feladat az előbbi kizárólagos tejeleséget egyéb étkekkel helyettesíteni. Kezdetben erre a célra legjobb a tejleves, behintett nem friss, de jó kenyérdarabokkal, avagy benne főtt rizszel, később ló- vagy más olcsóbb húsleves, szintén főtt árpával, zabbal, rizszel vagy kenyérmorzsával és nyers vagy főtt hús. Ez eleség kezdetben naponta 3—4 óránként kis adagokban, később négyszer, háromszor, majd kétszer naponta, már nagyobb adagokban, t. i. jóllakásig adandó.

A kölyök három hónapos korától kezdve már csontot is kaphat, részint hogy az erősebb rágástól fogzása megkönnyebbüljön, részint, hogy ásványi anyagokhoz bőségesebben jusson. Legjobb e célra a fiatal állatok csontja, porcos izülete, kivált pedig a borjúláb s veszélyes az el nem rágható szálkásodó csont, mely a torokban megakadhat. Aki a pénzt nem sajnálja, készen kapható ú. n. kölyök-piskotát (Puppy-Biskuits) s más hasonló mesterséges eleséget is nyújthat.

Figyelemmel kell aztán lenni arra, hogy pontosan betartassék az etetés ideje s közben ne jusson az állat semmi eleséghez, különösen ne holmi csemegékhez. Kivételt talán a luxus-öleb képezhet, amelyre azonban szintén nem előnyös az időközben való nyalánkodás. Gondot kell fordítani természetesen a kellő tartózkodási és nyugvó helyre, a kiadó, szabad mozgásra, az állat tisztántartására, helyes viselkedésére, viszontagságokhoz való szoktatására. Ha aztán féléves korát elérte, nagy állat számba veendő, kivált a koszt dolgában úgy, mint hátrább tárgyalva van, de mégis avval a különbséggel, hogy eleségében még mindig a húsféle szerepeljen erősebben s nem a növényi eleség és hogy még mindig naponta háromszor, nem pedig kétszer, vagy egyszer adassék neki az étel, amint kell, hogy adassék — mint látni fogjuk — a megélemedett kutyának.

Az így növendékké lett ebbel való további bánásmódról, folytatólagos neveléséről, tanításáról a következő V. részben szólok.

V. RÉSZ.

Felnevelés, tanítás.

Névadás. Mihelyt némi értelmi képességet veszünk észre a növendék-eben (s ezt észrevehetjük már 2—3 hónapos korában), adjunk neki nevet s szólítsuk következetesen azon.

Távol áll tőlem valakit befolyásolni akarni ebben, de annyi sok jól hangzó, szép, jellegző magyar név van, melyet kutyának adhatunk, hogy idegen nevekre rá nem szorulunk. Hagyjunk hát békét a Zsuzsu, Zsoli, Iszi, Hektor, Junó, Diana, Gesa, Harras, Champion, Favorit, Patrick, Lady, Automobil, Freulein stb. neveknek, legyen a mi magyar ebünk: Purdó, Gerle, Sármány, Sajó, Bundás, Filkó, Betyár, Bicskás, Árva, Csalán, Tüske, Tisza, Duna, Mackó, Csáté, Szeles, Vakarcs, Szellő, Villám, Hajrá, Hogyvolt, Virág, Pici, Kicsi, Pötön, Kontrás, Duda, Bőgő, Cigány, Fecske, Cirmos s több hasonló száz, meg száz.

Még [ha egy eb további tanításáról s idomításáról volna is szó, nem boldogulhatunk névadás nélkül, több eb birtokában épen nem, s ez esetben még célszerű egymáshoz nem hasonló hangzású nevet adni, hogy jól megértse valamennyi a magáét. Ha például Cédát hívjuk, vagy kergetjük, könnyen magára veszi a Préda nevű s Léha nevű eb is s holmi Otromba, Iromba, Goromba név között nem tud elég különbséget tenni a kutya.

A névre már feltétlenül hallgató, vagyis a szólítást meg is értő ebbel a további nevelésben, tanításban, idomításban könnyebb elbánni, pedig a vadászebek ido-

mitásától eltekintve is, sok mindenre meg kell tanítanunk a kutyát, ha örömlket akarjuk benne lelmi, vagy hasznát akarjuk venni.

Az idomitást magát, vonatkozzék az bármiféle ismer-tetett vadászebre, nem kívánom terjedelmesen tárgyalni, legfeljebb főbb vonásaiban ismertetni. Rövidre szabott könyvemben tér sincs erre, de vannak is már a vadász-ebek idomitásával foglalkozó magyar nyelvű könyveink. Itt hát a következőkre szorítkozom.

1. *Tanítás figyelmességre, szófogadásra.* A név-megértéssel kapcsolatban sok egyébre is figyelmessé lesz az eb, ha figyelmét fel sem hívjuk is, még inkább persze ha felhívjuk. Elég a nevéen szólítva figyelmét magunkra irányítani, aztán pl. valami tárgyra (mondjuk a kezünkben tartott eleségre, madárra, macskára, vagy valamely esetre, jelenségre) ujjunkkal rámutatni s hangoztatni: «Zsobri! ni, ki az, mi az, ki ez, mi ez?» Ennek csak néhányszori, komoly és következetes ismétlése után az eb körültekintővé, figyelmessé, minden történő iránt érdeklődővé válik s az marad a figyelmeztetés további hangoztatása nélkül is. Ez a figyelmesség, éberség kivétel nélkül minden ebtől megkívánható, leginkább persze élet- s élő- vagy holt vagy on őrzésére hivatott kutyától.

A figyelmesség felköltésével szorosan kapcsolatba hozandó a szófogadásra tanítás, melynek legelső grádicsa az, hogy a kutya az ember (különösen természetesen a gazda, vagy hozzátartozói) kívánságára, parancsára felkeljen, ha fekszik, lefeküdjék, ha áll, megálljon, ha mozog s meginduljon, ha vesztegel.

Legjobb ezt az iskolázást a kutya minőségéhez és a körülményekhez mérten zárt helyen (szobában, udvarban, kifutóban) végrehajtani úgy, hogy nevéen szólítva: «Ide jere»-t kiált rá az ember, s aztán egy helyre mutatva, «Ülj», vagy «Feküdj» szóval inti a leülésre, vagy lefekvésre, egyben balkézvel korbácsot is mutatva neki,

ha a jobb kézzel való lenyomásnak (leültetésnek, lefektetésnek) nem engedelmeskednék.

A kis korától kezdes, gazdáját ismerő és szerető eb azonnal engedelmeskedni szokott e parancsnak; ha azonban ellenáll; nem ül, nem fekszik le és «Kelj», «Emelkedj» parancsra nem kel fel, úgy türelemmel ismételtetni kell a dolgot, esetleg az önfejű, durcásabb természetűeknél végig kell legyinteni rajta a korbácsal, de nem hogy fájdalmat okozzunk neki, hanem hogy szégyenérzetét felköltve törjük meg engedetlenségét.

Természetes, hogy ha engedelmeskedik, megveregetjük, vagy megsimogatjuk tenyerünkkel s meg is dicsérjük «Helyes», «Szép», «Jól van» s hasonló szavakkal. Holmi nyaláncságoknak jutalomképen való nyújtását legjobb kihagyni az eszközök közül ép úgy, mint a durvább fenytést.

Egy másik módja a szófogadásra s egyben a rendes étkezésre való tanításnak, hogy úgy mondjam: a gyomron keresztül történhetik. Eleséget tesz ugyanis az ember az eb elébe s fejét lenyomva arra kényszeríti, hogy az ételhez ne merészeljen nyúlni. «Ülj» vagy «Feküdj» szavakat hangoztatva s a bal kézben a korbácsot is láthatólag tartva, ha csak néhány szempillantásig is nyugton marad, rá kell szabadítani «Fel» szó hangoztatással az ételre. Ismétléseknél hosszabb szüneteket lehet aztán tartani a «Nem szabad» és «Szabad» között. Van eset, hogy ekként iskolázott eb az elébe tett ételt, bármily éhes is, órákon át is «üli» s csak a felszabadító szó kiejtése után lát hozzá.

Hogy egészen tökéletes legyen ez a szófogadás, azt is meg lehet tenni, hogy az eleség előtt bizonyos távolban lekuksolt állatot a «Fel» vagy «Szabad» hangoztatásával felszabadítja az ember, de fél-úton rákiáltja az «Ülj» vagy «Feküdj» szót, mire az eb megint lekuksol s csak újabb «Fel» vagy «Szabad» szóra lát neki az evésnek.

Ezeknek az «Ülj», «Feküdj» és «Fel» meg «Szabad» szavaknak egyéb körülmények között is engedelmessékednie kell a kutyának, azért minél tökéletesebben bele kell azt verni, de mint mondám: nem okvetetlenül korbáccsal, hanem türelmes ismétlésekkel. A szobai luxus eb pl. csak így köthető igazán kijelölt helyére, csak így nem merészkedik fel az ágyba, kanapéra s más tiltott helyre; a személyt kísérő eb is csak így nem lesz alkalmatlanná vendéglőben, kávéházban, úton-útfélen senkire és semmire; csak az ilyen fog engedni egyetlen szisszenésnek, füttynek, vagy más hasonló hívásnak, parancsnak.

Nem képez ez alól kivételt a vadászeb sem, sőt a szófogadás, a vadász kívánságának, parancsának feltétlen követése, ennél még fontosabb.

2. *Tanítás szobatisztaságra.* Habár olykor a szabadjában, udvarban, ólban, kifutóban tartott ebek is kellemetlenséget okozhatnak ürülékeik szerte-szét hullogatásával, egyenesen türhetetlenekké válnak a szobai ebek, ha a tisztaságra megszoktatva nincsenek.

A szobatisztaságra az ebet csak egész fiatalkorában lehet megszoktatni; aki az arra legkedvezőbb ezen időt elmulasztotta, szakadatlan bosszúságokkal kell küzdenie, kivált nagy városokban és emeleten. Ezekről menekülendő, ne is mulassza el senki a szoba-ebet már kölyök-korától kezdve iskolázni ebben, vagy aztán csak oly élemedettebb ebet tartani, amely szobatiszta.

Első feladat akármily szobakutyát is figyelemmel kísérni s mihelyt legkisebb jelét mutatja annak, hogy szükségét érzi az ürítésnek, ki kell tenni a szabadba. Apró ebek, ha megszoktatják, el tudják végezni e szükségüket pl. a fürdőszobába, vagy félreeső helyre tett homokkal hamuval felszórt nagy lapos tálba is. Hogy azonban ez sem tartozik a kívánatos állapotok közé, az bizonyos. Azért csak ki a szabadba ezekkel is. Korán reggel legyen a szobai ebnek az első utcára vezetése, aztán, ha fiatal, 3—4 óránként ismételtessék ez meg a nap

folyamán. Öregebb ebek reggel, délben este, ha kibocsáttatnak, vagy kivezettetnek, elég.

Esetleges betegségektől eltekintve, az ürítések szükségére nagyon függ a táplálástól. Nedves eleségek, sok víz = sok vizelet; egy-kétszeri etetésnél több evés = sok bélsár. Amely ebet este és nem délután etetnek, itatnak utoljára, az a szobába zárva éjjel könnyen követ el illetlenséget. A jól szoktatott, egészséges szobaeb, úgyszólván, pontosan az etetési idő után $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ órával érzi szükségét az ürítésnek s addig ki is tart vele. Szabadjában élő kutya — különösen koslatás idején — minduntalan vizel és bélsárt is sokszor ürít.

A szobába piszkítást tehát szintén csak tanítással lehet megakadályozni s ebben kitünő segítő, ha a kutya a szükségét jelezni tudja. Jelzi pedig ezt legérthetőbben hangadással (ugatással). Az erre való tanításról alább van szó, a szobábamocskolás rossz szokásának leküzdéséről pedig a rossz szokások tárgyalásában van említés téve.

3. *Tanítás hangadásra.* Már az imént említett szobatisztaság szempontjából is szükség van arra, hogy az eb hangot adjon (ugasson, «beszélni» tudjon), de szükség van erre azért is, hogy némely vadász, de aztán majd mindegyik őreb is, jelezze a fennforgó körülményt, esetleg épen veszedelmet.

Az ugatásra sok fajta ebet tanítani nem kell, ad az hangot, némelykor minden komolyabb ok nélkül is; de viszont némely eb természeténél fogva nem ugat, más meg néma marad, ha hangadásra be nem tanítjuk.

Erre betanítani a kutyát úgy szokás, hogy az ember szeliden ingerkedik vele. Pl. macskát fog az ölébe s azt a kutyának mutogatja; eleséget szimatoltat vele, de nem adja oda neki; neki-neki szaladva bosszantja, stb. Ha «nyilatkozik» (hangot ad), megdicséri, megsimogatja az ember s rá szól, hogy: «hogy ugat a kutya?» Így csak amar rászokik, hogy ha az ember figyelmét egyáltalán magára akarja vonni, hangot kell adnia. S ez az

imént tárgyalt szobatisztaságnál is előny reá s előny a gazdára.

4. *Tanítás szájkosár-viselésre.* Minthogy ország-szerte törvény diktálja egyfelől azt, hogy egyáltalában ebadó-jegygyel, másfelől és bizonyos esetekben szájkosárral és vezető-porázzal legyen felszerelve a kutya, nem igen kerülhető ki e szerszámoknak alkalmazása. Kivételt ez alól a szobát, portát, tanyát, nyáját el nem hagyó eb képez, melyhez a gyepmester nem férkőzhet befogási szándékkal.

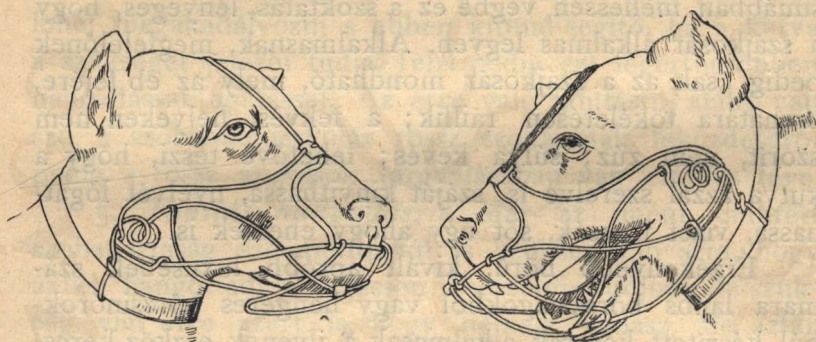
A szájkosár viseléséhez is idejekorán célszerű a kutyát megszoktatni, a viselésre betanítani. Hogy minél simábban mehessen végbe ez a szoktatás, lényeges, hogy a szájkosár alkalmas legyen. Alkalmasnak, megfelelőnek pedig csak az a szájkosár mondható, mely az eb fejére, orrhátára tökéletesen ráillik; a fekvési helyeken nem szorít, nem zúz; súlya kevés; lehetővé teszi, hogy a kutya azzal szerelve is, száját kinyithassa, nyelvét lógathassa, vizet ihassék, sőt úgy ahogy ehessék is.

Érzékenyebb bőrű, kivált apróbb luxusebek számára lapos bőrszalagokból vagy hengeres bőrszinórok-ból készített kosarak alkalmasak s ilyenek eszköz-kereskedésekben különféle nagyságban és kivitelben kaphatók; erőteljes, nagy, s talán veszedelmes természetű kísérő- és védő-ebek már részben vagy egészben ércből készített szájkosarakkal látandók el, de kell, hogy ezek is lehetőleg megfeleljenek az előljelzett kívánalmaknak. Ha megfelelnek, úgy csak az első egy pár napon mutatkozik az a kellemetlenség, hogy a kutya fáradhatatlanul letörülni igyekszik lábaival a kosarat; nem illő, sértő kosár ellenben majdnem szakadatlaná teszi az ebnek gyűlöletét e szerszám iránt s van eset, hogy a kosár által okozott sérülések mellé önmagát is véresre kaparja az állat a fején.

A legideálisabb kosár, amely azonban még nincs megszerkesztve, kétségtelenül az volna, amely mint imént

érintettem, a harapás lehetőségét feltétlenül kizárja, de nem akadályozza a szájnak kitérését, a nyelvlógatást, az ivást, evést és egyben kellemetlenséget, fájdalmat az ebnek másként sem okoz. Ilyesféle szerkezetű az itt képen bemutatott, nyíló és záruló szájkosár (86. és 87. ábra), de ez, mint látható, egészben sodronyból készült, tehát nem kényelmes, romlékony is, kivált rugalmas sarkaiban az állkapcákon; ám nekem az a hitem, hogy okos módosítással ép ez a szájkosár volna a legjobb, s a leghumánusabb is; legjobb, mert a harapást lehetlenné teszi ez is és legemberségesebb, mert viselése a legkevésbé gyötrő az állatra.

86. ábra. Szájkosár zárt állapotban.

87. ábra. Szájkosár nyitott állapotban.

Persze én is értem azokat, akik hangoztatják, hogy: le a szájkosárral, ezzel a kutyát (vagy más állatot is) gyötrő szerszámmal; csak hogy én, mi tagadás, orvosember létemre sok és súlyos, de sőt egyenesen rettenetes tapasztalásból ítélek, mikor okkal-móddal szükségesnek, mi több: elkerülhetlennek mondom ebre a szájkosarat, de csak azt szeretném, ha végre egy igazán ideális formája merülne fel annak.

5. *Tanítás a gazda követésére.* Aki kutyáját magával akarja hordozni, az, az előbbieken kívül, be kell tanítsa arra, hogy lépten-nyomon híven kövesse őt. Az, hogy a szabadjára hagyott eb a gazdát híven, kicsapongás nélkül követi, a lehető legnagyobb ritkaság a legjobban

idomított kutya esetén is, kivált oly időszakban, amikor az ivarzás (bakzás, koslatás) folyamatban van. Herélt és petefészküktől fosztott ebek vezeték nélkül is híven követhetik esetleg gazdájukat, más ebek azonban a legjobb tanítás dacára is kirugnak — mint mondani szokás — a hámból. Emiatt — mondom: kivételes körülményektől eltekintve — elég, ha az eb a gazdát vezetéken is, híven és jól követi. Mert a nyakörv (nyakravaló = nyakszija) és jártató (vezető) szija, kötél vagy lánc igénybe vételével való vezetése (s illetőleg a gazdakövetés) sem oly sima, mint az ember gondolná, erre is szoktatni, tanítani kell a kutyát és pedig minél korábban cselekedjük ezt (pl. az eb $\frac{1}{4}$ éves korában) annál jobb.

Az eljárás ebben a következő lehet. Egy szabad helyen, a lehetőleg puha nyakravalóval felszerelt ebet, vezetőszija vagy láncra vesszük s igyekszünk megindulni vele. Alig van eset, hogy a kutya ezen első alkalommal ellene ne szegülne a vezetésnek, a porázon tartásnak. Minden kigondolható módon törekszik szabaddá tenni magát s az engedelmességet megtagadni. Hátrál, oldalag, előre tör, ágaskodik, le is fekszik: szóval «erőlködik» szabadulni kénye és kedve szerint. De persze mind e törekvéseire nem kell adni semmit, hanem következetesen azon kell lenni, hogy a vezetéknek engedjen, előbb talán csak rövid, később hosszabb időre, végre pedig egyáltalában és pedig úgy, hogy kövesse a gazdát rendszerint baloldalon és kissé hátrább, simán, minden kitérés, előremenés, vagy hátramaradás nélkül, olyformán, hogy a feje lehetőleg mindig a gazda combjánál legyen. Semmikép se kell túrni, hogy előretörjön, oldalra húzzon, hátrafelé vongáljon. Természetes, hogy minél inkább betartja a kívánt vezetést, annál jobban meg kell dicsérni a már ismert módon s minél inkább ellenszegül, annál inkább meg kell fékezni, büntetni, az előbb szintén már jelzett módon.

Ebben a tanításban is legjobb mellőzni a cseme-

gékkel való jutalmazást s nem szabad megengedni, hogy pl. gyermekek madzagra kössék a kutyát s úgy húzzák, vonják ide-oda. Ez mindenképen elrontja az eb vezethetőségét s egyben reá viszi kötelének elharapására. Ez utóbbi kalamitás egyébiránt megelőzhető érc (lánc) vezetők és lekötők alkalmazásával, melyek esetleg — ha érdemes rá a kutya — szíjjal is be lehetnek vonva.

Erőteljes, nagy testű és szilaj természetű kutyák, különösen ha fél éves korukig a vezetékhez meg nem szoktatták, egyszerű nyakravalóval alig vezethetők; ezek számára különféle kényszer-örvök, feszítő-szorító nyakravalók vannak szerkesztve. Ilyen pl. az itt levő 88. ábrán feltüntetett, mely, mint a gyepmester hurok, a nyakra reá szűkül, de a megfojtás veszélye nélkül. Vannak még

88. ábra. Nyakörv.

ú. n. korall — nyakörvök, idomító — nyakravalók, amelyek rendszerint tövises szerkezetűek, a nyakat az engedetlenség esetén szurkálják. Embertelen

eszközök ezek, az igaz, de kivált a vadászok szerint: a cél szentesíti az eszközöket.

Apróbb ebek örv helyett ú. n. mell-hámnál fogva vezetnek. Bizonyos, hogy ez a legemberségesebb formája a vezetésre szolgáló eszközöknek, csak hogy sok eb — pl. egy erősebb dog — evvel oda vihetné a gyengébb embert, ahová akarná (nem az ember, hanem a kutya).

6. *Tanítás egyéb műveletekre.* A vadászatnál számításba jövő műveletektől részben és megint eltekintve és figyelmen kívül hagyva a valóságos mutatványszámba menő műveleteket (zenélő kutyát, színész-ebet, műlovar-kutyát, stb.), nem nehéz betanítani az ebet pl. láb- (kéz-) «adásra, ú. n. pacsizásra», de szintén a fiatalabb, fogékonyabb korban. Elég erre a kutyát magunk elé ültetni, eleséget mutatni, «pacsi»-t hangoztatni s megmutatni,

hogy miben áll az, s többszöri ismétlés után akkor oda adni neki az ételt, mikor már önmagától ad parolát.

Hasonló eljárással nem nehéz, ugyancsak a fiatal ebet, két lábon járásra megtanítani. Lehetőleg éhes állapotában megemelünk előtte valamely neki izletes eleséget, s mindaddig nem adjuk oda neki, míg két hátsó lábára nem áll s nem követi a csalogatást.

Ugyanez eljárással két lábon való táncolásra is megtaníthatjuk a kutyát, míg fiatal.

Aki ugrásra óhajtja megtanítani az ebet, jó, ha oly zárt helyre teszi az állatot, amelyből kijutni csak egy helyen lehet és pedig csak akadályt ugorva. A szófogadásra megtanított eb már minden egyéb beavatkozás nélkül átugorja a korlátot, ha nevén szólítva hívjuk, még inkább persze, ha valamely jó falattal is csábítjuk erre. Hasonló eljárással elébe tartott boton, karikán való átugrásra, sőt igen magas (egy-két, sőt három méternyi) kerítések, korlátok átvevésére idomíthatjuk, mint az hátrább a rendőri szolgálatra tanítás tárgyalásában érintve van. (Lásd 92 –93-ik ábrát.)

Nehezebben, de némi türelemmel elég hamar betaníthatjuk az ebet pl. arra, hogy holtnak tettesse magát. Ennek a menete a következő. A szófogadásra már kész ebet lefekvésre bírjuk s addig-addig csitítjuk rászólással és korbácsolással, míg teljesen nyugodtan, moccanás nélkül nem fekszik. Kezdetben elég, ha ezt egy pár szempillantásig cselekszi, ezért is megdicsérjük s valami jó falattal megjutalmazzuk. Később megköveteljük aztán, hogy hosszabban legyen «holt». Láttam ebet, amely ily idomításra 15 percig egyetlen észrevehető mozdulatot nem tett.

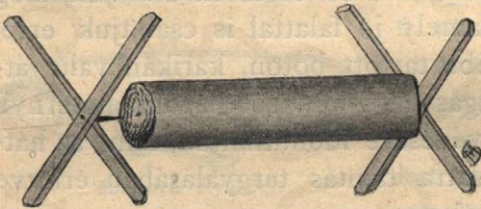
Továbbá megtanítható az eb — szintén nem sok fáradsággal — tárgyak hordozására és tárgyak elhozására (aportírozására).

A szófogadásra kész eb pl. ha nem ehető tárgyat a szájába adunk, s intjük és kényszerítjük ismételten és

fáradhatatlanul, hogy azt ki ne vesse, megtartja fogai között s ha be van szoktatva már az ember követésére, követi is azt a szájában levő tárggyal. Egy apróbb fagolyó, kis fa-bakk (89-ik ábra), fogantyús kosár, tarisznya, legalkalmasabbak erre. Sőt viszi, ha betanítjuk — az eb a szájkosarát, a korbácsot, a sétabotot, az esernyőt stb. is; előhozza a papucsot, zsebkendőt, stb.

Tárgyak elhozására (aportírozására), míg nem eleség az a tárgy, nem nehéz a kutyát betanítani; nehezebb még élő, de sebzett vagy holt állat elhozására reá szoktatni. Kell előbb nem ehető, s csak aztán az ehető tárgyak aportírozására tanítani. Az imént jelzett fagömb, fa-bakk elgurítása és az ebnek reá uszításával, többszöri ismétléssel elérhetjük, hogy e tárgyak után rohan, elfogja és rágni kezdi.

89. ábra. Aportozó fa-bakk.

«Hozd ide» «Aport» és «Tedd le» kiáltásokkal, korbáccsal való fenyegetéssel odáig vihetjük az állatot, hogy leteszi elének a tárgyat, vagy meszszebbről elének is hozza s «Ereszd el» szólásra átadja. Vadászebet türelmes, következetes, kitartó ily tanítással odáig lehet vinni, hogy se szó, se beszéd is végrehajtja aztán az aportírozás műveletét.

Terhek vontatására és ú. n. taposó malmok mozgatására is be lehet tanítani az ebet. Nálunk az az eset, hogy kutyát ily célra használnak, ritkaság, külföldön elég gyakori. Többé-kevésbé állatkinzás számba vétetik nálunk a kutyáknak ily módú munkáltatása.

Rendszerint a ló szügyelős szerszámához hasonló hámba fogják az ebet. Ha egész alkatában alkalmas erősségű és természetű az eb a célra, úgy, emberséges elbánást feltételezve, én a kutya munkáltatásának nem vagyok feltétlen ellensége, de esküdt híve se, mert egész

szervezetében olyan állatnak ismerem az ebet (még az eszkimók munkás kutyáját se véve ki), amely terü-vontatásra és terü-hordásra nincs elég kedvezően megalakotva, de meg van alkotva mégis e munka némi viseléséhez.

Az eb, tanítással kiképezhető — mint érintettem — sok egyéb műveletek végrehajtására is. Az agár, a vizsla, a borz eb, a róka-kopó, a patkányfogó, stb., különleges műveletek végrehajtására idomítható. Ezenkívül a kutyát úgynevezett művészi cselekvésekre (stiklikre) is be lehet tanítani. Láthatunk ebet idomítva pipázásra, lakomázásra; rendőri szolgálatra; cirkuszi mutatványok végrehajtására; koldulásra; műlovari, akrobatai, zenészeti mutatványokra; szindarabok előadására stb.

7. *A vizslaidomítás alapvonalai.* E vadászeb idomításába kezdendő, túl kell legyünk már vele mindazon tanításokon, amelyek az 1—6. pontokban előadattak. Súlyt kell helyezni mindenekelőtt a már nagyjában kész vizsla abbeli idomítására, hogy szájában tárgyakat fogjon, vigyen, hozzon s átadjon.

Ehhez felszerelésképen szükséges a már említett nyakkörv (88. ábra,) vagy a korállos, esetleg szeges örv, mellyel a vizslát felszereljük s melybe $1\frac{1}{2}$ —2 méter hosszú pórázt fűzünk, hogy annál fogva hatalmunkban tarthassuk; készletben tartunk még egy 30—35 cm. hosszú, 4 cm. széles s ugyanoly vastag, lekerekített élű deszkadarabot; továbbá a már ismertetett apportozó bakkot (89. ábra); egy 35 cm. hosszú és $9\frac{1}{2}$ cm. vastag botot; papirlemezekből összekötött 35 cm. hosszú és 7 cm. vastag csomagot; hasonló nagyságú zsákokat homokkal töltve; még egy ilyen zsákokat, melyre azonban nyúlőr-öv van kötve; végre egy $1\frac{1}{2}$ kg. súlyúra és 4 kg. súlyúra megtöltött s összevarrt egész nyúlőrt. Ezek fokozatos, sorrendben történő felhasználásával gyakoroljuk be a vizslát lehetőleg tágas, zárt területen, ahol más senki sincs, arra, hogy az épen mondott tár-

gyakat kezünkből kivegye, ha letesszük, felvegye, ha ellobjuk, utána menjen, elhozza (apportozza), szájából kibocsássa, vagy élénk letegye. Fontos, hogy ne menjünk tovább a fokozatos, könnyebbről nehezebbre átmenő gyakorlásra, míg az előző cselekményt az eb hibátlanul és biztosan végre nem hajtja. Folytatni lehet aztán az ilyen idomítást pl. egy holt galambot használva, melynek szárnyait lekötöttük. Evvel is és felváltva a többi tárggyal, mindazt végrehajtatjuk, amit imént. Felhasználhatunk közbevetve egyéb már igazi állatokat is, lelőtt állapotban; pl. foglyot, kácsát, házi nyulat, mezei nyulat, majd kisebb súlyú rókát is, ha kerül. Mindezeket aztán, lehetőleg szemlélők jelen nem létében, szabad területen is végre kell vele hajtatni s ha ott szelesnek, ügyetlennek bizonyulna — ami előfordul — megint zárt helyen kell a gyakorlatokat megismételni vele, aztán újra a szabadban próbálni.

További feladat a vizslát a szabadban a vad «megállítására», illetőleg arra idomítani, hogy előbb pórázon majd póráz nélkül is, szóra vagy intésre lefeküdjék (lehasaljon = kussoljon), meg ne mozduljon s csak hívásra (füttyre vagy más jelre) kövesse megint a vadászt.

A kussolás tanításában a szabadban úgy lehet eljárni, hogy «Kuss»-t, «Feküd»-jet, «Hasalj»-t kiáltva rá, egy bizonyos helyen megállásra és lekuksolásra kényszerítjük az ebet, s örvébe hosszabb, bőrrrel bevont láncot erősítve, eltávolodunk tőle 50—100 lépésnyire eleinte úgy, hogy szemmel kísérhessen. Visszapillantgatva ha látjuk, hogy fejét emeli s készülődik a felkérésre, újra «Kuss»-t, «Le»-t, stb. kiáltva s ostort is mutatva hatunk arra, hogy ne moccanjon. Ha helyét, dacára ennek, elhagyná, megbüntetjük s hasalni kényszerítjük megint.

Ha végre már ekként elfogadhatóan kussol az eb, úgy rátérünk annak beleverésére, hogy akkor se moccanjon kuksolásából, ha minket nem lát. E célból erdő,

liget, berek mellett kussoltatjuk le s mi bevonulunk a fák közzé 50—60 lépésnyire úgy, hogy az eb ne láthasson minket, mi azonban szem előtt tarthassuk őt. Ha felkél, ismételjük az előbb jelzett eljárást, ha pedig nem kél fel, próbára tesszük pl. avval, hogy felkél-e vagy nem, ha pl. a kísérő segédünk előtte felbukkanik, vagy ha egy lövést dörrentünk el. Nem szabad ugyanis kussoló helyét addig elhagynia, amíg a tanító hozzá nem megy s a felkelést meg nem engedi neki.

Ha pórázon megy már ez a dolog, úgy póráz alkalmazása nélkül is végig kell csinálni e tanítást, s odáig vinni az ebet, hogy pusztá intésre is feltétlenül lekussoljon s meg ne moccanjon. E célból korbáccsal kezünkben, karunkat megemelve kiáltjuk rá a «Hasalj»-t «Kuss»-t, stb. mit épen egyszersmindenkorra alkalmazni kívánunk, majd a kiáltás elhagyásával s csak az ostor felemelésével szorítjuk a lehasalásra. Hogy ez se megy többszöri, következetes ismétlés nélkül, az érthető.

Feltevén, hogy a szárazföldön való apportozásban már kellő jártassággal bír az eb, a vízből való apportírozásra betanítani nem ütközik nagy nehézségbe. Ezt az idomítást nyári időben, nem magas partu vízben s legcélszerűbben egy híd közelében hajthatjuk végre.

Az ismertetett apportozó bakkot pl. előbb a parton dobjuk el, majd fél, egy és több méternyire a vízbe s rá szólunk a kutyára, hogy «Utána!» «Hozd el!» «Apport!» Ha nem menne be a vízbe, úgy hosszú pórázt akasztunk nyakörvébe s a hidra állva behuzzuk a vízbe. A partról belódítani kevésbé tanácsos. Nehány ismétlésre magától is belemegy aztán.

Amíg az így látható tárgynak az apportozására aránylag könnyen rájön a kutya, a láthatatlannak a felkeresésére és elhozására már jóval nehezebben. Mégis, jó szaglás esetén, ez se ütközik túlerős akadályba.

Eljárhatunk ebben a következőképen:

Elejtünk valamely tárgyat, pl. a mondott papir-

lemez-köteget menet közben a nyílt úton úgy, hogy az eb észre ne vegye s néhány lépést téve előre, elé hívjuk az ebet s rászólunk, hogy «Keresd!», mutatva is az irányt s menve is a fele; ismétlések esetén persze már irányt se mutatunk, hogy hadd törje magát a tárgy felkeresésében egymaga a kutya.

A másik mód volna, hogy ugyancsak az eb tudta nélkül valamelyik tárgyat a jelzettek közül félrébb eső bokorba, fűbe, vetésbe dobunk, s vissza vagy előre, avagy oldalt menve, megközelítjük azt valami 50 lépésnyire s akkor keresésére uszítjuk a kutyát.

Az ekként már megidomított vizslát aztán a tényleges vadászatnál nem sok egyéb vadászfogással s a terephez, viszonyhoz mért használással, maga a vadász dresszirozza ki véglegesen. (L. *Főnagy* könyvét a vizslaidomításról.)

8. *A tacskóidomítás alapvonalai.* Mindazokra, amik e fejezet 1—6. pontjaiban mondattak, természetesen be tanítható a borz-eb (Daxli) is, és jó is, ha az ott mondtak főbbjeire be van tanítva, mert akkor különleges hasznosítására, a róka és borzvadászatban, annál könnyebben idomítható.

Jóllehet, hogy úgy mondjam: vérében van már a daxlinak kivált a borz- és róka üldözésére való fogékonyság, bizonyos tanítás nélkül ebben még se viheti elég tökélyre.

Nem szenved kétséget, hogy legideálisabb tanítási, idomítási forma a természetes valóságban, amott a róka-vagy borztanyán volna, de nem lehetetlen és sokszor ki se kerülhető a mesterséges kotorékokban való tanítás azelőtt, mielőtt a daxli a valóságos borz- vagy róka-lyukhoz juthat. Nem szabad ugyanis elfeledni azt, hogy a fiatal, tapasztalatlan, tudatlan tacskó a szörmés vad odujában egy öregebb oly példánnyal kerülhet szembe, amely bakalódásával örökre elveszi a kedvét a lyukba búvástól.

A róka- vagy borztanyát utánzandó s a tacsót annak használásával idomítandó, egy rövid árkot ásat az ember könyökszerű hajlással a közepén s befedi azt deszkával és erre rádobatja a kiásott földet. A bejárattól mintegy $1\frac{1}{2}$ méternyire letolható és felhúzható deszkarekesztéket kell alkalmazni, hogy avval a járat közepe elzárható s kinyitható legyen. Az így csinált csatornába, melynek közepét a mondott deszkarekeszsel elzártuk, bebocsátunk aztán a tacsó szemeláttára egy patkányt vagy kisebb macskát. A daxli nagy csaholással követni fogja a macskát és szoritja a rekesz felé. Kisvártatva felhúzzuk a rekeszt, hogy a macska tovább hatolhasson s hogy az eb követhesse.

Másik alkalommal az eb tudtán kívül bocsátandó be a csatornába a macska s a daxli ráuszítandó a bejárásra. Ha már jól hatol be, jól kutat az egyszerű csatornában az eb, úgy ágazatosra lehet azt készíteni, búvó helyekkel ellátni a macska számára. Később, ha lehet, fiatal rókát bocsáthatunk az ágazatos csatornába s ha jól megy már a daxli munkája, kivihetjük a róka vagy borz valóságos tanyájára.

Meg kell jegyezni, hogy addig, amíg az üldözendő áldozat benn van, nem szabad megengedni, hogy az eb visszatérjen a gazdát, tanítót nézendő, mert ezt megszokja s használhatlanná válik.

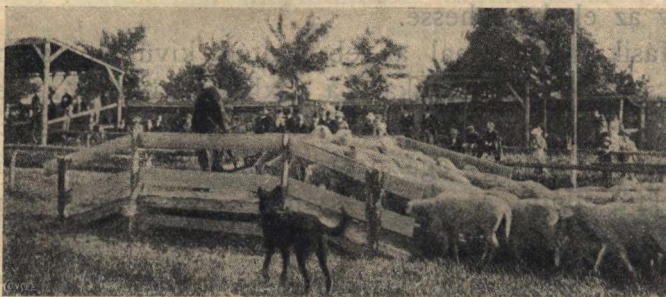
Különben a fiatalt egy kitanult öreg működésének segélyével oktatni jó, de kettőt egyszerre bocsátani a csatornába nem indokolt.

9. *Idomítás nyájörzésre.* A nyájörzésre hivatott ebek, aminők kivált a juhászkutyák, rendszerint — hogy úgy mondjam: beleszületnek feladatukba s eltanulják e mesterséget szüleiktől és közönségesen csekély fáradtsággal idomíthatók aztán a nyáj tökéletes együttartására, terelésére, tilostól való visszatartásra, éjjeli, nappali őrszolgálatra, esetleges ellenségek megfélemlítésére, megtámadására.

Az egyszerű juhász, gulyás, vagy egyéb pásztoreMBER is érti a módját, bár jóval kevésbé komplikált formában, annak az általános tanításnak, amelynek mibenlétét könyvem e részének az ebtanításról szóló 1–6. pontjában ecseteltem, a 4. pont kivételével, t. i. a szájkosárviselésre való tanítás mellőzésével, melyre szükség nemcsak hogy nincs, de amely merőben ellenkezik is az ez esetben fennforgó céllal.

Hogy minő tökélyre viszi pl. némely juhász a tanítással ebét, mutatja hazánkban számos puli, kuvasz és komondor s mutatják németországi s más külföldi juhnyájak juhászkutyái.

90. ábra. Jelenet egy német juhász-eb versenyből. A kutya állja a juhokat, hogy a hídon haladjanak.

Az ember szinte el sem tudja képzelni már ily eb nélkül a nyáját, kondást, ménest, gulyát, különösen ma, amikor már két- és négylábú tolvajoktól kevésbé lehet ugyan féltetni a jószágot mint régen, mikor az állat «elhajtások» farkas-, medve- s egyéb dúvadak által okozott károk napirenden voltak, ámde mikor a «tilosok» elszaporodtak és a mondott kalamitások se szüntek be egészen, és így a jó pásztorkutyára, nyájebre még mindig nagy szükség van hazánkban is. Emiatt eléggé elszomorító, hogy ezen ebek igazi jó minőségben való fenntartására és tökéletesbítésére súlyt senki se helyez, csak épen egy néhány «vérbeli» pásztor-család, a maga módja szerint.

Külföldön egészen másképp van; pl. a Németbirodalomban még díjazással egybekötött juhászb-versenyeket is rendeznek, hogy efajta ebeiket fenntartsák és tökéletesbítsék. Követnünk kellene e példát. A 90-ik ábra egy ily jelenetet mutat.

10. *Idomítás rendőri szolgálatra.* E szolgálatra is idomítandó a kutyát, általánosságban ki kell képezni

91. ábra. Jelenet idomított rendőr-eb versenyből. A kutya (Frack nevű német juhász eb.) arretálja (elfogja és helyben tartja) a gonosztevőt.

előbb úgy, ahogy a már ismételten érintett 1—6. pontban előadva van. Ha evvel elkészült az idomító, úgy ember elleni támadásra, annak megállítására (91. ábra), feltartóztatására, esetleg leteperésére kell betanítani az ebet, okvetlenül úgy azonban, hogy harapásával veszélyessé ne legyen arra az emberre. Ha a szökésben levő gonosztevő után nagy akadályokat is át tud venni (92—93. ábra), annál jobb.

Az ember elleni tanításnak egyik menete a követ-

kező. Veszünk egy erős, durva törülközőkendőt s azt két végén megfogva és széthúzva, odatartjuk a kutya

92. ábra. Jelenet ugyanazon versenyből. Wolf nevű német juhász-eb felkuszik s átugrik egy 2'55 méter magas korlátot.

elé, s uszítjuk «Fogd meg»-gel, hogy harapjon bele. Ha fogai közé vette már, úgy ide-oda ráncigáljuk, felemel-

jük, lehúzzuk a kendőt s vele az eb fejét, mindég ellenkező irányban, aztán rákiáltunk, hogy «Ereszd el!» Nem tágítunk, míg a fogd meg-nek és ereszd el-nek pontosan nem engedelmeskedik. Ezután a széthúzott kendőt ráterítjük s ráfeszítjük hátunkra és háttal az ebhez fordulva s a kendőt ide-oda mozgatva, ráparancsolunk, hogy fogja meg. Fokozatosan feljebb és feljebb emelve kar-

93. ábra. Ugyanazon Wolf nevű eb átugrik egy 120 méter széles s ugyanolyan magas sövényt.

jainkat s a kendőt, arra kényszerítjük a kutyát, hogy hátunkra felugorjon s úgy is megfogja és ráncigálja a kendőt. Harmadik fázisában az idomításnak egy segédet veszünk igénybe. Az idomító tartja most az ebet az örvénél fogva, szembe a fellépő és feléjük közeledő segéddel, aki ingerelni törekszik a kutyát. Az eb, ha rászól az idomító, hogy «Fogd meg!», kész kitörni, ágaskodik, ugat, azonban a tanító nem engedi, hogy reá

rohanjon a segédre. Ennek akkor 20—30 lépésnyire el kell szaladnia, ott meg kell állnia, s az imént jelzett kendőt hátára kell tartania, háttal az eb felé fordulva. Az idomító elbocsátja ekkor a toporzékoló ebet «Fogd meg!» kiáltással, az ráugrik a segéd hátára, megragadja a kendőt, azt tépi, húzza. Abban a pillanatban, amelyben az eb a segéd hátára ugrott, a segédnek «meg kell adnia magát», vagyis le kell kuporodnia, a tanító pedig füttyentve vagy «Bocsásd»-ot hangoztatva inti le az ebet, mit ha az nem követne, büntetést ró rá a korbáccsal.

Öregebb, már harapós kutyáknak ily iskolázását nem szabad megkísérelni, mert bajt okozhat a segédkezőben s annak idején a kiszimatolt, üldözött, feltartóztatott gonosztevőben is, és nyilvánvaló, hogy a szófogadásra már előzetesen jól betanított, gazdájának feltétlenül engedelmessé tudó mérges s vakmerő természetű, de különben embert meg nem harapó eb kell legyen az, amelyet imígy ember ellen idomítani — már annyira, a mennyire — indokolt.

Részemről ennek indokoltságát nem látom be s csak az ebidomítás tételeinek minél teljesebbé tévése okából vettem itt ezt is rövid tárgyalás alá.

94. ábra.

VI. RÉSZ.

Táplálás, gondozás, adás-vevés, szállítás.

1. *Táplálás.* Az eb, mint már érintve volt, húsevő ugyan, de a kevert eleség az, amely a háziasított kutyának legmegfelelőbb, mert gyomra négyszer annyit képes magába foglalni, mint összes belei, de egyben bélcsatornája csak hatszor olyan hosszú, mint teste és sok növényi rost feldolgozására nem képes. Élettani tudományos vizsgálatokból is tudjuk, hogy legmegfelelőbb az ebnek is a fehérjét, szénhidrátot és zsírt tartalmazó táplálék és pedig 1:3 arányban, egynek a légenytartalmu fehérjéket, háromnak a légenyt nem tartalmazó szénhidrátokat és zsírt véve s megjegyezve, hogy az állati fehérje jobb a kutyának, mint a növényi.

Vessünk most rövid pillantást a felhasználható főbb tápszerekre s azok adagolására.

a) *A tej,* mint láttuk, növények táplálására első-sorban felhasználható, de nyújtható megelémedett kutyáknak is, mert ezek is igen jól tudják annak tápanyagait kihasználni. Különösen előnyös tejen tartani a beteg és lábbadozó kutyákat. Egészséges, kifejlődött ebnek sok drága teljes tej kellene, ha egymagában nyújtatnék az; kizárólag azon tartani tehát még azért sem volna tanácsos, mivel az eb emésztő-készüléke a nagyobb mennyiségű tejjel nem tud elbánni, attól megbetegszik. Még inkább áll ez az olcsóbb lefőlözött tejre, melyet csak belefőzött rizzsel, liszttel, korpával tanácsos nyújtani s pl. az aludt tejet, irót, savót, inkább csak életrendi szeryanánt, pl. hasszorulások esetén. Vadász-ebeknek —

mint versenylónak a korpáskeveréket — szokás hetenkint egyszer-kétszer a bélsár lazítására aludt tejet, bele aprított száraz kenyérral nyújtani. Ezt magam is jónak tartom s követésre ajánlom.

b) *A tojás*, e rendkívül tápláló s aránylag könnyen emészthető tápszer szintén — mint a teljes tej — csak igen kivételes esetekben jöhet szóba az eb táplálásában, névszerint mint erősítő táplálék tejbe, húslébe habarva, beteg és öreg, meg fejlődésben elmaradó állatoknál.

c) *A húson*, az állatvilágból eredő tápszerek e harmadikán, megélhetne ugyan a kutya, ha egyebet nem kapna is, de oly mennyiségeket kellene neki abból nyújtanunk, hogy élete minden szükségletét fedezhesse, hogy azt emésztőszerveinek megbetegedése nélkül (úgy, mint a tejre nézve is mondva volt), nem tudná elviselni.

Emiatt a húst szénhidrátot és zsírt tartalmazó növényi eleségekkel keverve vagy azok kíséretében legjobb nyújtani, kivált a megélemedett ebnek, melyet, mint többször érintve volt, mindentevőnek kell tartanunk. Nagy figyelemmel kell lenni nyers hús nyújtás esetén arra, hogy — akármiféle hús is az — nincsen-e megromolva; húsmérgezés folytán ugyanis igen sok értékes eb ment már tönkre. Ha csak lehet, főtt állapotban, zsírral (pl. teper-tővel) és növényi anyagokkal együttesen adjuk tehát a húst az ebnek. A keverésre jó az olcsóbb rizs, az akármiféle liszt, sőt a burgonya és főzelékfélék is, de ezek csak kisebb mennyiségben.

Közönséges és már ahhoz szoktatott kutyának kitűnő elesége a jobbféle, vegyes konyhahulladék, lehetőleg frissiben s nem nagyon fűszeres minőségben. Vadász-ebeknek nem szeretik e hulladékot adni, attól félnek t. i., hogy a fűszertől a szaglása megromlik.

Kitűnő eleséget ad eb számára a mézszárszék, hentesbolt ú. n. hulladéka, ha megromolva nincs; már a gyepmesteri telepeken kerülő hulladékokhoz legjobb hozzá

nem nyúlni. Igen jó a főtt pacal (kérődzők gyomrai), de a belek is, még inkább a lép, máj, tüdő — ha kerül.

A húsfélék közül igazi eb-eleség az aránylag olcsó, s igen tápláló lóhús, mely tudvalevőleg nálunk is kapható már. E hús napon szárított állapotban, tanyás kutyák, pusztai ebek kiváló elesége, ha romolva nincs. Marhahús csak értékesebb ebnek adható okszerűen, juh-hús s vadhús már inkább; sertés- és borjúhús nemkülönben, de ezeknek már inkább a kevésértékű minősége.

Mindenféle, de különösen sertés- és vadhúst, lehetőleg főzve vagy sütve kell adni az ebnek s különösen kerge birka fejét, férges tüdőt és több effélet nyersen adni veszélyes. Figyelemre méltó még, hogy a túlságosan kifőzött s nem levével együtt adott bármiféle hús az eb táplálására nem alkalmas, attól — ha egyebet nem kap — éhen veszhet.

Különben hogy szálkás halak, baromfi és egyéb állat hegyes, éles csontjai az eb torkán akadhatnak s azért ezek nyújtása nem tanácsos — önként érthető.

Határozottan jó tápszerek e csoportban még a tepertő lisztes anyagok kíséretében, továbbá a jóféle húsrostos eleségek (eb-lepény, kutyapogácsa, kutyának való szárított véreleség), melyekről hátrább még szó van.

d) *A rizst* főtt állapotban az eb kedveli s igen jól kihasználja, de hús kíséretében válik az igazán kitűnő eleséggé a kutya számára is. Erre a koztra a tapasztalás szerint rá nem un az eb s folyton jó bőrben marad, ha kellő mennyiségben kapja. A mennyiségről hátrább van szó.

e) *A liszt, dara és korpá* akármely gabna után, forrázott, még inkább főzött állapotban, nem túl nagy mennyiségben és hússal keverve, ívós- vagy kásaformában egyaránt alkalmas az ebnek. A korpát nehezen emésztí ugyan, s pl. a zabliszttől vagy zabdarától hamar megcsömörlik és igen bűzös vizeletet kap, de ezeken

némileg segíteni lehet kis adagban és keverékben való nyújtással, luxus-ebeknél (szobakutyáknál) pedig a zabliszt nyújtás teljes mellőzésével.

f) *A kenyér*, névszerint az olcsóbb fekete, ha jól ki van sütvé, nem egészen friss és romlatlan, hús adagolása mellett jó elesége az ebnek. Már nehezen emészthető volta miatt a korpa-kenyér kevésbé alkalmas, de hússal az is nyújtható, a fehér kenyér pedig jobb a barnánál, de túldrága a közönséges ebnek.

g) *A hüvelyes magvak* (lencse, bab, paszuly, borsó) legumentartalmuk folytán az eb által még nehezebben emészthetők, mint a gabnafélék; főtt állapotban, kis adagban és rizzsel s kevés hússal keverve azonban adhatók, de ekkor is az elnehezedéstől, elhizástól lehet tartani.

h) *A gumók* (pl. a burgonya) s *a gyöknövények* (pl. répák) szigorúan véve nem kutyának való eleségek s legfeljebb húsos tepertővel keverve adhatók főzött állapotban s kis adagban. A répák között még a főtt murkot használja ki legjobban az eb, egyéb zöldségeket pedig képtelen hasznára fordítani.

i) *Az ebpogácsák* (Fattinger-féle, Spratt-féle, melyekben legjobban meg lehet bízni) nagy szolgálatot tehetnek mint alkalmas eleségek az ebtáplálásában, sőt, mint jelezve volt már, a Puppy-Biskuit-ek a kölykök felnevelésében is. A húsrostokból, lisztes anyagokból, szárított murokrépából s egyéb hasonlókból álló ezen pogácsák azonban aránylag drágák, közönségesebb ebek táplálására tehát nem ajánlhatók. Ha etetjük, fellágyítva adjuk s hogy takarékoskodjunk vele, egyéb, olcsóbb eleségek kíséretében.

Jutányosabban kaphatjuk az eblepényt, ha magunk készítjük. Pl. veszünk (hogy grammokban beszéljek)

300 gramm foszforsavas meszet,

180 " konyhasót,

3000 " húslisztet,

5000 " búzakorpát,

10,000 " rozslisztet,

s mindezt bensőleg jól összekeverjük s aztán élesztővel vagy kovással s vízzel kenyér-tésztára csináljuk és e tésztát egy cm. vastagságú lepénnyé kinyújtjuk, tenyérnyi nagyságúra vagdaljuk, mint a kenyeret megsütjük, s teljes kihülés után mégegyszer sütjük (kétszersültté csináljuk).

Nagy előnyük kitűnő tápláló hatásuk mellett az állandóság, vagyis a romlás nélküli eltarthatóság, kis helyfoglalás, könnyű szállíthatás. Állandóság dolgában már kifogás alá esik a tepertős eblepény, mely könnyen avasodik.

k) *A táplálék mennyisége*, hogy a legelől jelzett 1:3 arány meg legyen a légenytartalmú és légenymentes tápláló anyagok között, s hogy tehát a kutya jól táplálkozzon, körülbelül a következő lehet:

Egészen nagy ebnek egy napra pl.

5—600 gramm hús és 120—150 gramm zsiradék;	vagy
5—600 " " és 500 " rizs;	vagy
4—500 " " és 300—400 " zabliszt;	vagy
6—900 " jó eblepény.	

Kisebbednek

150 gramm hús és 20 gramm zsiradék;	vagy
120—150 " " és 100—150 gramm rizs;	vagy
200—300 " jó eblepény.	

Akár ilyen, akár más összetételű és adagú eleség nyújtásánál azt kell megfigyelni, hogy jó húsban, bőrben, erőben van-e az eb, nem romlik, nem hájasodik-e s ahhoz kell mérni a kevesebb vagy több, kiadóbb vagy kevésbé kiadó étel adagát. Különös figyelmet kell fordítani ebben a semmit tevő apró szobakutyákra, ölebekre. Ezek t. i. igen kevés húsételt bírnak el, úgy hogy tanácsos, ha az egész napi eleségadaguknak, mely burgonya-, dara-pép, kenyérmorzsa, főzelék-féle és sovány húsleves lehet — csak $\frac{1}{4}$ részét teszi ki.

Persze egészen más, ily szabályokba nem szorítható kosztón kell hogy éljen a legtöbb nyáj-eb, pásztor-kutya s hasonló állat már «a szükség törvényt ront»-ból kifolyólag s holmi bográcsmaradék, szalonnabőr, birka-, bárány-, malachulladék, sajt- és kenyérhéj, de sőt kukorica, dinnye, egér stb. is megteszi, no meg az esetleg megejtett «nyúl, fácán s miegyéb». Hogy kívánatos volna ez ebekre is több gondot vetni az etetés tekintetében — az bizonyos.

1) *Az etetés idejét* illetőleg már mondva volt, hogy növendéknek többször, felnőtt ebnek kevesebbszer kell adni egy napban a táplálékot.

A felnőtt eb gyomrát az emésztett étel körülbelül 12—16 óránként hagyja el, azért egy napban egyszer — de jól — etetni az ilyent, elég. Ha a napi adagot két részletes adagra osztva reggel és este felé etetünk, már nagyon is megfeleltünk a kifejlődött kutya ebbeli szükségletének.

Adjuk különben az eleségeket langyosan, vagy lehülve a kutyának és ne túlmelegen; és pedig nem azért, mert — mint némely balga ember véli — a forró ételtől-italtól megvesz az eb, hanem azért, mert már természeténél fogva nincs ez állat meleg, vagy éppen forró eleségekre utalva.

m) *A sózást* illetőleg csak annyit, hogy arra a kutya szervezetének is feltétlenül szüksége van, s körülbelül annyira sózandó az elesége, mint a mi emberi ételeink.

Egyéb fűszerek — bors, majorána, paprika, szerecsen-dió-virág stb, stb. — melyeket mi használunk, kutyának nem valók, a cukor azonban, mérsékelten nyújtva, feltétlenül jó az ebnek is.

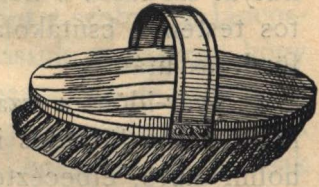
n) *Az itatás* dolgában úgy vagyunk az ebbel is, mint akármely más házi állattal: víz nélkül az sem lehet el; ha nedves anyagokon él, kevesebb, ha szárazokon, több víz kell neki s nagyobb mennyiség nyáron, mint télen. Méregetni a mennyiséget nem szokás, de a minő-

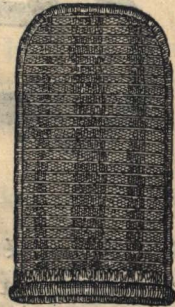
séget nagyon is szükséges mérlegelni. Ebnek is csak a tiszta, átlátszó, szintelen, szagtalan, íztelen és hűvös víz jó, s ilyenel nemcsak az etetésekkor, hanem időközben is meg kell kínálni az ebet, ha ugyan víz, melyhez kedv szerint hozzá juthat, nem áll rendelkezésére.

2. *Gondozás.* Azok után, amiket az elhelyezésről, táplálásról szólva elmondottam, a következőkre szorítkozhatom e tekintetben ezen a helyen:

a) *Fésülés, kefélés.* E műveleteket hébe-hóba érdemes volna akármiféle eben is végrehajtani, de okvetlenül értékesebb kutyákon és luxus-ebeken általában. A hosszúszőrű ebek szőrszájai könnyen összezecsapzódnak, szennyel hamar eltelnek s ártalmára vannak a bőr működésének, az állat egészségi állapotának. Az elszenyyesedés rövidszőrű ebeken is hamar beáll s még a legtisztább környezet sem védi egészen a kutyát a bemocskolódástól. Egy erősebb csontvagy ércfésű s egy nem túl éles kefe (95. ábra), továbbá egy szőrlesimító szőrkesztyű (96. ábra) a felszereléshez kell hát tartozzék s azokat időnkint használatba is kell venni részint a szenny eltávolítására, részint azért, hogy élőködők tányát ne üthessenek a bőrön, de azért is, hogy a bőr életműködése fenntartassék s végre, hogy a kutya külső megjelenésében evvel is tetszetősebb legyen.

95. ábra. Kefe.

96. ábra. Szőrkesztyű.

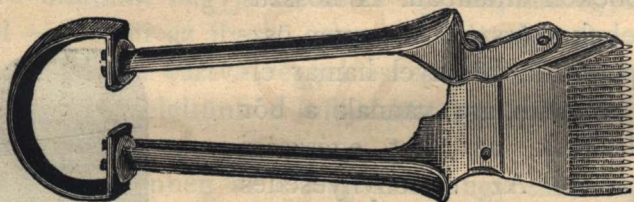
b) *A mosás, fürösztés* egy másik módja az eb tisztántartásának s hogy miben áll, nem szükséges magyaráznom. Annyt mégis hangsúlyozok, hogy edényben mosásra langyos lágy vizet szappan használással legjobb igénybe venni. Ha a víz kemény volna, ami nem mos

jól, kevés mósószódával lágyítható. Érzékeny bőrű, elkényeztetett ebek mosására közönséges erős szappan helyett enyhe toilett-szappanhulladékot lehet használni.

Okkal-móddal, a szükséghez mérve, élőködöket megtámadó szappanféléket is használhatunk, melyek kutyamosó szappan, élőski ellenes szappan néven kaphatók. Meleg fürdő után hideg permetének tenni ki a kutyát szokásos s nem is ártalmas és egyenesen ajánlatos testének csutakolással, letörléssel való szárítása ily fürdetés után.

Nyár-időn a szabad vízben, lehetőleg úsztatással kapcsolatos fürdetés is igen jótékony az ebre, kivéven holmi apró, elbecéztetett ölebeket, melyek sokkal gyá-

97. ábra. Olló.

moltalanabbak és kényesebbek szoktak lenni, semhogy ezt a procedurát baj nélkül kiállhatnák.

c) *A nyírás* ahhoz alkalmas és kereskedésekben kapható kutyanyíró ollóval (97. ábra) vagy géppel oly ebeken szokott végrehajtatni, amelyeknél nem fektetnek súlyt a fajtát jellegző szép, hosszú, tömött szőrzetre, vagy amelynek nyírással valami formát (pl. mint a pudlinál, oroszlánszerűséget) kívánnak kölcsönözni. Nyírni kell aztán oly ebet már okvetlenül, amely valamely súlyosabb bőrbajban szenved, hogy könnyebben, biztosabban lehessen gyógykezeln.

d) *Felöltöztetni* az ebet teljesen, vagy félig záró takaróba, kabátba, kivált télen szokás, hogy a hideg ellen védelmet nyújtson az öltözék s erre leginkább rászorul a kopasz, vagy nagyon gyérszőrzetű eb, avagy

a szobában elkényesedett kutya. A legdíszesebb öltözék is csak csúfítja az ebet, legjobb volna hát az öltöztetési szokással felhagyni s azt csak igazi szükség esetén venni fel a gondozás teendői közé.

e) *a kellő jártatás, mozgatás* végre az, ami még az eb-gondozás teendői közé tartozik. Látjuk, hogy a szabadban épen nem, vagy keveset mozgó kutyák elkényesednek, elhájásodnak, elbetegesednek; ez intőjelül kellene szolgáljon arra, hogy névszerint a szoba- és láncos-ebet naponta egyszer-kétszer bocsássuk szabadon, hogy valami biztos helyen jól kifutkoshassa, kihancurozhassa, vagy legalább is pórázon vezetve jól kijárhassa magát. Étvágya, vérkeringése, lélegzése, egész kedélye csak javul ez által. Még az ölebre sem elég, ha ölben, karon, kocsin kivisszük, arra is előnyösen hat a lábain való szabad mozgás.

3. *Adás-vevés, szállítás.* Tudjuk, hogy az ebnek is sokszor gazdát kell cserélnie akár ajándék vagy csereképen, akár pénzért s ekkor elszállítás alá esik. Az adás-vevés történhetik

a) *otthon a portán*, tenyészetben, kenelben, amikor eladó és vevő versenytárs nélkül egyezik meg. Ez, éppen emiatt, előnyös formája az adás-vevésnek s hazánkban ez a leguzuálisabb. De hogy valaki ebért levélileg, még inkább személyesen felkeressen valamely ebtenyésztőt, ebárúst, ahhoz bizonyos fokú hírnév kell. Erre törekedjék is az eladni szándékozó, s persze kellő hirdetésektől se riadjon vissza, de aztán becsülettel állja helyét az ígéreteken, mert különben rossz híre fut s ebei nyakán maradnak. Másik formája az adás-vevésnek

b) *az ebvásáron* történő. Igazi ebvásárt hazánkban sehol sem tartanak, kis méretben azonban egyéb állatok vagy tárgyak között kutyákat is kínálnak itt-ott, pl. Budapesten is. Helyi vásárra ebet odaállítani talán kifizetheti magát, azonban hosszabb útra kelni vele rendszerint nem érdemes, mert az ebre piacon reflektáló

vevőközönség mindenfelé vajmi kicsi. Ha rendeztetnék az ily állatvásár úgy, mint más állaté, talán érdemessé válnék az eladó ebekkel ott a jó siker reményével megjelenni, addig azonban a portán, tenyészetben való eladásra, onnan való rendelésre vagyunk utalva.

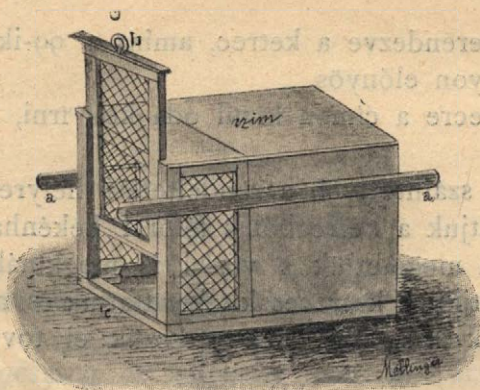
A szállítás tekintetében két út van, t. i. szállíthatunk ebet lábon és járművön és szállíthatunk hajón, vasúton;

c) *a lábon, járművön szállítás* mikéntje önként érthető ugyan, de nem fölösleges annyit megjegyezni, hogy legjobb a nyakörvbe akasztott pórázon vezetni a lábon szállított ebet s ha több az, úgy egymás mellé kell fűzni őket. Ha ebzárlat ideje van, úgy szájkosarat is kell az ebre adnunk, hideg időben, hosszú úton s kényesebb kutyát fel is kell öltöztetnünk.

Hasonló felszereléssel tesszük járműre is az ebet a bakra, saroglyába, esetleg az ülés elé, ahol mi helyet foglalunk s meg is kötjük. Közönségesebb, fáradalmat jobban tűrő kutyát a jármű után kötve, lábon is szállíthatjuk, feltéven, hogy csak lépésben, vagy lassan kocogva haladunk a lovakkal. Mikor a fogattal útközben megállunk, az ebet leugratjuk, hogy kiürítesse magát. Több eb együttes szállítására rácsos, zárt ketrec vehető igénybe, mely esetben az állatot lekötni és szájkosárral ellátni fölösleges. Hosszabb úton, ha a lovak isznak, itassuk meg az ebet is s tegyük ezt meg akkor is, ha pórázon vezetve szállítjuk a kutyát;

d) *a vasúton, hajón*, ha a III-ad osztályon megyünk s a bennülőknek nincs ellene kifogásuk, magunkkal vihetjük az ebet; II-ik és I-ső osztályban ez általában tilos.

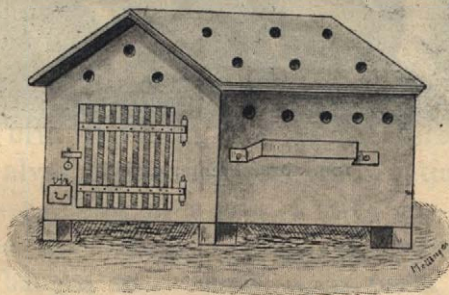
Rendelkezésre áll különben ebszállító rekesz is, melybe a kutya fuvarköltség ellenében elhelyezhető. Ily rekesz, sajnos, nincs minden vonaton s ha van, bizony jóval primitívebb, hogysen pl. abba értékesebb vadász-ebünket elhelyezni mernők; okosabb hát saját ketre-

98. ábra. Ebszállító ketrec.

cünkbe helyezve, gyorsárúképen, vagy személypodgyászképen feladni.

Apró ölebet, kellő kosárban vagy deszkarács-rekeszben, úgy, mint holmi madarat a kalitkában, kézi pogygyásképen a kocsiba magunkkal vihetünk.

99. ábra. Ebszállító ketrec.

Ha kíséret nélkül gyorsárúképen adunk fel ebet, megfelelő ketrecbe kell azt zárunk.

Igen alkalmas ily ketrecet tüntet fel az itt levő 98—99-ik ábra. Mindkettőben zár alá helyezhető az állat, melyet egyben le is kell kötni.

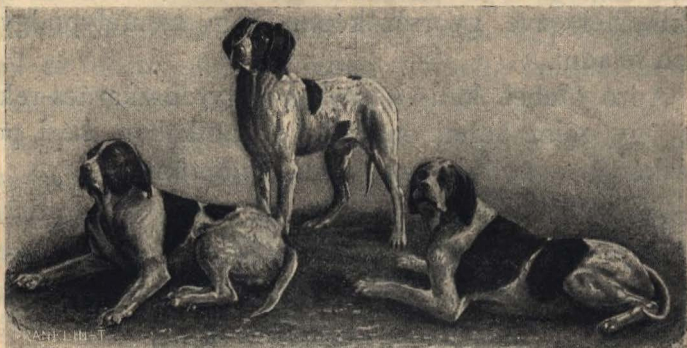
Egy napi járást, ha betevésnél jól ettünk, a kutya etetés nélkül jól elvisel, itatni azonban — különösen melegben — célszerű útközben; a víz számára tehát, ha

úgy van berendezve a ketrec, amint a 99-ik ábra fel-
tünteti, nagyon előnyös.

A ketrecre a címen kívül oda kell írni, hogy «Élő
állat».

Ha ily szállított eb a rendeltetési helyre megérke-
zik, kibocsátjuk a ketrecből s félórai békénahagyás után
mérsékelten megetetjük s vízzel is megkínáljuk, aztán
letisztogatjuk, a ketrecet kitakarítjuk és nem árt, ha
fertőtlenítjük is s csak aztán tesszük el további hasz-
nálatra.

100. ábra. Pointer család.

VII. RÉSZ.

Főbb betegségek és rossz szokások.

Az egészség és betegség jelei. Az orvosi ismeretekben laikust óhajtom tájékoztatni, azért ehhez mérem következő mondandóimat.

Amely eb egészséges, az kisebb-nagyobb mértékben élénk viselkedésű. Természetes nyílásaiból csepegés, kifolyás nincs, legfeljebb szája nyáladzik, ami szabályos. Orra nedves, hűvös. Ha ébren van s szólunk hozzá, farkát csóváltgatja. Le-leül, le is fekszik, fel-felkél, köztülnéz, szimatol, jóízűket ásít. Habzsolva, élénken eszik, a nyelvével kanalazva iszik. Szabadjában sokszor vizez — kivált a hím. Jókat alszik, de éberén s álmodozik, amit ajkai, fülei, lábai s farka mozgásából láthatunk. Bélsárt nyugodtan ürít, darabost, sok csontevésre fehér mészszerűt. Ha alvás közben megfigyeljük, látjuk, hogy percekint 15—24 lélekzetet vesz s szíve 90—140-szer ver, a végbelébe tett hőmérő pedig 38—39 Celsius fokot mutat. Ha hangot ad — ugat — az tiszta, csengő, nem rekedt. Egészséges eb engedelmes, készséges a gazdához.

Mind, ami ezekkel ellenkezik, betegségre mutató jel.

Ajánlom, hogy a megvonuló, elhúzódó, rossz kedvű, sunyin mormogó, semmivel se elégedett, fülét, farkát lógató, étvágytalan ebet tekintsük betegnek s amikor csak módunkban áll s ha különben is érdemes, bízzuk állatorvos kezelésére, mert nekünk ebtenyésztőknek és tartóknak, ha egyben nem vagyunk szakemberek, nem áll hatalmunkban a kellő gyógykezelés s nagyon elég, ha felismerjük, hogy állatunk beteg s több, ha még azt is

meg tudjuk némileg ítélni, hogy mi baja van. Némi tájékoztatás, a főbb betegségekre nézve, a következőkben foglaltatik.

I. BELSO BETEGSÉGEK.

A) A fej szerveinek bántalmai.

Ide sorozhatók mindenek előtt az agy és a vele kapcsolatos gerincagy, szóval az idegrendszer bántalmai. Ezek közül a következő hármat ismertetem.

1. *Nyavalyatörés.* (Nehézkóság = Epilepsia.) Az ezen nyavalyában megbetegedő kutya olykor rögtönösen, máskor fokozatosan esik bele a bajba. Előbbi esetben rövid támoltyág után összeesik s görcsösen rángatózik, utóbbiban pedig a nyugtalankodó állat egyszerre megáll, reszket, szétterpesztett lábakkal támoltyog, aztán összeesik s nemkülönben görcsösen rángatódzva, szemeit elforgatva, lábaival önkéntelenül kapálózva, habzó szájjal vonaglik a földön öntudatlanul, érzéketlenül. A görcsös rángatózások aztán rövidebb vagy hosszabb idő múlva fokozatosan beszünnnek, az állat magához tér, felkél, de hosszasan erősen megviseltnek látszik.

A rohamok közönségesen megismétlődnek és pedig talán csak napok múlva, talán egy és ugyanazon napon 5—10-szer is.

Gyakran észlelhető fogváltáskor, a tárgyalandó szopornyica, gyomortúlterhelés, bélférgesség és agyférgesség esetén s elkényeztetett ölebeknél erősebb felindulások alkalmával is.

Az állatorvos ezekhez mérten a fogak kibúvását elősegítendő, a foghúst felvágja, az emésztő csatornát hasajtókkal kipurgálja; a bélférgeket szerekkel kiűzi; a koponyát esetleg meglékeli s az ott levő férget kiveszi; a szopornyica ellen külön küzd; a kedélyizgalom ellen csenddel, nyugalommal hat.

Hogy hogyan, hátrább külön tárgyalva van az emésztőcsatornai és lélegzőszervi bántalmaknál.

Értéktelenebb oly ebet, amely nyavalyatörős, indokolt minden további nélkül lelövással szabadítani meg száználmas életétől.

2. *Szülés utáni bénulás.* Lekölykezett és szoptatós szukák, kivált amelyek túltápláltak, elég gyakran esnek e bajba. A betegség lázzal kapcsolatos s fő jele, hogy fiadás után csakhamar fekvé marad a szuka s felkelni nem bír, mert testének hátsó területe meg van bénulva. Csecsei az ily ebnek rendszerint erősen teltek, duzzadtak, ürülékei vesztegelnek.

Feladat kivált a túlerős láz ellen küzdeni s a dugulást megszüntetni. Ez utóbbi cél elérésére jó a kristélyozás mellett bécsi hashajtó vizet vagy ricinus olajat kanalankint nyújtani, a láz ellen pedig $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ grammos kinint, aszpirint vagy antipirint adni, esetleg pedig 3—6 óránként egy kálán vízben 5—10 csepp digitalis (gyűszűfű) tinkturát beadni.

3. *A veszettség.* Mint agyvelő- és idegbántalmat, tehát a fejben fészkelő bajt, itt kell tárgyalnom az eb-düh vagy veszettség és víziszony néven ismeretes, ezen más állatokra s az emberre is átragadó irtóztató betegségét az ebnek, mely gyógyíthatatlan ugyan, de fellépése és elterjedése ellen küzdeni lehet s küzdeni ellene törvény értelmében kötelesség is.

E fertőző természetű baj rendszerint veszett kutya harapása folytán származik át más kutyára és egyéb állatra s az emberre is a nyálban foglalt méreggel. Főtünete az, hogy az előbb talán szelid természetű, kezes állat ingerlékennyé lesz, az otthon ülő kóborlási vágyat mutat s az előbb nem bujkáló eb sötét helyeken mogorván meghúzódik. Különben rosszul eszik és iszik, nehezen nyel, nyáladzik; ha nem volt is harapós, hajlandóságot mutat erre még gazdájával szemben is. Beleharap mindenbe, felfal és lenyel idegen tárgyakat (trágyát, fát, követ stb.), betör idegen helyekre, amit egészséges eb nem szokott megtenni s ha a harapási vágy már kitört

rajta, neki ront az útjába kerülő embernek, állatnak, tárgynak vakon s megmarja, meg is marcangolja.

A betegségnek e dühös rohama aztán elmúlik s egy másik, ú. n. bénulási időszaka következik. Ekkor már tehetetlenné válik az eb s csakhamar kimúlik.

Mint hogy ezideig minden szer hatástalannak bizonyult e betegség ellen, a védekezésben áll minden fegyverünk. E célból indokolt fölösleges ebet egyáltalán nem tartani, gazdátlan, cellengő ebeket kiírtani s adó-kivetéssel és szájkosárviselési kényszerrel a számot s evvel a veszélyt kisebbiteni. Vajjon a Pasteur-féle védő-oltás, melyet embereknél alkalmaznak, beválna-e a kutyáknál, az ma még kérdés.

A törvényes intézkedések az 1888. évi VII. törv.-cikk 65—72. §-aiban felvannak sorolva, ebadó és ebtartás tekintetében pedig az 1889. évi 43,374. sz. földm. és belügyminiszteri rendelet s az ennek alapján alkotott helyhatósági szabályrendeletek intézkednek.

A fej egyéb szerveinek bántalmái közül a következők még az érdekesebbek:

4. *Hurutos szemgyulladás.* Hőfoki vagy egyéb izgató hatásokra a szem kötőhártyája lobosodik meg e bántalomnál. Jele, hogy a szemhéjak duzzadtak s egész környezetük melegebb, vérerei tágultak, könnyfolyás és túlérzékenység a fény iránt van jelen, később pedig csipázás mutatkozik.

A gyógyításban első feladat védni a szemet a további káros hatásoktól, aztán tisztán tartani, hideg borogatással kezelni. Csipázás esetén jó szolgálatot tesz a sárga szemvíz néven gyógyszerárban kapható szer, makacsabb esetben az ólomcukor-oldat ($\frac{1}{2}$ —1 gramm 100 gramm vízben oldva), fájdalmasság nagy érzékenység esetén pedig valamely bódítószer, pl. 2 gramm vörös higany-éleg s $\frac{1}{2}$ gramm ópium, melyet elegendő mennyiségű friss vajjal kenőccsé csinál az ember s abból reggel és este borsószemnyi darabot ken be a szemgolyó körül.

5. *Szemgolyó kifordulás.* Az erőművi behatás folytán beálló ezen szembántalom, ha nem régi keltű és a szemgolyó megsérülve nincs, visszahelyezéssel gyógyítható, ellenkező esetben a visszahelyezés sikert nem ígérvén, a szem tőből kivágandó.

A visszahelyezésnél hideg vízzel hosszasan leöblögtetvén a szemgolyót, egy segéd a szemhéjakat szét kell tágítsa, a műtevő pedig a szemgolyót tenyérrel, ujjakkal helyére kell tolja.

Szorító kötést is kell alkalmazni aztán néhány napig a fejre, szemre, mert különben ismét előesik a szemgolyó s hogy a kötést az eb le ne kaparhassa, erős lemezpapirosból spanyolgallért kell nyakára alkalmazni, mely útját állja annak, hogy az eb lábával a kötéshez férhessen.

6. *Fülrák* E névvel a fül hegyének, ritkábban máshol a szélének kifekélyesedését illetik. Erőművi behatás, a füleknek egyéb okokból történő folytonos rázása s az a körülmény is okozhatja, hogy a nagy, hosszú fülű eb e testrésznének hegye evés közben az etető edény zsíros tartalmába minden alkalommal beleér. Rendszerint egy kis bőrrepedés jön létre, az a rázogató, kapargáló folytán erősebben kisebesedik, aztán elfekélyesedik. Le kell a füleket kendővel kötnünk, hogy ne rázogathassa többé a kutya; enélkül minden gyógykezelés hiábavaló. Még célszerűbb csattos bőrkötőt alkalmazni, melyet körmeivel le nem szaggathat az állat. Míg friss a baj, elég az ólomecetes vízzel való mosogatás vagy az ólomirral való bekenés; ha régibb és fékélyes már a fülséb, úgy a higanykenőcs használhat, makacsabb esetben pedig a pokolkővel, (lápisszal) való edzés. Ha ez sem segít, úgy a beteg és a netán egészséges másik fület is, egyformára le kell csonkítani s az így ejtett friss sebeket hátrább, a sebeknél említett módon kell kezelni.

7. *Fülfolyás.* Ez is kivált hosszúfülű ebeknél gyakori s nem más, mint a fül külső hallójáratának a gyuladása.

A kutya ez esetben is untalanul rázogatja a fejét, körmével kapargatja a füle tövét. Közönségesen akkor veszik észre e bántalmat, mikor kórtermény keletkezik s az szagos minőségben szivárog már. A hallójáratban felgyülemelő, bizonyára baktériumokkal is telt szenny e bántalomnak a legfőbb oka.

Kezelését avval kell kezdeni, hogy langyos szappanos víz befecskendezésével és vattából sodort pálcikák segélyével a hallójáratot alaposan kitisztítjuk, aztán becepegtetünk pl. a gyógyszertárban készen kapható ú. n. Goulard-vizet reggel és este, mintegy kávéskanálnyit s néhány perc múlva kitörölgetjük a hallójáratot. Ha nagyon bő a kóros váladék kiszivárgása, még erősebb összehúzó és edző szerhez nyúlunk. Pl. veszünk $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ gramm ólomcukrot s azt 100 gramm desztillált vízben feloldva, kifecskendezésre használjuk. Ehhez, ha nagy a fájdalmasság, 5—10 csepp ópium-tinkturát adhatunk.

8. *Szájrohadás.* E bántalomnál apró hólyagcsák keletkeznek az ajkak belsején, a foghúson, a nyelven s e hólyagok mihamar felrepednek és elfekélyesednek. Zsályalevélforráztatból s egy rész ecetből, 2 rész mézből álló szájjvízzel való öblögetés segít.

9. *Idegen testek fennakadása* a száj- és toroküregek falában, ínyben, fogak között sokszor fordul elő. Észrevehetjük ezt arról, hogy az eb tátogat, lábával a szájához kapar, köhög, fuldokol. Feladat a szájat gyorsan felpeckelni s az idegen testet (csontdarab, faszálka, tü s miegyéb) újjakkal vagy valamely alkalmas fogó segélyével eltávolítani. A száj kitáttatása legegyszerűbben úgy eszközölhető, hogy erős szalagot hurkolunk külön az alsó és külön a felső kis állcsontra s azok segélyével húzzuk fel és illetőleg le az állakat.

10. *Fogfájás.* Ez észlelhető növendék-ebek fogváltása idején, mikor nehezen búvik ki a váltó fog. Ily esetben az íny felmetszését a fog felett meg lehet próbálni. Fogfájás mutatkozhatik továbbá fogszű és meg-

lazult fog esetén, már rendszerint öreg ebeknél. Ezen csak a hibás fog kihúzásával segíthetünk, hacsak a szúvasodott (lyukas) fogat az ebnél is úgy, mint az embernél, kitömetni (plomboztatni) nem akarjuk. Kedvenc ölebeket meg lehet szoktatni és érdemes is megszoktatni arra, hogy szájukat evés után megtisztítani hagyják. Evvel többféle szájbántalomnak vehetjük elejét.

B) A nyak szerveinek bántalmai.

1. *A paizsmirigylob*, (guga). Az áll alatt egyik, vagy mindkét oldalon kisebb-nagyobb daganat vehető e bántalomnál észre, mely esetleg a nyak felső felére is kiterjedhet, meleg, fájdalmas s a nyak mozgását akadályozza. Nyolc nap alatt a keletkezés után önmagától is gyógyulhat (eltűnhet), sokszor azonban megkeményedvén, golyva alakjában az állat egész életére megmarad, ismét máskor genyályoggá alakul s kifakad.

Szürke higanykenőccsel való bedörzsölésnek s meleg bekötésnek többnyire enged, eloszlik; ha ez be nem áll, elgenyedését elősegítendő, 1—2 gramm hamuzsír-ból és 30 gramm disznózsírból készített kenőccsel való bedörzsölés és meleg bekötés megérleli a kelést s aztán felfakad vagy felvágható.

A golyva ellen esetleg az állatorvos külsőleg és belsőleg jódkészítményekkel tesz próbát.

2. *Gége- és garatlob*. Ritkán külön, többnyire együttesen betegszik meg a nyak e két szerve s ha a gége beteg, úgy inkább a lélekzési, ha pedig a garat szenved, úgy inkább a nyelési művelet van megzavarva, együttes megbetegedés esetén pedig (torokgyulladás) mind a kettő. És ez a gyakoribb, különösen meghülések folytán.

A toroktájnak melegen tartásával, Priesnitz-borogatás alkalmazásával, nyálkás gőzölések beleheltetésével rendszerint segíteni lehet e bajon, ha egyben a kutyát mérsékelt, egyforma melegben tartjuk s lágy, inkább ivós eleségekkel látjuk el.

Rendkívül gyakori levén a torokgyulladás az időviszontagságaihoz nem szoktatott ebeknél, tanácsos a túlságos elkényeztetéstől tartózkodni.

C) A lélekző szervek bántalmai.

1. A *szopornyica* (ebvész = ideges kutyabetegség = zsigora.) Ezen a fiatal ebeknél rendkívül gyakori és pusztító nyavalya tulajdonképpen a légutak hurutja (lobja), de rendszerint társulva egyéb szervek, különösen az idegek megbetegedésével s a bőrön pörsenéses kiütésekkel is.

Fertőzésből eredő és fertőző bántalom s vajmi kevés eb lábálja ki, ha egyszer bele esett.

A baj kezdetén étvágytalan a kutya, ismételten tüsszög és köhint, s szeme csakhamar elcsipásodik, orrlyukaiból pedig nyálka szivárog. Ha súlyosbodik a baj, úgy a köhögés fokozódik, a lélekzés nehezül, nagy láz mutatkozik s ideges tünetek is fellépnek. Ezek mutatkoznak görcsös rángatózásokban, sőt nyavalyatöréses tünetekben, de még bénulásokban is, melyek fennmaradhatnak, ha kigyógyul is az állat. Jelentkezhetnek még balhacsipésekhez hasonló vörös pontok alakjában a bőr vékonyabb, szőrtelen helyein s e pontok apró hólyagocskákká válva feltörhetnek s elvarrasodhatnak.

Ha enyhébb e bántalom formája, úgy 14 nap alatt kellő kezelésre gyógyulhat, súlyosabb alakja ennyi idő alatt, a kezelés dacára is, rendszerint megöli a kutyát.

Feladat előre védekezni e pusztító ebnyavalya ellen részint a fiatal szervezet kellő edzésével, megfelelő természetes táplálással, részint a tenyészanyagok megválasztásával, hogy t. i. azok ne legyenek zsigorás családból származók. Különben a gyakorlatban jónak bizonyult tavaszi kölykezésből származókat venni, mert ezek a kedvezőtlen őszi és téli időviszontagságokhoz jobban fejlődve, edződve lehetnek.

A beteget gyógykezelendő, feltétlenül s minél tökéletesebben el kell különíteni az egészségesektől.

A gyógykezelésben az állatorvos a tünetekhez mértén avatkozik be; specifikus szerről szó sem lehet e bántalomnál. Küzd a szorulás ellen hánytatókkal, hashajtókkal; hasmenés ellen erre alkalmas szerekkel; a hurut ellen, ideges jelenségek ellen. külön erre indokolt szerekhez nyúl. A laikus tulajdonosnak ezért nehéz a beavatkozás, de az nagyjából véve a következő lehet. A baj legkezdetén tanácsos hánytatót adni és pedig, ha hasmenés is fennforog, úgy cukorporral keverve be lehet adni egyszerre $\frac{1}{2}$ —1 gramm hánytató gyökérport, ha pedig hasszorulás van jelen, úgy 0·1—0·2 gramm hánytató borkövet 30 gramm vízben feloldva.

Ha a hurutos tünetek erre nem engednek, úgy salétromból veszünk 4 grammot, azt feloldjuk s hozzáadunk 2 gramm édes gyökérkivonatot és 120 gramm vizet és ebből beadunk az állatnak 2 óránként a nagysághoz mérve egy kávé-, vagy egy evőkanálnyit.

A mondott ideges jelenségek esetén bedörzsöléseket alkalmazhatunk a gerincoszlop mentére, pl. kámfor szeszt, kámforos kenőcsöt használva, belsőleg pedig adagolhatunk cseppekben opiumtinktúrát.

A csipás szemeket illatos forrásokkal mosogathatjuk, esetleg pedig azon szereket vehetjük alkalmazásba, amelyek a szembántalmaknál már felemlítették.

Ha a bőrön kiütések vannak, azokat pusztá kézzel érinteni nem tanácsos, mert erős viszketegséget kaphatunk azoktól kezünkön.

2. *Tüdőgyulladás.* Nem ritka betegsége ez sem a kutyának s meghülések, fertőző anyagok behatolása a légutakba könnyen felidézhetik.

Az ezen betegségbe esett állat lázas, rendszerint ül, nem fekszik, nyitott szájjal nehezen lélelzik, röviden, fájdalmasan köhög s ezenközben orrából szennyes nedv ürül. Az ily kutya kevés barnasárga, vagy vereses húgyot ürít s bélsárürülése késedelmes.

Ez a bántalom lefolyásában oly sokféle lehet, hogy

azt a laikus elbírálni nem képes. Felszívódhatnak ugyanis a körtermények, s ez a legkedvezőbb eset, avagy elmájasodhatik a tüdő, amely még mindig az életben maradással járhat, vagy genyes beszűrődés, avagy genytályogképződés keletkezhetik s ritkán üszkösödés is beállhat, mely esetek teljesen gyógyíthatlanok.

A tulajdonos a nagyfokú láz ellen hideg vízzel való begöngyölítéseket alkalmazhat s lázellenes szereket ($\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ gramm aspirin, salicilsavas nátrium, antipirin) adhat naponta 3-szor.

Minthogy a tüdőgyulladás nem ritkán mellhártyagyuladással kapcsolatban mutatkozik s ekkor mellvízkórsághoz vezethet, indokoltá válhat a mellüregnek szűrő csapolása, s így a körtermény kibocsátása, amit a laikus legjobb, ha állatorvosra bíz.

3. *Görcsös köhögés.* E néven egy konokul, hosszasan kitartó köhögést ismerünk, mely hányással is kapcsolatos.

Állatorvos egyéb szerek között sikerrel alkalmazza a következő keveréket: 20 csepp anyarozsfestmény, 8 gramm borostyánmeggyvíz és 0·05 gramm morhium. Ebből naponta 2-szer, 3-szor 10—10 csepp adható cukorra csepegtetve. Esetleg a sósavas morhium egymagában is, naponta kétszer 0·05 grammnyi adagban pl. tejbe, levesbe keverve jó szolgálatot tesz.

Sikerét láttam ily gyógyszeradagolás mellett a toroktájra alkalmazott Priesnitz-borogatásnak is kivált oly esetben, mikor e görcsös köhögés ingere részben a torokból — az ottani izgatottságból — indult ki.

D) *Az emésztőszervek bántalmai.*

1. *Szorulás.* A bélsárrekedés néven is ismeretes ezen bántalom keveset mozgó, csontokon és kevés nedvtartalmú egyéb anyagokon élő ebeknél gyakori s fő jele az, hogy az állat gyakran napokig sem ürít bélsárt s ha

nagy erőlködések között végre ürít, az kemény, vagy aztán igen kevés, nyálkás.

Az ily ebet nedvesebb koztra kell fogni, többet kell mozgatni, s gyógyszerertárban készen is kapható hajtó szerekkel (pl. ricinusolaj 2—3 kanálnyi naponta, vagy bécsi hashajtó víz, szintén ennyi, avagy Aloé pilula, 2 szem naponta) kell ellátni s szappanos és olajos vízzel többször meg kell klistélyozni. Ha a végbélben felgyülemlett kemény bélsár másképp nem tágít, kisebb kanál nyelével kitakarítható.

2. *Hasmenés.* Az izgató, romlott eleségek és a túltömés által, hülés közbejöttével fellépő közönséges hasmenés (gyomor-bélsikulás) abban mutatkozik, hogy az eb bélsara nem darabos, mint rendesen, hanem jóval hígabb, folyékony is és gyakran ürül. E bántalom lehet egészen enyhe, de lehet súlyos is.

Feladat elsősorban mielőbb kiüríteni a beleket izgatottságban tartó bélsárt, pl. ricinusolaj adagolásával, avagy kiüríteni a gyomrot is, hánytató adással. Ezt kövesse gyomorgörccsök (kólika) mutatkozása esetén fűszeres vagy nyálkás beöntés csekély opiumtartalommal pl. úgy, hogy 3 óránként 0·02—0·06 gramm opium jusson be, vagy pedig 2—4 gramm az opium tinkturájából.

3. *Gyomor- és bélférgesség.* Kutya emésztő csatornájában igen gyakori a különféle féreg(orsó, féreg, pántlika-giliszta) s laikus rendszerint csak akkor ismeri fel e bántalmat, ha a bélsárban a fonál- vagy orsóalakú, avagy a galand (pántlika) alakú férget látja, vagy ez utóbbinak az izeit (darabjait, dajkáit) észleli.

Mindez élősködő férgek erősen rontván az ebet, feladat azokat lehetőleg előlni s kihajtani. Kisebb testű ebek orsógilisztái ellen adhatunk gyermekek számára készített s gyógyszerertárban készen kapható gilisztakását, vagy gilisztacsokoládét, avagy 50 gramm ricinusolajban elkevert három decigramm szantonin-t, ez utóbbiból 3 óránként egy-egy kávé-, nagy ebnek egy-egy evő-

kanállal egy, legfeljebb két napon át. Pántlikagiliszta ellen egyszerre beadható 50 gramm mézben elkevert 20 gramm friss kosszovirágpor, vagy 15 gramm arekadiópor, ugyancsak mézbe keverten; 12—24 óra múlva egykét kanál ricinusolaj adható aztán, hogy a beálló hasikulással a féreg vagy férgek eltávolodjanak.

4. *Hájasodás*. Lényegében elkövéredés, amely kivált herélt és meddő oly ebeknél lép fel, amelyek keveset mozognak s dúsan táplálatnak.

Az ily kutyákat igyekezzünk mozgásra kényszeríteni, szűkebben táplálni. Olykor egy-egy evőkanálnyi ricinusolajat ha beadunk, legalább is a további kövéredésnek vágthatjuk némileg útját.

5. *Hasvízkór*. Hashártyagyuladás, vagy vese-, szív-, májbaj folytán jön létre s lényege, hogy fokozatosan több-több savósnedv halmozódik fel a hasüregben, mely ha már nagyobb mérvű, a nagy hasban lötyögésbe hozható s így megállapítható.

A laikus nem sokra mehet e bajjal szemben; állatorvos küzd az alapbántalmak ellen s kevesbiteni igyekszik a hasürben levő nedvet húgyhajtókkal, izzasztókkal, avagy aztán meg is csapolja a hasat.

6. *Kólika* (felpuffadás, hasgörcs, hasrágás) gyomor-túltömődés, gyomor- s bélféreg felhalmozódás, meghülés folytán bár ritkán, de mutatkozhatik az eben. Ritkán azért, mert mint tudjuk, a kutya könnyen hány s ezzel a gyomrában levő anyagokat gyorsan kiküszöböli. Gilisztás ebek már gyakrabban esnek kólikába, melyet az állat nyugtalanságából, nyöszörgéséből, bélszorulásból, hasfájdalmak elárulásából veszünk észre.

Ha túltömődésre van gyanú, úgy ismertetett hánytatót nyujtunk, ha bélsárpangás, úgy hashajtót és klistélyt alkalmazunk; erős puffadás (gázfelhalmozódás) esetén segíthet 15—30 grammnyi mésvíz ismételt beadása, vagy $\frac{1}{2}$ —1 grammnyi égetett mágnéziumnak, avagy $\frac{1}{2}$ —1 grammnyi vízben oldott kénmájnak a hasonló nyujtása.

Férges kólikánál a jelzett módon a férgek ellen is küzdünk, görcsök, erős fájdalmak ellen pedig székfüvirág forrázatban néhány csepp opium-tinktúrát adhatunk. Szesz befecskendezés után a bőrnek frottirozása is indokolt.

7. *Hányinger.* Ez tartós, gyakran 24 órán át is ismétlődő hányásban és hányási ingerben mutatkozik. Előfordul gyomortúltömődés, huzamos bélsárpangás, férgesség, mérgeződés esetén. Célszerű mindenekelőtt könnyen kapható bikarbonaszódát adagolni; fekete kávé, teanyújtással megpróbálkozni; fűszeres forrázatot opium-tinktúrával adni; vagy ugyancsak opiumtinktúrát arabszékfű vagy lenmagnyálkában bejuttatni. Nagyon súlyos esetben a kénæthert, cseppenként, lehet megpróbálni. Egyben a bőrfrottirozása, a gyomortáj masszálása, illatos forrázatoknak a végbélbe fecskendezése is indokolt. Vértánc esetén a gyomortájra ecetes hideg borogatást alkalmazhatunk s belsőleg 2 gramm kinahéjfőzetből, melyet mézzel édesítettünk, adhatunk be 3 óránként 1 kávészékfű- vagy evőkanállal.

E) *A vizelet- és nemzőszervek bántalmai.*

1. *Húgyhólyaggörcs* a hólyagzáró izomzat görcsös összehúzódása következtében erős áthülések, csipős anyagok felvétele, vizeletvisszatartás folytán léphet fel s megnyilvánul abban, hogy az eb minduntalan vizelni áll, de húgyot éppen nem vagy csak cseppenként nagy fájdalmak közt képes üríteni. Újjal a végbélbe nyúlva, az alatt a telt hólyagot kitapinthatjuk.

Ha e baj nem enged, hólyagrepedés áll be s az eb belepusztul. Próbáljuk meg a combok közötti szeméremtájnak kézzel való masszálását s a végbélbe vitt ujjunkkal a hólyagnak gyengéd nyomogatását, mert van eset, hogy erre a görcs enged s a vizelet ürül. A szeméremtájnak bódító szerekkel való bedörzsölése is segíthet.

E célra vehetünk 15 gramm meleg olajba keverten $\frac{1}{2}$ gramm Belladonna-kivonatot, félóránkénti kenetetésre. Indokolt egyben fűszeres klistélyok alkalmazása. Ha mindez nem segít, állatorvos hólyagcsapolást vagy húgycsőmegnyitást szokott végezni.

2. *Húgykövek.* Ezek (a veséktől eltekintve) részint a hólyagban, részint a húgycsőben foglalván helyet, nemkülönben a húgyürülést teszik nehezzé vagy lehetetlenné. Jelei nagyjában azok, amiket imént említettem, de még az, hogy ha pl. a húgycső mentén tapogatunk, ott a nagyobb húgykővet kiérezhetjük, avagy kutatót vive a húgycsőbe, észrevehetjük, hogy ott akadály van. A vizelő út belsőbb részeiben ezt ki nem deríthetjük, az állatorvos azonban a szeméremtájon a bőrön sebet ejtve, még a hólyag nyakában is kiérezzi a netán ott levő követ.

E baj rendszerint csak operációnak enged, sőt annak se mindég, mert új kövek képződhetnek.

3. *Kondilómák a hímvesszőn,* sötét veres, könnyen vérző, szivacszerű kinövések alakjában mutatkoznak. Észrevesszük abból, hogy koronként vér szivárog a hímvessző tasakjából. Ha kierőszakoljuk a hímvesszőt, úgy a mondott kinövések láthatók.

Állatorvos gyökeresen úgy segít, hogy a növedékeket ollóval töből levágja s pokolkővel edzi az ejtett sebet. Ha oly nagy a kondilóma, hogy nem lehet a hímvesszőt a tasakjából kiszabadítani, rést nyit azon az állatorvos s úgy operálja a kinövést.

4. *Húgycsepegés.* Ez abban áll, hogy önkéntelen csepeg vagy szivárog az eb vizelete. Sok oka lehet s leggyakoribb vénhedt és hátuljukban s illetőleg húgyhólyagukban bénult ebeken.

Bár nem biztos sikerrel, de meg lehet próbálni belsőleg a vasgálicot, egy adagra vízben oldva $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ grammnyit, vagy a cserfakéregfőzetet, melybe egy adagra $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ grammnyi terpentín olajat teszünk. Alkalmazhatunk ezenkívül csipős bedörzsöléseket (pl. repülő zsír

néven kapható szert) a gáttágra és ágyéktágra, nöstény-nél pedig ugyancsak cserfakéregfőzetet vagy gyenge timsóoldatot a méhhüvelybe való fecskendésre.

5. *Hereborék- és heregyuladás.* Az előbbi gyakran, az utóbbi ritkábban észlelhető kutyán s megnyilvánul abban, hogy az állat hátsó lábaival feszesen, szétterpesztetten jár, minduntalan leül és e testrészeit nyalogatja. Ha nézzük, duzzadtnak látjuk a borékot, egyben forró-nak, fájdalmasnak találjuk, de a heréket a zacskóban mozgathatóknak s egészségeseknek leljük. Ha esetleg azok is betegek, úgy észrevesszük, hogy nagy vigyázattal fekszik le és kél fel az állat s érezzük a tapintásnál, hogy az egyik vagy mindkét here erősen fel van húzódva, dagadt s fájdalmas.

Kiadó, fáradhatlan hideg mosásokkal, még inkább ilyen borogatásokkal rendszerint segíthetünk a bajon.

6. *Fimózis és parafimózis.* Az első névvel illetjük azt az esetet, mikor a hímvessző, a tasakja kóros folyamata (szűkülete) következtében ki nem ölthető, de egyébkép egészséges, a második névvel pedig, mikor a kinnlevő erősen duzzadt hímvessző vissza nem húzható, s vissza nem tehető a rajta szorosán összehúzódott, befűződött tasakba. Mindkét, de különösen az utóbbi esetben nehezített, vagy épen lehetetlen a húgyletétel, sőt a hímvesszőn üszkös elhalások is létrejöhetnek, ha a bajt idejekorán észre nem vesszük s gyógyításába nem fogunk. Fimózis esetén kitartó hideg borogatások ólomécetes vízzel egymagukban is célhoz vezethetnek, szükség esetén (akkor is, ha netán öröklött a tasakszűkület) metszéssel lehet tágítani azt és az ejtett tágulat összeforradását ólomkenőccsel akadályozhatjuk meg, a sebnek magának ekként gyógyulását is elősegítve. A parafimózis is, ha még friss, előbb említett borogatásnak engedhet, a hímvessző t. i. lelohadhat s a tasak aztán ráhúzható; ha régi, úgy ez nem igen vezet célhoz s állatorvos a hímvessző makkjának megkisebbitését helybeli vérelesztés-

sel kísérli meg, egyben a tasakot metszéssel tágítja s úgy kísérli meg a visszahelyezést, ha pedig elhalt, elüszkösödött részei vannak már a himvesszőnek, úgy azokat kioperálja s aztán gyógyítja tovább.

7. *Kankó* néven húgycsőgyulladás fordul elő és pedig gyakran az eben s megnyilvánul egy sárga, ragadós kifolyásban, mely a tasaknyílás körül megtapadva, bemocskolja azt. Ha a hágást meg nem engedjük az ilyen kutyának s húgycsővébe naponta kétszer valamely összehúzó s fertőtlenítő szert fecskendezünk, hamar tül-ejthetjük e baján. A fecskendés céljára $\frac{1}{10}$ — $\frac{1}{100}$ percentes felmangansavas káliumot, vagy 30 gramm vízben oldva 0·1—0·3 gramm zink, avagy rézgálicot vehetünk, napjában 2-szer eszközölvén a befecskendést.

8. *Daganatok a méhhüvelyben* igen gyakoriak a kutyában és ezek sokfélék, t. i. ú. n. lipomák, sarkomák, kondilomák, rákdaganatok stb. s előfordulhatnak a méhben is.

A hozzáférhetőket az állatorvos operálással kiirtja, a méhben levők esetén rendszerint az állat kiirtását javasolja.

9. *Csecsgyulladás.* Bár ritkán, de fellép e baj a kölykök fokozat nélküli elválasztásakor és sérülések s egyéb okok folytán és megnyilvánul egy vagy több tejmirigy fájdalmas, erős duzzadásában, azok forró tapintatában, a tejelválasztás megakadásában. A patikában Goulard-féle víz néven kapható szerrel való locsolgatás és borogatás jónak bizonyult, ezt követőleg pedig az althea vagy kámforos kenőcs s ha a keményedés napok múlva sem enged, úgy a gyenge higany írral való kenetetés. Előfordulnak a csecseken kóros kinövések is. Ezeket legjobb állatorvossal operatio útján kiirtatni.

10. *Szülési bajok.* Ezek főbbjei a következők:

a) *gyenge, elégtelen, szülési fájdalmak* leginkább elerőtlenedett s oly szukáknál észlelhetők, amelyekben egy vagy több holt magzat van. Jele, hogy szülésnél az

erőlködés, a tolás gyenge, a fiadzás megindulása kése-
delmes. Próbáljuk meg a kéznél levő szagos fahéj porá-
ból $\frac{1}{2}$ —1 grammos adagokban többször adni, talán
már ez is használ; biztosabb az anyarozs. Ebből por-
alakban, valami illatos forrázatba keverten, s $\frac{1}{2}$ órán-
kint $\frac{1}{2}$ —1 grammot adhatunk, míg a toló fájdalmak meg-
indulnak;

b) *szűk a csontmedence* s emiatt a kölyök nem
jöhet ki. Nehéz állapot, de ebnél szerencsére ritka. Más-
kép, mint vagy a magzat eldarabolásával, vagy a has és
méh megnyitásával (császármetszés) az állatorvos sem
igen tud segíteni;

c) *a kölyök túl nagy*, s emiatt nem fér ki a külön-
ben talán rendes szülőúton. Ezen is csak az imént mon-
dott eljárásokkal segíthetünk,

d) *az egyik vagy másik kölyök torz*, s emiatt nem
jöhet világra. Állatorvos eldarabolva igyekszik az ily
monstrumot eltávolítani, ha egészben kihúznia nem
sikerül;

e) *a kölyök rendellenesen indul a szülőútnak*, pl.
keresztben háttal, hassal, oldallal s nem fejjel vagy far-
ral, mint rendesen. Feladat rendes fekvésbe hozni az
útban levő magzatot s aztán hurok, fogó, vagy más
efféle eszköz segítségével kihúzni, vagy pedig eldarabolva
kivenni. Leírni ezt is könnyű, végrehajtani — még nagy
állatban is, amelybe pedig egész kézzel is beférünk —
nehéz.

Megjegyzésre méltó (amint az* a hágatásnál s a
hasas szuka tárgyalásánál már el van mondva), hogy
efféle szülési bajok okszerű párzással, a hasas kellő gon-
dozásával, védésével, legalább részben, megelőzhetők,
azért nem szabad feledni, hogy akár e bajok, akár más
bajok ellen is, az előzetes védekezés, óvakodás már
előre is sok kellemetlenségtől, kártól szabadítja meg az
eb tulajdonost s az ő fő fegyvere nem is a betegségek,
bajok gyógyítása, hanem azok megelőzése.

II. KÜLSŐ BETEGSÉGEK.

A) A bőr bántalmai.

1. *Viszketegség.* Nem egészen biztos okból, apróbb, nagyobb veres göcsök mutatkoznak szétszórtan a bőrben, amelyek erős viszketegséget keltenek s dörgölődés, vakaródzás folytán véres varrasokká lesznek és körülöttök a szőr kihull. Némelykor kátrányos szappannal való mosogatásra már elmúlik, máskor gyenge karbolddatnak enged, de előfordul gyakran, hogy gyógyulván, csakhamar ismét mutatkozik s új kezelést tesz szükségessé.

2. *Nedvező bőrkiütés* néven hólyagocskákat értünk a bőrben, melyek hamar felfakadnak s nedves területet hagynak vissza. A nemkülönben viszketegséggel járó ez a kiütés a harapdálás, vakaródzás folytán nagy, vérbeköpiült foltokká válik s igen makacsan tartja magát a szerekkel szemben.

Hamuzsírnak vagy kénmájnak híg vizes oldatával mosásokat végezni sikeres lehet. Ajánlhatóbb egy kenőcs, amely négy rész gipszporból és egy rész fakátrányból van csinálva. Érzékeny bőrű ölebeknél Perubalzsam és glicerinkenőcs indokoltabb.

3. *A kopasztó sömör* nem gyakori ugyan kutyán, de előfordul s abban áll, hogy élősöködő fonálgombák gyuladást idéznek fel a bőrben és a szőrököt is megtámadván, foltos kopaszodásra vezethetnek. Ezt a nemkülönben viszketegséggel járó bőrbántalmat a bőrnek szappanos vízzel való gyökeres lemosása, a lazán álló szőrök kikefélése s kitépése után fertőztelenítő, gombaölő szerekkel kezeljük. Pl. erősebb maró higany (szublimát) oldattal 1. részt 2—500 rész vízre számítva; jó a szürke higanyír is, épúgy a kreosotkenőcs (1 rész kreosot, 10 rész zsír), végre pedig a Perubalzsammal való kenés.

A baj ragadós levén, a beteget egészségesek között

tartani, tisztító eszközeit más ebnél is használni nem tanácsos.

4. *Rüh.* Ezt a betegséget apró állatok, a rühatkák okozzák s ezek átszarmazhatnak s rühösséget idézhetnek fel más kutyáknál is, sőt önmagától is gyógyuló, tehát enyhe rühességet az embernél is.

A közönséges rühesség főjele az eben a folytonos, fáradhatlan vakaródzáson kívül apró, vörös göbök a has alján, a fejen, a lábakon, de idő multával az egész testen is, mely göbök néhány nap alatt hólyagocskákká válnak, felfakadnak s beszáradnak pörkökké és körülöt-tük a szőr kihull. E pörkök alatt mélyen a bőrben fészkelnek a kórt okozó atkák, melyeket állatorvos górcső alatt is kimutat.

A rühös ebet feltétlenül el kell különíteni, külön zár alá helyezni s úgy kezelni. Kisebb fokú rüh engedni szokott 1 : 8—16 arányban erős karbolsavoldattal, vagy dohányfőzettel, kátrányvízzel való mosásnak, avagy 4 rész storax, 1 rész faolajjal való kezelésnek, mely kezelést két naponként tanácsos megismételni. Igen jónak bizonyult a különféle erősségben (1 : 2—4—8) készített fakátránykeverék lenolajjal vagy glicerinnel. Az ezzel való bekenést (lenyírás után) 4 nap múlva meg kell ismételni s az első kezelést követő 8-ik napon az ebet langyos szappanos vízben meg kell jól mosatni, aztán két napig figyelni, hogy vakarószik-e még. Ha igen, meg kell ismételni a kúrát. Sajnos, ez ismétlésnek szüksége a tüneteknek hosszabb kimaradása után is, több hét, vagy hónap múlva mutatkozni szokott, különösen ha igen el volt hatalmasodva a rüh a kutyán.

Nagyon tanácsos hát szigorú tisztítással azon lenni, hogy ebünk egyáltalán meg ne rühesedjék.

5. *Az ú. n. acarus rühességet* mélyen a szőrtüszőkben és faggyúmirigyekben megfészkelődő szőrtüsző atkák okozzák s pl. a kutya ily rühességét egy különleges ily atka idézi fel. Eleinte csak elkopaszodó helye-

ket látunk kivált a szemek körül, egyes ujjakon, a könyökök táján, majd (gyakran csak hetek, hónapok múlva) a testen máshol is fellépnek a kopaszodások s az előbbi ily területek göcsösekké, majd hólyagosokká válnak. E hólyagocskák szederjes színűek s belőlük vereses, faggyúszerű anyag nyomható ki. Ha erősen vakarózzik az eb, a felfakadt hólyagocskák elfekélyesednek.

Mivel a gyógyszerek a mélyen és rejtetten fekvő atkákhöz nem igen juthatnak el, a gyógyítás igen ritkán sikerül. Meg lehet próbálni mégis a kénmáj félpercentes oldatát fürösztésre használva és pedig ismételten s összeköttetésben a genyes hólyagok felfakasztásával. Különbben a már előbb ismertetett rühellenes szerek is beválhatnak a baj kisebb fokú alakjánál.

6. *Tetvek, balhák* igen szívesen telepsznek meg a kellően nem tisztított kutyán s igen nyugtalanítják s rontják azt.

Tetvek ellen jól bevált a 2—3 percentes lysollal vagy creolinnal való ismételt lemosás; még biztosabb a szürke higanyírral való bekenés. Minthogy azonban e szer veszedelmes, indokolt csak egyes testrészeknek a bekenése s gyakran már az is elég, ha a nyakra való alsó felületére juttatjuk ezt a kenőcsöt.

Balhák ellen is a test és környezet alapos tisztán tartásával védekezhetünk; ha el van lepve ez élősködővel a kutya, sikerrel jár a 2%-os kreolinoldattal való lemosás s igen jó a benzines vízzel való bepermetezés is és kitűnő a perzsiai rovarporral való beporozás, de e szer aránylag drága s a szemekbe jutva veszedelmes.

B) *Sebek.*

Egész könyvet kellene írnom, ha mindarról meg akarnék emlékezni, ami e fogalom alá tartozik, mert hiszen nincs az állati testnek egyetlen külső és belső része, amely erőművi, erőképi és vegyi hatások folytán

meg nem sebesülhet. Csak nagy általánosságban adom hát itt a következő rövid ismertetést.

A test külsőjén ha a folytonosság felületesebben vagy mélyebben — bármi oknál fogva — megszakad, azt mondjuk, hogy seb van jelen. A folytonosság e megszakadása bekövetkezhetik metszés, szúrás, vágás, harapás, lövés, zúzódás, égés, forrázás, kiedződés, stb. folytán.

Az első segélynyújtás és a laikus által is végrehajtható gyógyítás a következőkben állhat.

Ha vérzik még a friss seb és veszélyesnek mutatkozik e vérzés, azt el kell állítani, Kisebb vérzés hideg vízzel való mosásra is eláll; nagyobb összehúzó szerek és nyomókötések alkalmazására beszünik; megnyitott nagyobb véredény vérzése azonban az edény lekötése, vagy tüzes vassal való égetése nélkül nem enged. Nyomókötést tépés vagy vatta-lemez és kötőszalag segítségével csinálhatunk, s a tépést, melyet a vérző sebre teszünk, ecetbe, timsó- vagy vasgálicoldatba áztathatjuk. Mint-hogy a megnyitott véredény lekötése a laikusnak a legtöbbször nem sikerül, izzó vassal való égetését eszközölheti a vérző területnek, hogy pörk képződjék s hogy az a vér folyását gátolja.

Második feladat lehetőleg azonnal eltávolítani a sebet ejtett és még abban levő tárgyat, hogy az ne izgatassa tovább a sérült területet. Ez, az esetekhez képest, sikerülhet ujjal, fogóval, csipesszel való eltávolítással s ha így hozzáférhetlen, a seb mélyítésével, esetleg pedig azzal, hogy bevárjuk, míg azt a seb, genyedezésbe menve, ellöki.

Harmadik feladat a sebet, ha lehet, genyedezésbe menés nélkül, ha nem, hát genyedezésbe menve begyógyítani.

Metszett, kisebb, be nem fertőződött sebek genyedezés nélkül is gyógyulhatnak, ha fertőztelenítő szerekkel oly kötést alkalmazunk, hogy a levegő a sebhez ne férközhessen. Nagyobb, zúzódott, roncsolódott seb rend-

szerint csak kigenyedve, hosszabb idő alatt gyógyul. Genyedezés nélkül gyógyítandó a sebet, annak tátongó széleit (ajkait) előzetes, alapos letisztítás és fertőztelenítés után egymáshoz kell illeszteniük, esetleg össze is kell varrnunk. A sebejtés után minél gyorsabban történik ez, annál inkább számíthatunk az ú. n. elsődlegesen való összeforradásra, vagyis genyedezés nélküli gyorsabb gyógyulásra, ha, mint jelzém, vatával vagy egyéb kötőanyaggal és alkalmas szerrel a levegő fertőző hatásától a sebet elzárjuk, megvédjük.

E célra pl. jodoform, xeroform néven jó sebhintő porok is állnak rendelkezésre, mellyel a kötőgyapotot, tépést vagy sebre való szövetet (organtint, túlt, gázét) behinthetjük.

Másodlagosan, vagyis genyedés útján a seb (ha nem túl veszélyes, vagy nem feltételesen halálos) magától is gyógyul, ha igyekszünk a geny elfolyásának utat hagyni, vagy utat nyitni s ha naponta kétszer legalább is langyos vízzel lemosogatjuk vagy kifecskendezzük azt. Ha e fecskendésre, mosásra valamely ú. n. sebvíz is, pl. vizes árnikatinkturát, karbolos olajat, karbolvizet is használunk, az eredmény még jobb lehet.

Eset van azonban akárhány arra, hogy a gyógyulás (a seb ú. n. szemcsésedése, kitöltődése) vontatottan, renyhén halad és arra, hogy ez a szemcsésedés túlgyors, nagyfokú, vagyis ú. n. vadhúsképződéssel járó. Előbbi esetben fel kell élénkíteniük a seb területet gyógyító törekvésében pl. cukorporral fuván be azt, vagy gyenge karbolsavoldattal permetezvén meg, utóbbi esetben pedig a túltengő szemcséket le kell edzeniük pl. kék-kővel, vagy pokolkővel, esetleg tüzes vassal való érintéssel, hogy rendes pótló szemcse képződés indulhasson meg s a seb végre behegedhessen.

Megjegyzést érdemel, hogy a hozzáférhető helyeken az eb a sebet időnkint vagy untalan nyalogatja. Ha e nyalogatás mérsékelt s látjuk, hogy nem árt a

nyilt, be nem kötött sebnek, úgy nincs okunk megakadályozni abban az állatot; azonban többször árt az, mint használ s ha aztán az eb még az alkalmazott kötést is leszakgatja, úgy ebben meg kell gátolni. Rendszerint elég erre egy erős papirlemezből köralakban oly gallért erősíteni a nyakára, amely megakadályozza, hogy szájjal a sebbe férközhessen.

C) *Sérvek. Előesések.*

Sérv névvel a test valamely részén, leggyakrabban a köldök tájon, aztán a lágyékgyűrű tájon, ritkábban máshol is mutatkozó sérülések folytán keletkező daganatot illetünk, amelynél a bőr sértetlen, de alatta sérült helyen vagy természetes nyíláson keresztül kiesett bél-, vagy egyéb belsőszervi részlet foglal helyet.

Friss köldöksérvet, pl. fiatal ebnél, a bélkacs visszatolásával s a köldöktájra szorító pólya kötésével esetleg mi is kigyógyíthatunk; egyéb sérvek, melyek különben csak munkáskutyáknál, pl. vadászebeknél válhatnak nagyobbodás és kizáródással veszélyessé, állatorvos által operációval gyógyíthatók.

Az előesések, pl. végbél, méhhüvely és méh kifordulások kényes természetű bajok s legjobb kezelésüket mielőbb állatorvosra bízni.

D) *Csonttörések.*

Csonttörés, vagy csak csontrepedés, csorbulás, eben leggyakoribb a végtag csöves csontjain rugás, ütés stb. következtében. A törés jele, hogy ott is megmozdítható a csont, ahol különben nem mozog. Esetleg kitappintható, hogy a tört terület egymás mellé van csúszva, s mindkét esetben ropogás hallható a mozgatsánál. Feladat a tört területeket azonnal egymás mellé, illetőleg összeilleszteni, s hogy úgy is maradjanak, tartó-kötést alkal-

mazni, pl. gipszporral behintett s vizezett pólyázást, vagy sínkötést, csirizes papirlemezkötést.

Nem tagadható, hogy sok igaz van a mondásban hogy: «ebcsont beforr», de ezt törése válogatja, s azért — mivel nem is oly nagyon egyszerűek a jelzett kötések — értékesebb ebünket e tekintetben is bizzuk állatorvosra.

E) *Ficamok, rándulások.*

Mikor valamely csontizület egyik-másik része erőművi hatásra a többitől elválik, azt mondjuk, hogy az izület kificamodott, ha pedig helyéből talán kimozdul, de ismét visszazökken: rándulás névvel illetjük. Ficamnál tehát helyükön kívül, rándulásnál helyükön vannak a csontok az izületben.

A rándulás lobellenes kezelésre — pl. egyszerű, de kiadó hideg borogatásra — gyógyulhat, a ficam ellenben hasonló kezelésre csak akkor, ha a helyét elhagyott csontot az izületbe visszazökentjük. Az illető csontrészeket tehát egymástól széthúzva el kell távolítanunk s helyes irányba vive, rendes helyükre kell erőszakolnunk.

Lobellenes kezelés mellett esetleg pólyázást, tartókötést is kell alkalmazni, talán bedörzsöléseket és masszázst is, hogy a beszüremkedett daganat lelohadjon.

III. ROSSZ SZOKÁSOK.

A rossz szokások rendszerint csak hibák és nem betegségek, de kellemetlenek és károsak is a tulajdonosra és állatra egyaránt. Felidéző okai rendszerint a hibás felnevelésben, hanyag gondozásban és egyéb, az embertől eredő mulasztásokban rejlenek s gyógyítási azokat igen nehéz, megelőzni jóval könnyebb.

a) *Az önfertőzés* (Onania) mindjárt olyan, amelyet mi magunk idézünk fel az ebnél azzal, hogy szűk, zárt

téren utánnézés nélkül huzamosan magára hagyjuk s nem gondoskodunk arról, hogy ivarzási időben a hím, szukához jusson. E bajon véglegesen heréléssel segíthetünk s magát az önfertőzést időszakonkinti hágatással mérsékelhetjük, kezdeti szakában pedig ezzel be is szüntethetjük. Egy oly szájkosárnak a fejre tévése, amely a hímveszőnek a szájbavevését lehetetlenné teszi, természetesen szintén segít.

b) *Bizalmaskodással* nem egy eb van terhére, kárára, sőt esetleg veszedelmére a tulajdonosnak, hozzátartozóinak, de idegen embernek is. Legyen az eb bizalmas, vonzódó, ragaszkodó, de ne legyen bizalmaskodó, tolakodó, lerázhatatlanul bojtortjankodó. Mert semmikép se tűrhető az, hogy ruházatunkat folytonos ránkugrálásal, ölünkbe telepedéssel mocskolja, rongálja, hozzánk dörgölődzék, nyalakodjék, csokolódjék. Még a saját ebünk részéről is sok már ez a «szeretet»-ből, feltétlenül tűrhetetlen idegen eb részéről, amely esetleg még arra is rávetemedik bizalmaskodásának nagy voltában, hogy étteremben, kávéházban, de otthonos vendéglátáskor is, követelőleg lép fel egy-egy falatért, fel is teszi a lábát az asztalra, ugat s ki is veszi esetleg az ételt tányérunkból, kezünkől. Egyenesen veszedelmessé válhat aztán a kezünket, arcunkat nyalogató eb, mert élősködőket közvetíthet belénk. Feladat efféle bizalmaskodásokat már kezdetben meg nem engedni az ebnek s a kihágásokért megfelelően büntetni.

A bizalmaskodás, tolakodás egyik neme az is, hogy a kutya, tilalom ellenére, ágyunkba merészkedik, divánra, székbe telepszik.

Meg kell ilyenkor nézni, hogy rendes fekvőhelyén nincs-e valami, ami kellemetlenséget okoz neki. Ha van, azon kell segíteni, ha pedig nincs, erősen büntetni kell a kihágásért. Különbén ha bors vagy dohányport szórunk fel a divánra, fotőltre, egyéb fenyítés nélkül is tartózkodni fog a kutya az excedálástól, épúgy, ha néhány

tút helyezünk el a mondott butordarabokba szúrásra alkalmasan.

c) *A szobába rondítás* ellen teendők tekintetében már előadtam a tudni valókat ott, ahol a szobatisztaságra való tanításról szólottam. Ismétlem, hogy rendszeres etetés, időnkénti szabadba bocsátás vagy vezetés nélkül nem is lehet elvárni a kutyának ebbeli tiszta viselkedését s az ütés-veréssel semmire se lehet menni.

d) *A kajtárság*, mely rendszerint csakis eledel elcsenési művelet szokott lenni, hogy úgy mondjam: vérbeli tulajdonsága az ebnek, de természetes, hogy ha a porta-, konyha-, háztartás többnyire féltve őrzött eleséganyagainak megdézsmálásáról, ellopásáról van szó, már más számítás alá esik, mint az egyéb formájú kajtárság.

Érthető, hogy rendszeren táplált eb nem igen vete-medik étellopásra, különösen, ha az efféle kihágástól már fiatal korában megóvták s természetes az is, hogy *ki* van zárva a kajtárkodás útján a lopás, ha az ellopható anyag *el* van zárva, s a hely, ahol áll, eb előtt *be* van zárva. Rendszerint hanyag már az a gazdasszony, szakácsnő, aki minduntalan az eb kajtárságáról panaszkodik.

e) *A harapósság*, mint a természetrajzi leírásban már láttuk, a legtöbb ebnek eredeti, természetes tulajdonsága s némely eb hasznosításában a harapás nélkülözhetlen; de elfajult alakjában közveszélyes levén, védekezni ellene kötelesség.

Már a neveléssel kell oda vinni az ebet, hogy kezes, de éber legyen, ám ne legyen harapós, ha arra használásának formájánál fogva szükség nincs. S megjegyzendő, hogy egészen szelid eb mérgessé, harapóssá tehető ingerléssel, durva, embertelen, méltatlan bánásmóddal, ezt tehát kerülni kell. Minthogy pedig a kutya harap és pedig már majdnem mindig életveszélyt okoztatva akkor, ha veszett, s mivel nem vagyunk afelett soha biztonságban, hogy a szabadban mozgó ebet egy másik, talán már veszett kutya megmarhatta és a fer-

tőző anyagot belé ojthatta; s végre mert a maró eb embert, állatot harapva, abba a veszettséget átültetheti: törvényes kötelező alapon is igyekszünk a harapás ellen (szájkosárviselési kényszer útján) védekezni.

A szájkosár, mint annak tárgyalásánál már láttuk, lehet, hogy állatkínzó, de lehet, hogy nem. Legyünk azon, minden érzékenykedést félre téve, hogy ne okozunk fájdalmakat az ebnek e szerszámmal, de kötelező viselésének nagy hordozó erejét az emberiségre elismervén, feltétlenül vessük alá ebeinket a szájkosárviselési kötelezettségnek úgy, amint azt időnkint a törvényes rendelkezés megkívánja,

f) *A szájkosár ledörzsölés* kezdetben csak védekezés az ebnél egy idegen, még meg nem szokott oly tárgy ellen, amely természetellenes a fejen, de ez konok, megrögzött rossz szokássá is válhat, amely legtöbbször az ebre hátrányos, mert fejsérülésekkel jár, de káros és veszélyes az ebtulajdonosra s másra is, ha pl. kosarától így megszabadulva, embernek, állatnak neki rontva, mar, harap a kutya.

Nem szükséges magyarázni, hiszen volt is már említve, hogy a kellő fekvésű, jól a fejre illő puha, rugalmas szájkosárt az eb azonnal megszokja s nem jut eszébe azt lábaival ledörzsölni, leszaggatni. Segít tehát ezen rossz szokás ellen a *jó* szájkosár. Mert ha már kell használnunk a kosarat, e rossz szokás ellen egyebet tennünk valóban nem is lehet, mint jó szájkosarat alkalmazni,

g) *Kötélék elrágás*. Van eb, amely a legsilányabb madzaggal is biztosan leköthető, de a legtöbb az elrágható kötéleket elrágja, hogy szabaddá lehessen.

Mint hogy pedig az ebet nem tréfából kötjük le, hanem azzal lényeges célokat akarunk elérni, bár lehetőleg nem súlyos, de tartós ércláncot használunk, mely szakadás, elrágás ellen biztosít. A kötélek elrágással rendszerint kapcsolatos,

h) az *elcsatangolás*. Mindenképpen kellemetlen az, hogy bizonyos célból egy helyen való tartózkodásra kényszerített kutya megszökik, akár ha szabadjában van, akár ha kötelét elrágja s úgy ugrik meg. Szerteszét barangolva ki van téve az eb marásnak, ütésnek-verésnek leforrázásnak, a gazda pedig annak, hogy állatja el is veszhet; vagy fertőzötten tér vissza s így lesz veszélyessé.

Kötelét elrágni s elcsatangolni egyfelől az éheztetett, szomjaztatott, elkinzott, másfelől az ivarzó eb szokta. Elégítsük ki hát ebbeli szükségleteit s egyben tartsuk oly kötéleken, amely elbarangolását lehetetlenné teszi.

i) *Eliramodás és elmaradás* formájában a gazdáját szabadon követő kutya szokott kihágni. Ez is igen bosszantó körülmény, mert gyakran félórákig is hiába hívjuk, füttyentjük vissza az ebet. Megesik ez a gazda követésére egészen jól betanított kutyával is, de inkább az erre nem idomítottal. Feladat tehát az előzetes jó idomítás, vagy az utólagos újra idomítás s illetőleg — ha másképp nem megy — a pórázon vezetés.

